

Szabó Zoltán Attila

A Tabán a világ közepe

Szabó Zoltán Attila

A Tabán a világ közepe

2024

Szabó Zoltán Attila

A Tabán a világ közepe

2024

A kötet megjelenését
a Budai Vároltalmazó Közalapítvány támogatta.

Szabó Zoltán Attila
A Tabán a világ közepe
Második, bővített kiadás

© Szabó Zoltán Attila, 2021–2022, 2024

Nyugatplusz

A könyvborítón Kisteleki Dóra illusztrációja szerepel.

Fedélterv: Kovács Gábor

A szövegeket gondozta: Lengyel Mária

Művészeti vezető, tördelőszerkesztő: Kovács Gábor

ISBN 978-615-02-0255-6

Felelős kiadó:

EREF Szolgáltató Nonprofit Betéti Társaság

2097 Pilisborosjenő, Panoráma u. 12.

Felelős vezető: Raffai Ferenc ügyvezető

Kapcsolat: erefbt@gmail.com

Nyomdai kivitelezés:

Pauker Nyomda

1047 Budapest, Baross utca 11-15.

Felelős vezető: Vértés Dániel

PAUKER®
az én nyomdám

Kapcsolat: nyomda@pauker.hu

Tartalom

Előszó (a második, bővített kiadáshoz)	7
Előszó (2022)	9
I. A Tabán a világ közepe	13
II. A Tabáni Krisztus és az élet könyve	15
III. Festői környezetben.....	19
IV. „Pesten is Buda a legszebb látnivaló...”	31
V. „Ebből város soha többé nem lesz...”	43
VI. „Előttük a sakktábla pepita lepedője”	53
VII. Csendélet – focikapuval.....	59
VIII. „Ami a cseréptányéron párolog, annál Lucullus sem evett különbet”	67
IX. Legendák nyomában	79
X. „Hív a Tabán!”	89
DOSSZIE	95
PRÓZÁK	
Az én bőrlabdám	106
Lepattanók	108
A sakkozó Toldi	110
Kálmán	112
A boldogság üres bablevese	116
Starman.....	118
Az ablak.....	119
A suszter és a kaptafa.....	123
Utóirat – Közel a Tabánhoz.....	125
Utószó	126
XI. Folytatása következett... ..	129
XII. Egy lakóház nem csak egy építmény.....	135
XIII. Sramli, jazz, kocsmai muzsikaszó.....	140
Mozaik	142
Felhasznált irodalom	143

Előszó

(a második, bővített kiadáshoz)

A Tabán Budapest szívének lüktető történelmi központja és legkülönlegesebb városrésze, amely generációkon átívelő történetek és emlékek őrzője. *A Tabán a világ közepe* című könyv a helyi történetek mélyére vezet bennünket, feltárva a városrész egyszerre időtlen, mégis folyton változó szellemét.

Örömről szolgál, hogy részt vehetünk e könyv új kiadásának elkészülésében, és ezzel hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a Tabán egyedi karaktere és múltja ne csak emlékezetben, hanem írott formában is tovább éljen.

A szerző páratlan lehetőséget váltott valóra: a történelem, a kortárs irodalom és a minőségi újságírás találkozásából egy olyan szépirodalmi értéket képviselő szociográfia született, amelynek máig ható történetei izgalmas időutazásra invitálnak. Az olvasó már néhány oldal után rájön, hogy nem egy megszokott helytörténeti krónikát tart a kezében – ám addigra már megtörténik a csoda, és minden fejezettel egy újabb lépést tesz meg az időben, sebesen cikázva Krúdy Gyula és Casanova kalandos világában, a régi kávéházak, éttermek, cukrászdák, kocsmák, grundok és rockszeánszok félhomályában, ahol szinte érezhetővé válnak a tabáni illatok és ízek, megelevenednek a régi idők szépséges asszonyai, és „megfoghatóvá” válik a legendás találkozóhelyek hangulata.

A Budai Városlalmazó Közalapítvány elkötelezetten támogatja azokat a kulturális kezdeményezéseket, amelyek az I. kerület gazdag örökségét közelebb hozzák a XXI. század olvasóihoz. E könyv támogatása számunkra nem pusztán egy feladat, hanem küldetésünk beteljesülése, hiszen a kötet gazdag történetei, anekdotái nemcsak a helyi lakosok, hanem mindenki más számára is lehetőséget nyújtanak arra, hogy közelebb kerüljenek a Tabánhoz.

Köszönjük a szerző és minden közreműködő munkáját, akik hozzájárultak ahhoz, hogy a Tabán története életre keljen e könyv lapjain. Bízunk benne, hogy a kötet második kiadása megérinti az Olvasók szívét – és új generációkhoz hozza közelebb a Tabán századokon átívelő történeteit, máig ható életérzését.

Völgyi Péter, Szakál Péter, Szabados Endre

Budai Városlalmazó Közalapítvány

2024

Előszó

(2022)

Tisztelt Olvasó!

Jan Assmann német egyiptológus az ókori civilizációkat vizsgálva foglalta össze a kulturális emlékezet lényegét, amely szerint nemzedékeken, évszázadokon keresztül öröklődnek a múlt azon szimbolikus eseményei, amelyek a jelenben is jelentőséggel bírnak. Ez a kulturális emlékezet jóval több, mint csupasz történelem: egy adott közösség által fontosnak, megőrzendőnek tartott történetekből, hagyományokból álló identitásformáló erő.

Pierre Nora francia történész pedig azt vizsgálta, hogy a felgyorsult történelemnek köszönhetően (amely alapján a befejeződött események rövid idő alatt a „jelenből” a „múltba”, tehát az emlékezetbe kerülnek) hogyan kötődnek egyes helyekhez, legyenek azok konkrét, fizikai képződmények vagy szellemi igazodási pontok.

A rövid bevezető után pedig úgy érzem, némi magyarázattal tartozom az Olvasónak. Joggal tehetik fel a kérdést, hogy miért kezdődik egy budapesti városrészt bemutató kötet rövid előszava egy német és egy francia professzor elméletének bemutatásával? Remélhetőleg a válasz egyértelmű lesz mindazok számára, akik elolvassák a kötetet, de néhány sorban igyekszem itt is kifejtetni az összefüggéseket.

A Tabán históriája ugyanis tökéletesen beleillik a fenti professzorok történelmi, kulturális, közösségi emlékezetéről alkotott elképzeléseibe, így mondhatjuk, hogy egy kiváló gyakorlati példa. Ennek a területnek a története évezredekre nyúlik vissza, és a több száz év eseményei, hagyományai élénken élnek nemcsak a helyiek (a budaiak vagy a budapestiek), hanem az egész nemzet emlékezetében is. A csodálatos természeti adottsággal rendelkező, hegyek által védett, a Duna közelsége miatt biztos megélhetést nyújtó helyszín már az őskor emberét is ide vonzotta. A honfoglalás után pedig a magyar múlt és emlékezet szerves része lett a Tabán. Az itteni hőforrásokat egyaránt élvezték Hunyadi Mátyás korának, majd a törökök által elfoglalt Budának lakosai; a magyar népesség mellett megjelentek a németek és a rácok; a látképet pedig egyaránt jellemezték az apró, sűrűn beépített utcák, valamint a szőlők és a borospincék.

A régi Tabán – Buda, majd Budapest fejlődése (és városrendezése) miatt – a maga fizikai valójában eltűnt. Az emlékezet mégis megmentette a „magyar Montmartre”-ot, amelynek kocsmái, vendéglői, illetve az ezekben alkotó és szórakozó irodalmárok

és művészek – *Krúdy Gyula, Szerb Antal, Tersánszky Józsi Jenő, Molnár C. Pál, Zórád Ernő* (és még hosszan sorolhatnánk a Tabánhoz kötődő kiválóságokat) – megeremítették és fenntartották legendáit. Ezek a legendák pedig tovább éltek, élnek a mai napig, és nemcsak a könyvek hasábjain, irodalmi estek beszélgetésein vannak jelen – képesek még úgy is meghatározni a Tabánt, hogy ennek a régi városrésznek ma már igen kevés materiális emlékét lehet megtalálni. (Ezért lehetséges, hogy ugyanúgy vonzotta a művészeket, zenészeket, írókat az '50-es, '60-as, '70-es, '80-as években, ezért történhetett, hogy az egykori borospincék és vendéglők helyén kialakított park lett a magyar könnyűzene egyik ikonikus helyszíne.)

Ha a régi Tabánt a kocsmáival, szűk utcáival, apró üzleteivel már nem is láthatjuk, a mai napig érezzük, emlékszünk rá, történeteit identitásunk részét képezik. Már így nem is lehet jelölni a térképeken, határai elmosódnak, kapcsolódik fővárosunk többi ikonikus „emlékezeti helyéhez”. Már-már a tabáni kultúrkörhöz tartozik Pasarét villáival, valamint Szabó Magda alakjával és történeteivel; a Budai Vár, mint a nemzetet és országot meghatározó események színhelye; Zugliget vagy Normafa az egykori tanyáival és a szintén számos legendának alapot adó vendéglőivel; és a pesti oldal is percek alatt megközelíthető, ha átmegyünk az Erzsébet hídon.

Szerencsésnek mondhatom magam, hogy munkám, munkahelyem miatt jómagam is évtizedeken keresztül személyesen élhettem meg a „tabáni emlékezetet”. Bár az Országos Onkológiai Intézetnek, illetve elődjének, a Szieszta Szanatóriumnak otthont adó terület fizikailag sosem volt a Tabán része, mégis annak „vonzáskörzetébe” tartozik. Mindenki, aki (akár betegként, akár dolgozóként) hosszabb időt töltött az intézet falai között, megismerte a történeteket, a legendás alakokat. Kimondható, hogy a kulturális emlékezetnek ez a fajta jelenléte sokat segített azon, hogy a kórházi légkör jobb, könnyebben elviselhető legyen. A Tabán így válhatott az „emlékezet helyévé”, a „kulturális emlékezet” részévé, a fentebb említett professzorok elméleteinek szinte tökéletes gyakorlati példájává.

Talán ebből a néhány mondatból is jól látszik, hogy a „tabáni emlékezet” mennyire sokrétű, összetett. Ez indokolja, hogy jelen kötet is rendhagyó: egyaránt jelen van benne a történelem, az irodalom, a művészet, a személyes történetek és a közösségi emlékezet. De éppen ennek az összetettségnek köszönhető, hogy az Olvasó meg tudja érteni és át tudja érezni, mit is jelent a Tabán a magyarság számára – miközben a kötetben szereplő írások maguk is a tabáni emlékezet részévé válnak.

Bízom abban, hogy a kötet böngészése közben a Tisztelt Olvasónak is összetett irodalmi, történelmi, művészeti élményben lesz része, a Tabán pedig identitása és emlékezete még szervesebb részévé válik!

Prof. Dr. Kásler Miklós
az emberi erőforrások minisztere

*Tabáni mosolyalbum, 1940-es évek. „Pedig amint fogy-fogy a jövődő, /
egyre-egyre drágább lesz a múlt” (Babits Mihály).*

I. A Tabán a világ közepe

Minden út a Tabánba vezet. Nemrég találkoztam diáktársaimmal, s egy budai étteremben ott folytattuk, ahol 20 évvel korábban abbahagytuk. Bort rendeltünk (az igazságnak tartozunk annyival, hogy messzeföldi villányit, hiszen tabáni óbort már csak a múzeumokban rejtegetnek, palackba zárva) és azon tűnődtünk, hogyan eshet meg felnőtt emberekkel az a „szégyen”, hogy képtelenek kievickélni a múlt lombikjából, a gyermekkori burokból, bárhová is veti őket a sors Ausztráliától Chiléig, a lila Újpesttől a vörös Csepelig; minden sejtjükben, idegszálukban kitartanak az első kerület, a Kosciuszko Tádé utcai Általános Iskola eszménye (vagy mije) mellett.

Függők vagyunk. Ugyanúgy rekedtünk itt, mint az Ulpius-házban Mihály, János Ervin, Éva és Tamás. Igen, *Szerb Antal Utas és holdvilág* című remeke, hőseinek sajátos kanosszája, legalább felhomályosított minket arról, hogy nincs menekvés. Igaz, hogy ők a Várban építettek maguknak légvárat, pszicho-színházat és szerelemtrambulint, de aki itt nőtt fel, pontosan tudja, hogy a Tabán, a Naphegy, a Krisztinaváros, a Vízi-város és a Várhegy egyetlen test; úgy tartoznak össze, mint a lélek, a szív, az agy, a kéz és a láb. És nem számít idegen testtájjnak még a Csörsz park sem.

Ez a városrész az őshaza. Idézve egy régi bluest: „messze Mississippi, messze ide London, de a Moszkva téren most is csak azt mondom...”; azt mondom, hogy: itt a világ közepe. Ahol megeshetnek olyan csodák, amelyet apám mesélt el először, majd a nagyapám is, végül nagypapa régi barátja, a Tabán-univerzumot megrajzoló *Zórád Ernő*, aki gyerekként találkozott a nagy *Krúdyval*, s kémlelte, leste a folyton mókára kész, ultizó felnőttek asztaltársaságát, ahol ott ült a hős rendőrdetektív Szabó bácsi is, és mint amolyan korai Hrabal-hősök, sört ittak és sütkéreztek a Gellért-hegy felett nyújtózó napkorong alatt.

Vártak valakit, egy igaz barátot, aki mindig délután ötkor masírozott be a sötétbe. Krúdyék azonban már háromnegyed ötkor megrendelték „neki” a nemes nedűt. Ivócimborájuk amúgy egy őz volt. A szelíd vad a budai hegyekből „szállt alá”, hamar belefetyelte a pikoló világost, hálásan biccentett, majd negyedhat tájt sarkon fordult. Másnap megint percre pontosan érkezett...

A Tabánt Óz, a nagy varázsló is megirigyelheti. Ugyan ki látott már olyan varázslatos hollywoodi tablót, amely versenyre kelhetne a Gellért-hegy sziklái által védelt terület igaz történetével, históriájával? Megfordultak itt a kelta eraviszkuszok, a rómaiak, a törökök. (A városnegyed neve is török eredetű: Tabakhane, Tabahon, Tabán, azaz a Tímárok földje). Később jöttek a szerbek, megépült a Rác

fürdő. A 18. században szőlővényigék sorjázta a dombokon, úgy tartották, erre felé készül a világ legtisztább bora. És girbegurba utcácskák, házikók nőttek ki a földből, mindnek saját sors, privát történelem jutott osztályrészül, mintha csak a Londonhoz közeli Rye falucskában járnánk. Sirályröptés-halszagú tengeröbölnek meg megtette a Duna is...

Sokáig úgy tűnt, a vidék minden vihart átvészeli. Az 1810-es tűzvészt. Az Ördög-árok árvizeit. A Lánchíd fémtestére merészkedő forgalmat. De a 20. század pokla már megtette hatását. A térképről sikerült leradírozni a budai Montmartre-t. A venyigéket eltaposták. A sert Kőbányáról utaztatták ide, a hírneves tabáni iskolát láncos bomba zúzta szét.

De így se vált szellemvárossá, satnyult western-díszletté a környék. A Csap utcától az Ulpius-házig, a Csalogány utcától a Czakó utcáig minden maradt a régiben. A helybéli „utasok” ugyanis ragaszkodnak ahhoz a holdvilághoz, amely csak az első kerület felett tündökölt. A bel-budai polgár fogoly. Emlékek, tradíciók, ide képzelt mesebirodalmak, titkos szegletek, utcák, terek, sikátorok, kockakövek szerelmese.

A tabáni (krisztinavárosi, vízivárosi...) ember a nagyvilág egy parányi, egyszerre látható és láthatatlan, egyszerre büszke és játékos szigetén él. S mindezt legbelül, ott bent már az a kisiskolás is tudta, aki ma villányival koccint az 500-as számú Teleki Blanka Úttörőcsapatra, de még kóstolhatta a Kuttor krémesét. Aki futballozhatott a Petőfi-pályán. Aki megpróbált bemászni a Vár alatti kazamatákba. Aki bújócskázott a Nap-hegyen. Aki kamaszként megízlelte a Erzsébet híd alatti „örökkocsma” sörét. Aki flipperezett a Tabáni Teázóban. Aki bandázott a Horváth-kertben.

S aki csókolózott a Diadal moziban.

II. A Tabáni Krisztus és az élet könyve

„Védett fekvése a Várhegy, a Gellért-hegy, Nap-hegy lábánál, az Ördög-árok hajdani torkolatánál, a melegvízforrások és a Duna közelsége kedvező körülményeket biztosított az ember megtelepedésére már az új-kőkortól kezdve” – rögzíti az I. kerületi kézikönyv a Tabánról. A história megidézését Tihanyi János Séta Budapesten című könyvében így folytatja:

„Budapest földjének első ismert lakói az i.e. III. században Galliából – a mai Franciaország területéről – idetelepedett kelták voltak, akik keveredtek az itt talált kora vaskori illír lakossággal. Az így keletkezett eraviszkuszok népe a Gellért-hegy környékén építette fel városnak éppen nem mondható települését. A Gellért-hegy déli lejtőjén, fallal körülvett településük maradványa a föld alatt szunnyad. Itt, a déli lejtőn találták meg az eraviszkuszok úgynevezett „Gellért-hegyi oltárkövét”. A hegy fennsíkján állt erődített törzsi központjuk (oppidumuk). A mai Tabán földje ugyancsak e nép kultúráját, az edényégető kemencéket, malomköveket s házaik nyomát őrzi. Óbuda északi részén is volt településük. E lakóhelyüket „Ak-Ink”-nek, azaz Bővíznek nevezték. Kultúrájukat késő vaskorinak hívjuk.

A rómaiak Augustus császár idejében, i.e. 12-9 között foglalták el Pannóniát (a mai Dunántúlt). A birodalom határvonala (a limes) a Duna lett.

(...) A hatalmas római birodalom a keletről támadó barbár népek ellen őrtornyok láncolatával védekezett a Duna mentén. A mai Budapest területén, a Margitszigeten, a Gellért-hegyen, Tabánban, a Rákospatak torkolatánál, az Országház környékén álltak a római őrtornyok. A Március 15-e téren a Contra-Aquincum nevű castrum (erősség) a dunai átkelést biztosította.”

A Gellért fürdő a 30-as években

– *De hol, mikor és hogyan született meg a 2022-ben sem közismert, kivételes jelentőségű dombormű, a Tabáni Krisztus?*

Takács Ágoston régész, muzeológus, a BTM Vármúzeum Középkori Kötárának gyűjteményvezetője megállapítja: a szobrot, melynek gipszmásolata ma a Döbrentei téri, pontosabban az Attila út 11. szám alatti Budapest-Tabáni Alexandriai Szent Katalin-plébánia előcsarnokában látható, „a művészettörténészek leginkább a(z) (ó)budai Szent Péter prépostsági templomhoz kötik”. Egy másik elképzelés szerint, amelyet elsősorban Zolnay László régész képviselt, a dombormű a Tabán helyén állt egykori

település, Kispest (a Duna túloldalán lévő Pest után) 12. századi plébániatemplomát díszíthette.

– Az óbudai prépostsági templom a török korban pusztult el. Köveit széthordták építőanyagként a tágabb környéken; a török fürdőépületekbe is így kerültek – informál Takács Ágoston. – A tabáni templom előzménye egy dzsámi volt; akár ennek építéséhez is szállíthattak kőanyagot Óbudáról, s akár ebben az időben is idekerülhetett a „tabáni” Krisztus. A faragvány egy kapu timpanonjának része lehetett. Ábrázolása a *Maestas Domini* (Isten dicsősége) középkori ikonográfiája szerint lett kialakítva, amely a trónoló Krisztust mutatja mandorlában. A mandorlán latin felirat töredéke. (Mandorla: mandula alakú dicsfény Jézus és Mária alakja körül a korai keresztény művészetben. Olasz szó, forrása a kései latin amandola, a latin amygdala változata; ez utóbbi a tisztázatlan eredetű görög amügdalé megfelelője – Magyar etimológiai szótár.)

Részlet a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönyében, 1935. december 15-én (51-52. szám) megjelent *A tabáni Krisztusrelief* című tanulmányból, melyet ifj. Csemege József jegyzett:

„A 37 cm magas faragványtöredék kör alakú keretben elhelyezett szakálltalan arcú Krisztust ábrázol, amint román szabású karosszékekben, jobbkezét áldásra emelve és a baljában az élet könyvét tartja. A körkerethez eredetiben kétoldalt figurális díszítés csatlakozhatott; így a Krisztus balján kifaragott részlet nyomaként a kerethez ma is jól kivehető szárny néhány evezőtolla simul, sőt ezeknek tövében még egy-két pihetoll is megbúvik. (...) Ha formai tekintetben tesszük vizsgálat tárgyává a Krisztusdomborművet, úgy pozitív eredményeket is fel tudunk arra nézve sorakoztatni, hogy olasz formakörhöz tartozó művész kezemunkájával állunk szemben. (...) Feltűnő továbbá a Krisztusfejnek római szabású arca: a duzzadt húsos ajkak naturalisztikus vonallendülete és a szakálltalan arc minden középkori túlvilági szellemtől ment, valószerű kifejezőereje kétségtelen antik hagyományokra vezethető csak vissza s így olyan mesternek munkájára vall, ki művészetét valamely antik emlékekben gazdag vidék szobrászati stílusfejlődésének jóformán megszakítás nélkül csobogó forrásából merítette. (...) A perugiai S. Constanzo templomának kapuszemöldökén lévő relief tartalomra talán a legközelebb áll tabáni töredékünkhöz.”

Takács Ágoston hangsúlyozza: a Tabáni Krisztus feltehetően a Szent Katalin-plébániatemplom építésekor (1686 környéke) került elő, erre utal, hogy a templom kar-

zatának a falába építették be. Erről a faragvány első ismert méltatója, *Divald Kornél* 1901-ben írt cikkében megemlékezik. – *Hogy mikor emelték ki innen, arról nincs pontos adatunk – rögzíti a muzeológus –, bár feltehetően a második világháború pusztítása után. Annyi bizonyos, az 1952-ben nyílt Vármúzeumban (akkori címén: Szentháromság utca 2.) már állandó tárlaton szerepelt a tárgy. A Krisztus-dombormű azóta is folyamatosan része a múzeum aktuális várostörténeti kiállításának.*

A Csemegi-íráshoz (is) kapcsolódva, *Takács Ágoston* megemlíti azt is: Krisztus ma megszokott ábrázolása a kora középkorban alakult ki az egyház keleti részén, ahol az ikonok miatt szükség volt egy egységes, könnyen felismerhető arcra. A nyugati kereszténység innen vette át a szakállas Krisztus-ábrázolást, azonban ez nem volt kizárólagos, gyakran ábrázolták Jézust szakáll nélkül is. Egy idő után egyértelműen az előbbi ábrázolás vált uralkodóvá (nem kis mértékben a torinói lepel és Veronika kendőjének hatására, amelyeket, bár eredetük bizonytalan, a keresztények többnyire hiteles ábrázolásként tartanak számon). A szakálltalan Krisztus egyik leghíresebb példája Michelangelo Krisztus-ábrázolása a Sixtus-kápolnában. A tabáni Krisztus figurája erősen emlékeztet az antik római domborművek alakjaira, nem lehetetlen, hogy egy ilyen volt az előképe, amiből Óbudán a 12. században egészen biztosan sokat lehetett látni. Ez alapján tehát akár helyi kőfaragómester is készíthette a domborművet.

– Melyek a leglényegesebb régészeti emlékek a török hódoltság korából, illetve vannak-e az ide települt szerbség szempontjából kiemelkedően fontos tárgyak?

– A török hódoltság korából a legfontosabb, ma is látható emlékek a fürdők és dzsámik. A Tabánban csak fürdők maradtak fenn ebből az időszakból – a Rác és a Rudas fürdő részben török koriak. (Lásd: Papp Adrienn: *Török fürdők régészeti emlékei Magyarországon*. Budapest, 2018.) Dzsámi feltehetően a Szent Katalin-templom helyén állt, de érdemi kutatás annak megismerése céljából nem történt. A szerbségnek sem maradt fenn sok emléke. A Szent Demeter tiszteletére szentelt templomukat a második világháború után lebontották, ez egyébként feltehetően alapjaiban a középkori plébániatemplom lehetett. Kifejezetten a rációkhoz köthető régészeti emléket keveset ismerünk: a Várnegyedben a házak bontásakor Zolnay László talált két 17. századi szerb sírkövet, ezek eredeti helye ugyan nem ismert, de feltehetően a Tabánból származnak – valószínűsíti a szakember. – Jelenleg a Tabánban nem folynak régészeti munkálatok. Utoljára 2018-ban voltak a távfűtési hálózat felújítása miatt a Döbrentei téren feltárások, illetve a Gellért-hegyi sikló előkészítési munkái miatt zajlott a területen régészeti tevékenység. Előbbinél elég sok, a középkori településhez kapcsolódó kisebb részlet került elő, így egy pince, amit B. Nyékhelyi Dorottya, a Budapesti Történeti Múzeum főmuzeológusa tárt fel.

Természetesen, mikor a helyi értékekről beszélünk, nem feledkezhetünk el arról a márványkútról sem, melyet Andrea del Verrocchio (1435–1488), firenzei mester nevéhez kötünk, aki Mátyás király megrendelésére, 1485-ben faragta a becses tárgyat a budai királyi palota Zsigmond-udvarára. A sokáig elveszettnek hitt kútnak jelenleg három töredéke ismert, amelyek közül egy a Tabán felszíne alól került elő az 1930-as évek ásatásai során. Ez feltehetően az ostromok pusztítása utáni egyik romeltakarításkor „gurulhatott le” a Várból a hegy lábánál fekvő Tabán területére.

Az Attila út környékén lakók évtizedek óta rebesgetik, hogy a tabáni feltáratlan kincsek közül többet a neobarokk Bethlen-udvar (Attila út 2.) alatti több emelet mélységű pincerendszer rejthet, amely összeköttetésben állt a Várlabirintussal és a mellette elfolyó Ördög-árok falazott csatornájával is.

A híreszteléseket Takács Ágoston részben cáfolja: – A Várhegy lábánál lévő több emelet mély pince nem állhat összeköttetésben a több 10 milliméterrel magasabban lévő Várlabirintussal (ami egyébként ebben a formában egy 20. századi kreálmány, mert eredetileg össze nem függő, sziklába vájt mélypincék voltak a labirintus alapját képező „barlangok”). Vagyis összeköttetést csak a 20. században lehetett volna létesíteni. De ki finanszírozott volna egy ilyen költséges vállalkozást? Az Ördög-árokka kapcsolatos feltevéseknek több valóság-alapjuk lehet. A térképeket vizsgálva magam is úgy láttam, hogy a patak az említett bérház mellett, a mai Krisztina körút helyén folyt...

*

„A Várhegy meredek lejtőivel a Duna és a Vérmező között 167 méter magasságban emelkedik. A hegy agyagos és meszes elegyrészekből álló üledékes kőzetét jégkorszaki Duna-kavics és 10 méter vastagságú mésztufa takaró borítja. A mésztufa lerakódásakor egymással össze nem függő üregek egész sora keletkezett. A középkorban a több mint 200 barlangüreget mesterségesen összekötötték, és így kialakult a mintegy 10 kilométer hosszúságú Várbarlang-rendszer, amelynek azután történelmi szerep is jutott. A barlang labirintusában több tucat ásott kút található, amelyek háborús időkben a Várnegyed lakóinak vízszükségletét biztosították. A Várbarlangot korábban »Török pincéknek« neveztek Buda lakói.” (Tihanyi János: Séta Budapesten, részlet)

**Október a Tabánban 2021-ben, a háttérben a Bethlen-udvarral,
az Erzsébet híddal és a „messzi” Pesttel**

III. Festői környezetben...

„A tabániak, mind a háromezerötszázan, külön törzs, komoly és megfontolt emberek, s mint a zsidók között a szamaritánusok Nablusban, ők is a budai nép legelőkelőbb és legrégibb törzsének tartják magukat, s bizonyos keleti bölcsességgel szemlélik a világ eseményeit.” – írta Márai.

Csoda-e, ha a Tabán a képzőművészeket is megihlette? Csoda-e, ha évszázadok óta a festők, grafikusok inspirációt kapnak, s megnyugvást remélnék a Gellért-hegy ölelte egykorvult Tímár-telepen, amelyről Ottlik Géza „levelezőpartnere”, Márta „egy este, július 21-ikén, 1979-ben” kijelenti: „Igen. Festeri szabad!”

Kvízkérdésnek is beillik tehát a következő: mi köti össze Molnár-C. Pált, Aba-Novák Vilmost és Zórád Ernőt? A válasz: a Tabán. A Krisztinaváros. A Gellért-hegy festői környezete.

A battonyai születésű Molnár-C. Pál (1894–1981) unokája, Csillag Péter nemcsak a műveit őrzi-védelmezi, hanem a gellérthegyi álmokat is. Sétákat vezet, ahol szeretett „mesebirodalmáról” beszél, melynek szívesen húzza szélesebbre a határvonalait. Hiszen egy tabáni, egy gellérthegyi, egy Ménesi úti polgárnak nem távolság a Tétényi út, a Ballagi Mór utca, a Csörsz utca, a Kiss János altábornagy utca (ahol az 59. szám alatt az 1930-as évek óta fellelhető a Jókai-bableveséről, rántott borjúlábáról méltán híres Makk Hetes vendéglő, melyet Fekete Sándor vendéglős Németvölgyi sörözője néven ismertek előtte...), az Ugocsa utca (ahol a 10. szám alatt 1938-tól 1999. május 30-ig mozi működött), a Kék golyó utca vagy az Attila út.

Szinte ahány ház, ahány park, ahány kerítés, ahány elhagyott grund feszül az emlékek vetítővásznára, annyi az anekdota, annyi a legenda, annyi a történelmi kuriózum...

Kalózkincsek, ródlipályák

Csillag Péter attól se riad vissza, hogy a Városmajor utca 44. szám (a mai Barabás-villa) titkait hozza szóba, megpendítve, hogy voltak idők, mikor a (távoli?!) Városmajor utca még szőlőtermesztéséről volt híres.

Részlet a *barabasvilla.hu* az épületről szóló ismertetőjéből:

„Barabás Miklós, a 19. század kiemelkedő festőművésze 1839-ben vette meg a Városmajor utca 44. szám alatti szőlőskertet, melyen már akkor is állt egy présház és egy pince. A festő 1840-ben saját tervei alapján építtette fel a klasszicista stílusú villát, melyet időköz-

ben bővített egy újabb helyiséggel. A villaépület alatt nagyméretű (bor tárolására alkalmas) pincehelyiség volt, amelyet föld alatti folyosó kötött össze a vincellérházzal. 1870-ben eladta a házat, amely ezt követően többször cserélt tulajdonost (...), Budapest XII. kerület Hegyvidék Önkormányzata 2000-ben döntött véglegesen a villa felújítása mellett. A tervezésre kiírt pályázatot Basa Péter építész nyerte. (...) A felújított épületegyüttes 2004-ben Europa Nostra-díjat, az európai építészeti egyik legrangosabb kitüntetését nyerte el."

A művész unokája megjegyzi: itt rejtették el Batthyányék magángyűjteményét, amelyről a környék gyerekserege az ötvenes-hatvanas években mint valamiféle mesebéli kalózkincsről fantáziált. Kováts Kristóf, Aba-Novák Vilmos (1894–1941) unokája is hallott a korabeli pletykákról. Ő azonban a szomszédos, Csaba utca 5. szám alatti Városmajori Jézus Szíve-templomra hívja fel inkább a figyelmet, melyet a Római Magyar Akadémia volt ösztöndíjasainak munkái ékesítenek.

A „római csapathoz” tartozott Árkay Aladár, a templom tervezője, aki az eklektikus – napjainkban a Hagyományok Házának otthont adó – Budai Vigadót is jegyzi, Molnár-C. Pál, aki az oltárt készíttette, Pátzay Pál, aki apostolszobrokkal gazdagította a belső teret, valamint Aba-Novák Vilmos, aki a teremtet napjait látató mennyezetfreskókkal és a szentély két falát borító alkotásokkal díszítette az építményt.

A Molnár-C. Pál első itthoni, bemutatkozó kiállításán (1923) szereplő Tabán-festmények ma is láthatók. Csillag Péter négy alkotást őriz a múterem-múzeumban.

– Nagypapámnak nemcsak az olasz főváros, de Párizs is szívéhez nőtt – konstatálja. – A Szajna partjáról 1923-ban tért haza. Közvetlenül utána készítette el Tabán-témájú alkotásait. Tabáni utcaképei expresszionista hatásúak. Az általa ábrázolt utcácskákban elveszünk, szinte beszippantják a szemlélőt. Bár nekem az az érzésem, hogy az egyik „tabáni” képe valójában a Szabó Ilonka utcát jeleníti meg...

Igaz, ami igaz, a Víziváros sincs messze – fűzi hozzá nevetve, és kiemeli: lendületes tusrajzait, melyek a korszak Pest-Budáját egyedi módon láttatják, az Est-lapoknak készítette.

A Hadnagy utcát megidéző tusrajza ma a Ménesi úti lakásmúzeum gyűjteményét gazdagítja, de számos ceruzarajz, vázlat is része kollekciójuknak. S ezekbe a vázlatokba, a művek egyes részleteibe bizony könnyen beleláthatjuk a tabáni, gellérthegyi helyszíneket.

Csillag Péter a Tabánról mint ród-lipályáról is megemlékezik. A helyi lakóházak, fogadók, éttermek eldózerolása után lejtős domboldallá, közparkká formált terület évtizede-

Sőralátétén Molnár-C. Pál: Hadnagy-utca a Tabánban (1924) művének egy részlete

kig kínált kitűnő szánkópályát, síterepet a téli sportok szerelmeseinek. Létezik olyan archív, családi filmszalag, melyet a nagypapa vett föl, s a tekercsen ő és a bátyja gyermekként láthatóak, amint lecsúsznak a Tabánon.

Mesél Szűcsék magánóvodájáról a Szüret utcában. – *A korabeli óvodások sok időt töltöttek hempergéssel a Kocsis-réten, amely a Gellért-hegy déli részén lévő, a Búsuló Juhász vendéglő (Kelenhegyi út 58.) alatti területet foglalta magába – rögzíti Csillag Péter. (A környék első játszótereit az 1930-as években alakították ki. A fűgefák a török idők emlékei.)*

„melyről a filozófusoknak gőze sem volt...”

Az étterembe járás jellegzetesen bel-budai szokás, már-már rítus. *Molnár-C. Pál* is szívesen vitte el családját a környékbeli vendéglőkbe. Unokája elsőként a Bartók Béla úti Kettert említi, ami szerinte *fogalom* volt. (A legendás Ketter helyén a hetvenes-nyolcvanas években már a Bukarest étterem működött, ahol marhabőrrel „díszített” paravánokkal voltak elválasztva egymástól az asztalok; még később a Night Oil rocklokálnak adott helyet a toronyház földszintje, ahol a Rage against the Machine opusait előszeretettel „tekerték kakaóra” a kilencvenes évek elején.)

A Molnár-C. Pál Múterem-Múzeum „mindenese” az Avar sörkertet is megőrizte szép emlékeiben. A söntés a nagybányai születésű, majd Budán, az Avar utca 9. szám alatt élő író, *Tersánszky Józsi Jenő* törzshelyeként is elhíresült. – *Volt kapcsolatuk nagyapámmal; kedvelték, becsülték egymást – említi.*

A közeli Zsolt utca 7. szám lakójának, *Aba-Nováknak* sem volt ismeretlen a Hegyalja út menti sörterasz, ahol *Tersánszkyval*, *Tamási Áronnal* is néha elidőzött. *Kováts Kristóf* szerint vitriolos humorral megáldott nagyapja *Kakuk Marci* rajongójának számított. De a korszak másik nagy különcével, *Berda Józseffel* is szoros barátságot ápolt. (Miként *Kakuk Marci*, úgy ő is „társadalmon kívüli lényként” tekintett magára.)

Sipos Lajos a Nyugat Plusz 2015. őszi számában így foglalta össze a *Berda*-jelenléget:

„Leginkább rövidnadrágban s turistabakancsban szeretett járni. Természetesen ez volt az öltözéke, ha heti rendszerességgel megtervezett kirándulásaira indult a budai hegyekbe, a Pilisbe, a Börzsönybe, a Cserhátra, meg barátaihoz Orosházára, Ceglédre, Székesfehérvárra, Vácra, Esztergomba, Szigligetre és máshová. De rövidnadrágban ment akkor is, amikor az illem és a helyzet más öltözéket kívánt volna. [...] bőrnelyes rövidnadrágban, hózentrágerrel, sáros bakancsban utazott el 1945-ben Kodály Zoltán és felesége, valamint az akkor éppen vallás- és közoktatásügyi miniszter, Keresztury Dezső társaságában Pécsre. Így ment el 1951-ben az Írószövetség I. Kongresszusára a budapesti Újvárosházára (...) És rövidnadrágban érkezett meg élete egyetlen hivatalos útjára, Szófiába, 1957-ben, a Magyar Írószövetség küldötteként. (...) 1928 után, az Egyedül című verseskötet megjelenését követően egyre több állandó és alkalmi mecénása lett. Egy cipésmester, aki nemcsak készített, de árult is cipőt, minden héten szerdán adott pénzt a költőnek. Az üzletbe belépő Berda így figyelmeztette a tulajdonost az idő múlására: »Itt a szerda, / Jött a Berda«.”

Kováts Kristóf meséli, hogy *Aba-Novák Vilmos* is azok közé tartozott, akik pártfogolták a nincstelen költőt: – *Tudta, milyen nélkülözni, milyen egy mosókonyhában lé-*

Aba-Novák Vilmos: Berda

tezni, ezért mindig megittatta, megetette a Berdát. Az Avarban éppúgy megfordultak, mint nagyapám igazi törzshelyén, a Pejerliben (értsd: Margitkert), amelyről Zórád Ernő (1911 – 2004), a Tabán rajzolója, utóbb azt nyilatkozta: ott „szesztestvéri közösség” alakult ki, „melyről a filozófusoknak gőze sem volt...” Aba-Novák festményt is készített az újpesti Villonról. A képen Berda József (stílszerűen) leveleskannállal látható...

– Aba-Novák Vilmos (akit Picasso „barbár zseninek” nevezett) öt éves korában már a Horváth-kertben rajzolt – „lapoz” bele a képzeletbeli családi legendáriumba Kovács Kristóf, immár sörkortyolás közben a Makk VII vendéglőben (nem elírás, a felirat 2022-ben így díszleg már a cégéren a Kiss János altábornagy utca és a Németvölgyi út sarkán álló ősi budai kisvendéglőn.) – Édesapja a Déli Vaspályatársaság vasútépítő mérnöke volt. Hol másutt laktak volna, mint a Pálya utcában? Büszke volt a szakmájára, és fiának vasutassorsot szánt. Hiába – summázza.

A Werbőczy István Gimnázium (a mai Petőfi) diákja volt, ahonnan a Budai Császári Királyi Főreáltanodába, azaz a Toldy Gimnáziumba került; ott is érettségizett. Tanulmányait (1912-től) a budapesti Képzőművészeti Főiskolában, később a szolnoki művésztelepen, majd Nagybányán folytatta. Ösztöndíjasként, 1928-ban jutott ki a Római Magyar Akadémiára.

– Nagyapám azonos esztendőben (1894-ben) született Molnár-C.-vel, Szőnyi Istvánnal és Derkovits Gyulával. Nem volt rossz évjárat – teszi hozzá, elégedetten kortyolva sörébe, Kovács Kristóf. – Azt mondják, hasonlítok rá külsőleg. Ugyanolyan nagydarab volt, mint amilyenén én váltam, bár lobbanékonyabb természet jellemezte – vállalkozik némi önelemzésre és összehasonlításra, két korty között. Az első világháború embertelensége megviselte Aba-Novákokat.

Aba-Novák Vilmos: Házak

Műtermek, árnyas udvarok, vadkanfejek

Ahogy Kováts fogalmaz: –... a Piave folyó környékén belekerült a sűrűjébe, megsebesült, rövid ideig meg is bénult a karja. (Vitézi címe tehát nem a véletlen műve, azért megharcolt.) A háborúban, a lövészárkok, a barakkok sivár környezetében folyamatosan portrézta katonatársait. A rajzok többsége eltűnt, a bajtársaknak ajándékozta azokat – említi Kováts Kristóf, aki hozzáteszi, hogy nagyapja hazatértét követően sokáig küzdött depresszióval. – Ha kimozdult a Zsolt utcából, olyankor is a szakmai érdeklődés vezérelte. Molnár-C. első kiállítására például mint érdeklődő, mint minden újra kíváncsi látogató zárandokolt el. Barát-ságuk innen datálható. Megszállottan dolgozott. Amikor Berény Róbertnek el kellett hagynia az országot, egy ideig a városmajori műtermét (Kolb Erzsébettel és Patkó Károllyal megosztva) használhatták.

A Margit-kert utcája – Kováts Kristóf
gyűjteményéből

A Várbazár műtermében ugyanakkor nem volt (legalábbis ismert dokumentum, családi emlék erre nem utal). Arra már több a „bizonyíték”, hogy amikor Aba-Novák úgy-ahogy összeszedte magát, lejárt a budai kiskocsmákba. Főként a Pejerlibe. (S mint mások, ő is rejtegetett jóféle kolbászt a kabátzsebében, így spórolva a cechen.)

Újra csak Zórád leírását idézve: „az árnyas udvarban feltűntek a spóregyletek, polgári lövészalakulatok, dalárdák, vadászok, műkedvelők és a focit abbahagyni nem tudó csontzenészek. De a csúcs a vadkanok híres asztaltársasága volt. Törzsasztaluk fölött óriási vadkanfej vicsorgott a kivételes kompániára.”

A Zsolt utca egyszerre volt otthona, műterme, a „fészke”. Szemközt lakott a Dobozgyárral. Avval a Mészáros utcai épületegyüttessel, amelyet Dávid Károly alapított, s a cégérén ez állt: „Dávid Károly és Fia doboz-, papíráru-, és szabad. fémkapocsgyára”. A fénykorban naponta 150 ezer dobozt gyártó üzem megihlette a szintén a Zsolt utcában, majd a Galeotti utcában is élő költőt, Garai Gábort. A Dobozgyár mögött című versében a szomszédos parkban zajló sakkcsatákra, a szépséges tabáni leányzókra, akiknek „fehér ruhája lobbant”, s a mozdonyok fűttyére is utal. Az Aladár utcából meredeken a Gellért-hegy felé tartó kis utcácskáról se feledkezik el: „És mentek a Csap utcán / fel a hegynek a párok...”

– Nos, itt a Dobozgyárban volt segédmunkás a nagyanyám – meséli Kováts Kristóf. – Nagyapám az ablakból látta meg őt, és modellnek kérte föl. Idővel festő és a modell egymásba

szerettek. A nagymamát Katónak becézték. Egy ízig-vérig tabáni rác család gyermeke volt. Dédapámék nem örültek a násznak. Nagyapa azonban tántoríthatatlannak bizonyult.

Mesél még egy olyan Aba-Novák-festményről is, amelyet gimnazista korában alkotott. – Egy domboldalt ábrázol, a Vár lejtőjét, de az is lehet, hogy a Nap-hegyet idézi elénk – nyugtázza. Az alkotás jelenleg letétben van...

Mini, Kex és futball...

Ahogy Csillag Pétert, úgy Kováts Kristófot is számos emlék, élmény fűzi a város-részhez. – A régi tabáni temető ott volt, ahol a mai Gesztenyés kert. Nagymamával olykor ellátogattunk ide, és megmaradt bennem valami egyszerre megnyugtató, egyszerre felkavaróan drámai, magasztos érzés, ami a temetőket jellemezte – említi. Azután korszakot váltunk. A Tabán egy másik „arca” kerül szóba, miközben az utolsó korty is lecsúszik: „Gyere, gyere ki a hegyoldalba” – mondjuk fel a Locomotiv GT Tabánról írott slágerét szinte egyszerre. Megjegyzi, a hajdani toldysok (hiszen ő is ott tanult) szinte hazai pályának tekintették a legendás Bem Rockpartot.

Részlet a *beatkorszak.blog.hu* összegzéséből:

„A Bem rakpart 6. szám alatt található patinás, XIX. századi szecessziós villa az Andrássy grófok budai rezidenciája volt, szökőkutas télikerttel, egzotikus növényekkel, pálma- és banánfákkal, a képtárban Rembrandt-, Rubens- és Munkácsy-képekkel. Egy jótékonyági hangverseny alkalmából Liszt Ferenc is fellépett itt. A háború után államosították, majd egy varroda működött az épületben. Aztán a kerületi tanács úgy döntött, kell egy hely, ahol a fiatalok jól érezhetik magukat.

Az I. kerületi Tanács V. B. Művelődési Klubját 1966 szeptemberében az Atlantisz együttes nyitotta volna meg. De a buli elmaradt, állítólag lerobbant a turnébusz, a zenészek nem érték vissza a balatoni hakniból. A kínos kezdést jóval sikeresebb folytatás követte. Fellépett itt többek között a Kék Csillag, a Mini, a Kex, az Illés, a Syrius, a Sakk-Matt, a Liversing, a Tolcsvay Trió, a Dresch Quartet is. Tehetségkutatók, előadássorozatok, vítaestek, költőtalálkozók, gyermekműsorok színesítették még a programot, a Mininek pedig klubja működött a Bem Rockpart falai között.

(...) Radics Béla, Baksa Soós János és Török Ádám voltak a legnagyobb sztárok, de legalább ilyen fontos szereplő volt az igazgatónő, Kuhajda Istvánné Margóka. Ő adott lehetőséget a kezdő bandáknak, ő küzdött a lázadó fiatalokkal, balhész vendégekkel, és ő simította a botrányokat a pártbizottságnál. Tulajdonképpen Tolcsvayékat is ő „fedezte fel”. A klub előtti padon gitároztak, csak úgy maguknak. Kiment hozzájuk és mondta, hogy ne itt zenéljenek, mert balhé lehet belőle – jöjjenek inkább be a házba.”

A 2021 őszén elhunyt rockikonnal, Baksa-Soós Jánossal Aba-Novák unokájának volt szerencséje együtt futballozni a Horváth-kertben. – Jól focizott, de egyhuzamban dumált közben – mondja az egykori csapattárs, aki a Bem rakpart 6. alatti művelődési ház titkos jeleit se feledte el. – A kacsintás például azt jelentette, a málnaszörpbe pálinkát kérek...

Csillag Péter, aki a SZEOL AK és az MTK csapatában is megfordult, és az NB1-ben is futballozott, szívesen emlékezik meg a bel-budai meccsekről, grundokról, gólokról, bodicsekekről – Nagy fociélet volt az Arany János Gimnáziumban. Kiváló játékosok

pallérozódtak a Sashegyen. Izsó Ignác például, aki 285 bajnoki mérkőzésen 86 gólt szerzett a Vasas SC színeiben. Vagy Deákvári Antal, aki a Vasas és a Tatabányai Bányász védőjeként lett elismert. Amikor az edzésekről hazafelé tartottam, rendre beugrottam a Karolina és a Villányi út sarkán akkor működő cukrászdába, ahol 2 forint 50 fillérért tudtam öt gombóc fagyaltot venni – réved vissza az édes gyermekkorba, ahol olyan gyerekkori pajtásokra lelt, mint a két későbbi kiváló zenész, Mary Lee Berkes és Berkes Kálmán, az újságíró Szerdahelyi Csongor, a festőművész Iván Szilárd, a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar zeneigazgatója, Hollerung Gábor vagy a Karinthy Színházat megalapító Karinthy Márton.

A korabeli srácok „birodalma” a Farkasrétig terjedt, ahol – említi nagyot nevetve – a temetővel szemben volt egy hírhedt söröző, amit Vidám hullamosóként ismertek.

– A Tabán, a Ménesi út borvidék – fűzi hozzá –. Nem véletlen, hogy erre felé borművelésre emlékeztető nevei vannak az utcáknak, úgymint: Bakator, Szüret, Somlói, Villányi. A Ménesi út az Arad melletti Ménesi-borvidékről kapta nevét. Közismert, hogy sokan laktak itt rációk, szóabok, akikben a borkészítés művészeit tisztelhetjük. Egyes épületek elhelyezkedése se a véletlen műve.

A mai Czakó-kert (a Naphegynél) Dézsmaház volt, ahol a szőlő értékesítése, felvásárlása folyt. A Gellért-hegyi svábok fehér szőlőt, a sas-hegyi rációk vöröst termesztettek. A Budai Zöld eközben legendává érett. A Badacsonyi Leányka porzója a Tabánból származik. Lényegében a Balatonhoz menekítették a filoxéravészben majdnem kihalt szőlőfajtát, amelyről így értekezik a Borlexikon: „Bora kemény, de nem egysikú, száraz, minőségi fehérbor. Némi izrokonságot mutat az Ezerjóval.”

A nedűt a balassagyarmati születésű, a felvidéki Dacsókesziben gyerekeskedő, de a trianoni döntés miatt végül a Tabánban, a Csap utca 1. szám alatt menedékre lelő Zórád Ernő is kótolhatta. A Márványmenyasszony étteremben, de a Pejerliben is esküdtek arra, hogy őriznek még „némi budait” a kamrában, s a törzsvendégeknek olykor bontanak is egy-egy féltve őrzött palackot.

Az ősi Tabán utolsó emlékeinek egyike, ahol ma újra piac működik a Czakó-kert

A nótabeli Csap utcában

Részlet a művész visszaemlékezéséből, melyet 1989-es Derkovits teremébéli összegző kiállítása kapcsán vetett papírra:

„Szüleim kitűnő stílusérzéssel előbb Budán – ott is a nótabeli Csap utcában – horgonyoztak le. Odon hangulatú, álmatag faluvárosban találtam magam. Egy ugrásnyira tőlünk, az Avar és a Csörsz utcák végében sötétlett a régi tabáni temető. Egészen a Farkasrétig (ahol a 48-as honvédhez címzett vendéglő állt) nyomult fel a vadregényes liget. Régesrég nem temettek már ide senkit. A környék polgárai jöttek ki ide sziesztázni: a fűre heverve iddogáltak, a sakk meg a kártya járta, víg terefere közben. Gyerekek rúgták a rongylabdát, olasz fagyaltos csilingelt, és egy verklis régi keringőt nyekergett. Középiskolában az Attila útra, majd a Fehérsas térre jártam. Útközben külön látványosság volt „Gusztli” (Augusztia főhercegnő), aki mindössze egy lovász kíséretében lezötyögve a Várból, körbeügetett a kopár Vérmezőn. Néha a fővilág lovaspólsói száguldoztak itt, vagy a külön Freystadtler pasa (a szultán barátja) fezen, maga kucsírozva gumirádlisán. 1927-ben felvettek az Iparművészeti Iskola grafikai szakára. Ekkor Pestre költöztünk. Bár ezúttal megint egy új világba kerültem, a Tabánt nem tudtam elfelejteni, akár egy régi szerelmet. Mert nőnemű volt a Tabán, rejtélyes és kissé romlott. Mindegyre visszatértem hozzá, ügyeletes ideállommal a ráctemető omlatag kriptái között andalogva, és Szindbád nyomán a Mélypince, Aranyliba vagy Albecker borait kóstolgatni. De a harmincas évekhez érve már eldőlt: a romantikát műteti úton kell eltávolítani.

ZÓRÁD ERNŐ * GRAFIKUS, A KÉPREGÉNY HAZAI MEGTEREMTŐJE, SZÁMOS KÖNYV ILLUSZTRÁTORA, A TABÁN FESTŐKRÓNIKÁSA E HÁZBAN ÉLT 1921-1927 KÖZÖTT * KERÜLETÜNK MÚLTJÁNAK EGY DARABJÁT KÉPEI, GRAFIKÁI, VÁZLATAI ŐRZIK.

Zórád-emléktábla a Csap utca 1. számú társasház homlokzatán

Amikor 1933-ban megkondult a lélekharang Tabánunk felett, grafikusok, festők, fotósok hada sietett megörökíteni az elitélt végnapjait. Magam is buzgón jártam a jól ismert utcákat, girbegurba közöket, ahol már dolgozott a csákány...”

A fenti szavakat a Nyugatban (A festői Dunapart, 1929/21. szám) Ferenczy Valér is megerősítette. „Ami Budapest festőiségét illeti, ezeknek legelismertebb negyede a Tabán. Hallom, hogy sokszor tele is van festőkkel. E közszokásnak hódolva, egy alkalommal én is kimentem oda festeni, nem ugyan a nagy frekvencia idején, hanem hajnalban; egy-két gyönyörű nyári hajnalon, napfelkeltekor festettem ott egy rozant kis házat, a Hadnagy-utca és az Orom-utca közti dombos réten.”

Hogyan keletkeztek a budai kiskocsmák?

A budai kiskörmök
bár alkalmas formá-
ban, ma divatosab-
bak, mint valaha. Én
János helyek most is
be szoktam a mulató-
ra, amennyire az alós-
bikban és borsos.

Buda lakóinak összefoglalóan-
nak volt a szállásnévelés. Már
Probuc római császári a Krisz-
tus utáni III. században át-
plántálta Pannoniába az itt
[a] szállásnévelést, a mai Bud-
es környéke mindig nevesete-
bortemő hely volt.

[illegible]

földnek a Sashegy és a Burgberg (Sasadi hegy) voltak a koraiban. „Dionysos” (azaz gyönyörűségnek) nevezték az egykori tókat és a két hegyet, amely mellett a Gellért-hegy, a Naphegy, a Svábhegy és felelőn az állati és óvodai ne-

A feltehetően polgárok "vieszt" a legnagyobbat számúmal a szombati és vasárnap lakó házban (trümfölés) a munkások által megkezdett volt "egy kis szociális. Nagy-neve volt a budai borkak, a külföldi is, hanem feltehetőleg meny. szőlőszőlő juttatás, bár derék termelők is pesti szomszédok, ugyanez a szorgalmasan főzöcskötök. Nem eszén, ha feltehetően öröszék a hamisított elől s a városi háziaknak külön eszék ügyekkel arra, nagy éleget budi budai éleget

Térsen, zamatosa, hangulatait adó, kedvetlensé, „néveto bor” a budai közmondás is támadt róla: ha Pesten külföldesen viágoz kedvő embert láttak a neccán, azt mondták róla, hogy „megjárta a fejét a budai fő-rökövén”.

[illegible]

A kősműlt nagy többsége nem is volt annyira társas, azaz, hanem nem is kétféleképpen, hanem csak egyféle módon, a műveltség annyira, hogy szavára, de posztumusz mámorolt "heutiger" lett belőle, hol érvit, hol mástik hála kapnia. (Ez dantik ki a rudra ér-tet: bókabókretit.) (Wachold-er-Strasse), avagy synofonförszet. Mecklenbör: a kímélés és tarított mindaddig, amíg a termésköl tarított Fluctu, alacsony volt a háttér, de tavasza kékre vadgesztje, azaz, vagy csatol

ceetfa virult az olcsódeszes udvaron, vándorló firtott a mohos fátálcán s a bor, mely a vastagfűlű hátsárálcáros pohárban illatozott, valódi sashegyi időköl volt. Akárcsak Gringenberg Manhartnál, vagy Ottakringben Jauner Maxnál, Budán is harmonika szólt, gitár és citera pengette mindenféle s a szrazsimilimusokhoz, a legfrissebb híreszt stancnikat énekeltek.

[illegible]

„Szindbád nyomán” Zórád Ernő a tabáni kocsmáknak is emléket állított. A „nő-nemű, rejtélyes és kissé romlott” városrész romantikus katakombáit, szeszszentélyeit azonban – ki más? – maga Krúdy Gyula ismerte leginkább. A *Nyugat* 1923/10. számában megjelent 75 esztendőős Kálnay László, vagyis a tabáni kocsma pájkosa című írásából idézek:

„Hol is szoktak az ilyen elfelejtett, régi világbeli emberek feltűnni? Sehol máshol, mint Budának legrégibb utcáin, az úgynevezett Tabánba, ahol kiskocsmák szívdarányos ablakai mögött annyi szomorú, csalódott ember üldögél, akik már Pest ifjonti életére többé nem kíváncsiak. Itt mutatkozik Kálnay László, az elfelejtett, nagysikerű magyar író több mint húsz esztendő után, amikor művei a pesti lapok hasábjairól eltűnnek. Itt baktat a kis, girbe-görbe utcákon töpörödött alakja, az idevaló kocsmákban harsog fel régi erejű hangja. Az ódon falak hallgatják régi idők hőstetteit és a pajkos anekdotákat, amelyek valamikor oly nagysikert értek el a nőknél és férfiaknál. Egyénisége, alig elkomorult, napsugaras kedve, pajzán szava, művészi előadása nyugalomba vonult, öreg budai polgárokat mulattatnak. Az ódon kis kocsmákban ünneplik az öreget, aki sohasem kereste életében az ünnepeztetést. De a feltűnés most már megélhetéséhez szükséges. És ha egy tavaszi éjszakán valahol a ráctemplom környékén találkozna egy álomból, ködből, képzelődésből való alakkal, az egykori vén komédiás kísértet-alakjával: talán még a tollat is felvenné a régi jókedvvel...”

Nos, a Mélypincében, ahová *Krúdy Gyula* (is) hazajárt, az ifjú *Zórád* valahogyan úgy szemléltette, szánta-csodálta-istenítette az író, ahogy ő *Kálnayt. Zórád Kati* (a „precíz bohém” lánya) szerint édesapja a Mélypincében, de a Tabánban másutt is, ott ücsörgött, borozgatott *Krúdy* környezetében, igaz, néhány asztallal odébb. Minden

lépését, poháremelését, gesztusát, mondatát, megjegyzését a „távolból” kémlelte, követte. – *Nem mert bratyizni vele. Mert nem vágyott a kedves ismerősi státusra. Úgy érezte, akkor tudja tisztán látni, érteni – és érezni – mesterét, ha nem zsongja őt körül. Ez a szemlélet azután hozzásegítette ahhoz, hogy oly’ élethűen, humánusan, némi iróniával, élményszerűen mutassa meg rajzaiban, illusztrációin, festményein a Tabánt, Krúdy Tabánját, Krúdy (szindbádi) világát. Apám összes rajza 6 mázsát nyom. Tíz spirálfüzete volt, amelyekben az emlékeit feldolgozta; naplót írt – konstatálja Zórád Kati, aki napjainkban Nagyenyed utcai lakos, s otthonát akár lakásmúzeummá is nyilváníthatnák. A fal-felületeken, de a polcokon, a rejtett zugokban, a dossziékban is kivételes alkotások, megannyi értékes vázlat, fotográfia, becses fecni sokasodik.*

S egyszeriben, mint valami zuhatag, úgy törnek föl az emlékek...

Katalin elmeséli, hogy ő is hallott a tabáni söntésbe nap nap után, délután ötkor megérkező őzről, „akinek” *Krúdyék* rendre kikészítették a pikoló világost, melyet

szertett ivócimborájuk aztán komotósan belefetyelt. Mesél édesapja ifjúkori hosszú, dús hajviseléről, amellyel megelőzte korát. Mesél Tersánszkyról, akivel összebratyizott. Szóba kerül *Tamkó Sirató Károly*: Zórád című verse, amelynek Katalin egy részletét nyomban elszavalja: Egy szép napon Zórád / felhúzta az órát / meg a pisze orrát, / és – elhagyta Dórát... / Gyászba borult Nógrád!

A tabáni futballéletéről se feledkezünk el. – *Apu szeretett focizni. Hol máshol rúgta volna a pöttyöst, ha nem a Petőfi-grundon? Fradista volt. Varga Zolit imádta, de Puskást is csodálta. Öcsi, amikor már hazatért, leült diskurálni a régi cimborákkal. Vele is be-betértek a Tabáni Gősserbe. Van egy isteni képe apunak, a címe ez: Foci. Svájcban van a bátyámnál. Egyszer jó lenne bemutatni Budapesten – summázza.*

Elkalandozunk. Kiderül, Zórád első Tabán-tárlatára 1961-ben került sor. A témát, a tabáni alkotásokat évtizedeken

Zórád Ernő: Krúdy Gyula

át készítette, s nemritkán újra átrajzolta a korábbiakat. A Táltos Kiadásszervező GM gondozásában kiadott, Krúdy Zsuzsa szerkesztette Krúdy Gyula-mű (Az emlékek szakácskönyve) illusztrációit is ő jegyezte. Részlet az 1983-ban megjelent kötetből:

Fogas à la Krúdy

„A megtisztított fogast bevagdossuk, jól megsózzuk, kívül-belül. Egy tepsibe adunk 4-5 darab vaját, rátesszük a fogast, körülötte karikára vágott burgonyát helyezünk, és még egy pár szelet vaját a tetejébe. Körülbelül háromnegyed óra hosszáig sütjük, tálaláskor haltálra adjuk, salátával, petrezselyemmel díszítjük.”

Zórád Ernő a 2000-es években *„Tabáni séták tánclépésben”* címmel CD-lemezt is készített. Az albumon maga énekelt, zongorázott – a vén Tabánról egyszerre szívzaggatóan, egyszerre egy korabeli bohémhoz méltóan, egy sokat tapasztalt világi modorában dalol.

Katalin ma úgy érzi, hol fantasztikus, hol gyötrelmes, de sosem unalmas „pokolban” éltek. – Olyan mesevilág volt ez, amelyből bármikor ki lehetett pottyanni a rideg valóságba. Szüleink elváltak, de nincs kétségem afelől, hogy az utolsó pillanatig rajongtak egymásért. Anyukám a Pálya utcába költözött, tehát akkor se menekült el innen, amikor az ő szempontjából talán lett volna ennek értelme. Hihetetlenül inspiráló közegben léteztünk. Benkő Laci, az Omega későbbi tagja, zeneszerzője, aki ha nem volt turnéjuk, önszántából talán ki se tette a lábát a Krisztinavárosból, gyermekkori barátom volt. S nálunk gyakorolt a zongorán. Leányfalun a Mórícz-unokákkal barátkoztunk össze. Nagy élet volt édesapám körül. Krúdy világát élte, képviselte. S a jó borokat rajongta, bár idősebb korában már nemigen ivott belőle, mert bántotta a gyomrát.

A család nevében

Veszprémben, 2016-ban a Prospektus Nyomda Krúdy-kiskönyvtárának 25. köteteként napvilágot látott egy gazdag kiállítású album ezzel a címmel: *Krúdy Gyula – Zórád Ernő: Kis magyar irodalmi panteon.* (Szerkesztette: Praznovszky Mihály).

Könyvbéli elemzésében Feledy Balázs megállapítja: *„Krúdyról tudjuk, hogy Szindbád mögött ő rejtezett, nem is nagyon tagadott pontossággal. A mítosz hajósa most már Zórád Ernő is, aki korokat kapcsol össze immár a rajz Szindbádjaként.”*

A kötet 82. oldalán a család nevében írja Zórád Katalin: *„Tanúk vagyunk, hiszen együtt éltünk az alkotás szépségével, fájdalomával mi is. Örökségünk: név, szellem, kulturális elemzés, mely egész életünket végigkíséri.*

(...) Egy csoda volt, amikor a boszorkányt rajzolta Benedek Elek Kolontos Palkó című mesekönyvéhez. Valaki egyszer megkérdezte tőlem, hogy féltem-e gyermekkoromban ezektől a figuráktól? Nem, mert nagyon érdekes és izgalmas volt, ahogy kialakult a karakter. Pl.: a kutya a Gulliverben! Az a kutya olyan óvatosan tartja szájában Gullivert, mintha a kölyke lenne. Vagy Hány János huncut mosolya, amikor összehúzza a szemét, ha füllent. Nekünk már gyerekként értenünk kellett, miért különös Mona Lisa mosolya. Többet beszélünk az aranyetszés szabályairól, mint az iskolai jegyeinkről...

A bohémság árnyoldalát pedig remekül megírta Karinthy Ferenc a Baracklekvár című novellában. Ha felsétálok a Tabánba, hálás vagyok, hogy együtt élhettem azzal az emberrel, aki még látott lovaspólót a Vérmezőn, ismerte a rózsafüzér és népi szenteltvíz árust, tudta, hol volt a Fehérsas téri iskola, látta, hogy kínlódták fel a lomha söröslovak a friss nedűt a meredek utcákon, a Mindenjóst, a virágárust, a fiákerest, a piccoló fiút, a hazaffyas költőt, a kucsébert, Jocót, a Mélypince cigányát, aki minden nótát ismert, még azt is, amit sose hallott. S persze a Dúskeblű Delnőt...

Tudta, hogy hol ült Krúdy, akiért rajongott. Ecsettel és tollal mondott búcsút Krúdy világának, miután beköszöntött a »gyönyörű kocsmai csend« – ahogy Krúdy írta. Anyyira szerette és értette Krúdyt, hogy Krúdy Zsuzsa sokszor harcolt azért, hogy az ő édesapját a mi édesapánk illusztrálhassa. Így ér össze az örökségünk és a felelősségünk.”

Molnár-C. Pál: Tabán

IV. „Pesten is Buda a legszebb látnivaló...”

A Tabánt ma legtöbbször romantikus, békés szigetnek tekintik egy kaotikus, nyüzsgő nagyvárosi „tengerben”, de korántsem volt mindig ilyen idilli környezet.

Ahogy Kolocz Dóra 2017. május 17-i írásában (*Semmelweis Ignác tabáni szülőháza – Budapest 100*) lejegyezte: „A Tabánt ritkán kímélték a katasztrófák. A török elleni harcok pusztításai előtt is rombolt már itt árvíz és tűzvész, fertőzés és betegség. Az 1739-es pestisjárvány gócpontja is itt volt, 1526-tól pedig gyakorlatilag minden században leégett a Tabán kisebb-nagyobb része. 1686-ban a törökök felrobbantott lőszergyára okozott majdhogynem visszafordíthatatlan pusztítást, 1810. szeptember 5-én pedig egy baleset következtében égett le a térség nagy része.”

Tabáni monológiában (Nyugat, 1934/10-11.) Cs. Szabó László sem ábrázolja édenkertként az 1930-as esztendőök Rácvárosát:

„Karácsonyfára való, nyolcszögű lámpással s riasztó pisztollyal jártam a Hadnagy-utca-ba, hogy a pad alatt körözött »szépirodalmink« legközelebbi tárcájához »anyagot« gyűjtsék. Tabáni novellasorozatomban a malaclopóba hurkolt különcök megrokkant brigantikkal Galeotti kincsén osztogattak (mért éppen az övén?), de jött a kintornásnak öltözött Harun al Rasid s egymáshoz segítette a halálba készülő Dezső-utcai fiatalokat. Virág Benedek Szarvas-téri házától a naphegyi síkatorokon át (ezeken a kerítéseken tanultam az első malac szavakat) kísértéltem a drága öreg sírjához a tabáni temetőbe. Egy talpalatnyi otthonra találtam itt. Meggyújtottam a lámpát s úgy gubbasztottam egy jeltelen síron, mint a Makk Ász a tűz előtt.”

„... a varrógép pergésébe fulladt zokogások”

Krúdy Gyula Zöld Ászából (1930) egyszerre „köszönt” a molyette Tabán és a jelenkor – oly’ divatos, képregényeket, filmet, televíziós sorozatokat, számítógépes játékokat, appokat fiadzó – zombi-apokalipszise az olvasóra:

„Mállott rókagallérok, kísértetiesen elrongyolódott köpönyegek, madárijesztő vékony lábszáraihoz idomult nadrágok, fakult, csurgó, régi zsúptető ereszéhez hasonló bajuszok, lelkiismeret-furdalós, ritkult szakállak, pókhálósan pislogó szemek, őszi széllel és köddel csimbókozott üstökösök, gombjavesztett mellények, hervadt falevélkék, összezsugorodott nyakkendők és értelenül kongó pincehangok hazája, molyette Tabán! – itt történt meg az a

csoda, hogy Kuvik dalfüzéráros fogadalmat tett, hogy többé egyetlen korty bort sem enged le gégéjén önszántából.

Torkon akadt sóhajtáshoz hasonló kéményfüstök, föld alatti, tetszhalottéhoz hasonló nyögések, a varrógép pergésébe fulladt zokogások, holdvilágnál született csalékony és a nappali világosságnál hirtelen megöregedett s tehetetlen álmok, nevüket is elfelejtett bánatok, céltalan csavargások és még céltalanabb üldögélések hazája, Tabán! – itt történt, hogy Mariancsics Lenke, aki olyan szőke volt, mint az újhoid, és a kocsmák falevéllal tarkított lugasaiba, egyhangúan zümmögő nótáktól remegő ablakaiba évekig égboltozat-kék szemével bepillantgatott, hogy alvó ismerőseit felébressze a bormérések sarkaiban való elátkozottságukból (...) Hegynek kanyargó és kiismerhetetlen végzetű utcák, már csak botlásra való kapuküszöbök, megbetegedett ajtók, amelyek szinte leestek helyükről, amint idegen kéz nyúlt hozzájuk, nagymamák és még régebbi emberek idejében új szobabútorok, fájdalomra sóványodott kanapék, köszvényes székek, régi arcokat mutogató,

2021-ben az Erzsébet híd túloldalán, a Duna utcában, a Tabántól 10 perc járásra avatták föl Krúdy Gyula legújabb budapesti köztéri szobrát.

hímporukat vesztített tükrök, kutyafarokhoz hasonló csőrű teásibrikek, orvosságoktól megsárgult poharak, megöregedett, gyermekeket ábrázoló szentképek, vénasszonyok guggolásában ugrándozástól elszokott bolhák, elkeseredett, sánta, agg kakasok, éjjelente bizonyára a síri enyészet módjára porló udvarok, halálosan fáradt kőolajlámpák, nevezetességüket, szépségüket, bókokra érdemességüket régen felejtett női kontyok, közönytől megsárgult, foszlott kötélen hintázó női ingek, felvágott nyelvüknek többé semmi hasznát nem vevő mátyásmadarak (...) folyóvízzel hasztalan álmodó, kisbaba nélkül maradott menyecskék és kék hivatalos kabátjukra kísértetlepedőt teregető altisztek hazája, Tabán! – (...) ahol Alkohol ellen prédikált a vénasszonyok nyarának igen fénylő napja a szerb templomnál, a Görög utcánál már, ahol a Tabán kezdődik, és bornemissza ember mászott felfelé az Aranykakas utcába, ahová emberem-

lékezet óta nem ment józanul senki, anélkül hogy valamely kerítésből, hídból, palánkból magával ne vitt volna valami lécdarabot, hogy részegségében azzal védekezzék a föld alól feléje nyúlókárk ellen.”

S ha már a 21. század médiafogyasztói számára olyannyira élvezetes lúdbőrzés, rettegés fortyogó „vizeire” evezünk, hát álljon itt néhány sor még a nagy Krúdytól, amint ezer hőse közül az egyiket egyenesen a tabáni pokolba utaztatja:

„Galgóczy, amikor járni tanult: a templom körül sétálgatott, mégpedig azon a helyen, ahonnan az 1838-i árvíz elvitte a halottakat koporsóstól együtt, a sírgödörök megmaradtak mint emlékek, amelyekbe vigyázatlan embernek bele lehetett pottyanni. Volt olyan tabáni ember, különösen részegeskedése idejében, aki már minden kiürült sírgödörben aludt darab ideig, csak más kerületből való kezdett ordítani, ha éjszakai bódorgásában beletévedt valamely gazdátlan lyukba; ordított, míg a bakterképű emberek érte jöttek a sekrestyével, aki ezen a tájon a viaszgyertyákat és a létrát kezelte. Valamikor Galgóczy is belepottyant egyik-másik verembe, de sohasem kiáltott, csak akkor, ha más is zuhant mellé, és idegen kocsmabeli borkat kezdett kiadni magából, különben pedig megvárta a hajnalt...”

A szemérmertlenségek földje

Krúdy mesevilágán innen, Perekázy Károly (az 1810-es tűzvészre utalva) megállapítja: *„E tragikus eset után vette fel a Tabán későbbi – lényegében általunk is ismert – alakját, de sorsa már megpecsételődött, mert az emésztő lángok után alig több mint egy évszázad forgott le az Idő kerekén, és a lebontását kimondó határozat végleg eltörölte a föld színéről (...) A 30-as évek közepére az utolsó roskatag ház fala is ledőlt, szemünk láttára vált törmelékké, utcáit, házainak kőpádimentumát gereblyével egyenlőre simították, hűlt helye még ma is szorongatja a szívet...”*

Ugyancsak Perekázy mint a szemérmertlenségek színhelyét mutatja be a később budapesti Montmartre-ként megdicsőült városrészt Végh Gusztáv Tabán-képeihez mellékelte írásában:

„Fürdői bőven voltak, hévizei már a törököket is rangos fürdőépítésre ösztönözte. Az élet örömeibe merült szegény lányoknak a XVIII. században a Rudas fürdő amolyan fellegethárkává vált – ahol rövid időre szóló ismeretségeket kötöttek – és dúskáltak a fizetett szerelem tiszavirágéletű alkalmában. A közös fürdözést a városi hatóságok, a külföldi utazók is erkölcsi posványként emlegették, paragrafusokkal is fegyelmezték a fürdőző népet, ámde sikertelenül, mert még a XIX. század elején Schams (ti. Schams Ferenc, a csehországi Leitmeritz szülötte, a szakszerű szőlőművelés úttörője, a sashegyi szőlőiskola alapítója) ittjártakor elítélően nyilatkozott a nemek közös fürdéséről, és a fürdő helyett, hogy a tisztaságot és egészséget szolgálná, a legkülönbözőbb szemérmertlenségek színhelye – állapította meg több társával együtt. Csak a múlt század utolsó harmadában a Rudas fürdő városi kezelésbe vétele után szüntették meg a nemek közös fürdését.

Kik voltak a Tabán lakói – híresek vagy név nélküliek – arról már esett szó, de felkeresték ismert kocsmáit írók és festők, mágnások és ragyogó asszonyok, pesti polgárok és korhelyek, elhagyott szerelmesek és boldog mátkapárok, szerelemre sóvárgó férfiak és nők, lócsiszárok és kucsébrek, szerencsejátékosok és zsebmetszők, diákok és inasok, vagányok és kurtizánok, vagyis a fél Budapest.”

Tabán, édes élet!

Molnár-C. Pál festőművész dédunokája, Csillag Zsófia, aki „Tabán, édes élet” címmel évek óta tematikus sétákat vezet a Budapest „színeiben”, Perekázy múltidézéséhez hozzáfűzi: a városrész a XIX. század elején Buda legsűrűbben lakott területe volt; 1821-ben 1000 házat (nagyobbrészt vályogból épített, zsindegyel vagy szalmával fedett viskót) számoltak itt össze. – A Tabán Krúdy által ismert arcúata a török időkben alakult ki. A XX. századig fennmaradt – konstatálja, s nyomban Szerb Antal: Budapesti kalauz marslakók számára (Nyugat 1935/2) című Tabán-írását idézi, melyet a vele tórázóknak rendre fölolvás:

„Minden második ház nagyhírű régi vendéglő volt, sramlizenével. Itt állt, kérem, a Mélypince, a Poldi bácsié, ötszázéves pinceboltozatával, ahol egykor török urak örömtanyát tartottak fenn, közkölségen. Itt volt a fürjmadár a falon, Vahot Imre kezeírása mellett, és Krúdy Gyula mámoros, megszentelt emlékezete. A Tabánt bármikor meglátogathatta, télen, nyáron, nappal, éjszaka, mindig csodálatos volt, mindig egyetlen, az ember mindig most kezdődő szerelmek derengését görgette végig lejtős utcáin, olyan szerelmekét, amelyek reggel szoktak az ember eszébe jutni, az ágyban, amikor még sötét van és akkor nincs fürdő és borotva, ami lemosná az ember lelkéről azt az édes és álmosító gyantát, ami a szerelem.”

Csillag Zsófia Az Élet című (főképp a Kalevala fordítójához, Vikár Bélához köthető) hetilap 1913-as írását is megemlíti, mert, mint mondja, a cikk kitűnően megmutatja, milyen (volt) a Tabán romantikus arca – miközben persze nem vonható kétségbe, hogy a komorabb, ha úgy tetszik, molyette megközelítésnek is helye van. (Egyébként az írást Marada József vendéglője ihlette, amelyet később Havas József vendéglője a régi szederfához néven is ismertek.)

„A pesti ember igazi nyara akkor kezdődik, mikor először vacsorázhatik a zöldben, odaát Budán, kis kocsmában, pirosabroszos asztalon, lankadt ecetfák lombja alatt, cimpező citerszó mellett. Egész télen bent élünk a város körengetegében, irodákban, kávézóknak és egyéb levegőmentes helyiségekben... de májusban mikor a fák zöldbe borulnak, és a budai kioszkból katonazene akkordjait hozza át a szellő, egyszerre feltámad bennünk a pozitív ember, kiütnek rajtunk a vidéken nevelkedett őseink atavisztikus hajlamai, és futunk a zöldbe, felbaktatunk a Tabán girbe-gurba utcácskáin, és levetkezve minden városi felsőbbségünket, naiv hittal élvezzük a kis kocsmák hamisítatlan miliójét.”

Csillag Zsófia 76 kocsmá, kultikus söntés, fogadó, vendéglő létezéséről tud. A képzeletbeli kocsmatúrát a Mélypincénél (Fehérsas utca 4.) kezd. Meséli, hogy Krúdy törzshelyének több titka volt. Az egyik: az olcsósága, ami nem társult igénytelenséggel. A művészek kiskocsmáját Poldi bácsi (Krausz Lipót) „igazgatta”. A feleségével, Lina nénivel a betérőket személyesen – a tényéről lelógó bécsi szeletekkel és jó számbéli borral – szolgálták ki. Egyetlen alkalmazottjuk Jócó cigány, a muzsikos volt.

Szép Ernő, aki szintén sok időt töltött a műintézményben, így méltatta a tulaját: „A derék Krausz Poldi olyan, mint Toldi”. Krúdy pedig – aki olykor bizony el-elkalandozott innen a Kör utca 36. számú épülethez „fizetett nőkkel andalogni...” – a helyi vendéglőnyvbé amolyan tanúsítványt is beleszerkesztett, ezzel a szöveggel:

„Bizonyítvány. Ezennel bizonyítom, hogy Krausz Poldi Mélypincéjéhez címzett vendéglőjében életem szép napjait és éjszakáit töltöttem.”

Mikszáth Kálmán, aki a visszaemlékezések szerint a kiadós rostélyosok nagy híve volt, a Fehér Pávába járt. Buda és a Tabán iránti rajongásáról *A Sipsiricában* (1902) vallott:

„Budát és a budai polgárokat egy darab idő óta valóságos divat kigúnyolni. Pedig hát ez nagy léhaság, mert igaz, hogy a pesti rész a gazdag, a pompás, de a budai rész a kedves. Pestnek jövője van, Budának múltja. S minthogy a jövő is mindenesetre múlt lesz egy napon, a dolog hát egyre megy. Budán éppen annyi látnivaló van, mint Pesten, sőt Pesten is Buda a legszebb látnivaló. Olyan budai öregembert magam is ösmertem, aki még sohasem volt Pesten, de olyan pesti öregembert sohasem ösmertem, aki még nem volt Budán. Általában lehetetlen Budára át nem menni, kivált nyári estéken, mikor fák alatt szeret az ember vacsorálni. Pestnek fényes, virágzó üzletei vannak, Budának vidám, kedélyes korcsmái. S minthogy az országban több korhely van, mint üzletember, Buda jobban megfelel a nemzeti közszükségletnek. Ami pedig a lakosságot illeti, respektíve a fajt, a legénykedési virtusokat, a budaiak már egyszer (az Anjou-korban) letették Lajos pap vezérlete alatt a római pápát is, holott a pestiek sohasem tettek még le egyebet, mint alapköveket, rábízván aztán a többit a tótokra, hogy építsenek följük palotákat.

De maradjunk a budai korcsmák mellett, melyek páratlanok a maguk nemében – de csak addig, míg a pestiek föl nem fedezték. Ha a pesti közönség ráveti magát valamelyikre, legott beleüt a civilizáció istennyila. Jaj az olyan helynek, ahol már öt-hat fiáker áll a kapu előtt. Fuss el onnan. Az már csak »volt«.

A »Diófa«, a »Márvány-menyasszony«, a »Politischer greizler« vagy a »Libanon« (azért hívták így is, mert mindig volt libapecsénye az étlapon), mind el voltak már koptatva, mikor a »Fehér Páva« bukkant elő.”

De ki volt Lámpás Rudi?

A szerb köményeséről és borsosáról, valamint sajtjairól, halpaprikásáról és a szikrai kadarról is elhíresült Albekker vendéglő (Hullám utca 15.) úgyszintén fontos szócikk a Tabán-históriában. Csillag Zsófia felhívja a figyelmet egy legendás helyi szuperhősre is. A neve: Lámpás Rudi. Munkaköre akár ez is lehetne: „fényhozó”, avagy: „örangyal”. Az ő szent feladata volt ugyanis, hogy az átmulatott éjszaka után könnyen bajba sodródó, tántorgó résztegeket, lumpokat egy égő lámpással a kezében a Duna-partig kísérje.

– Aki a lerészegedés méltóságteljesebb válfaját űzte, annak a Virág utca sarkán, Bogdanovics Lucián pátriárka pincészetét dicsérő „hiteles karlócai ürmösével” komoly rangot szerzett Horváth Dani-féle korcsmát ajánlották a figyelmébe – informál a Budastep alapítója. A szerelmespárok az Alsó Avar kerthelyiségében leltek csillagfényes idillre. A Szarvas téri Aranyszarvas, vagy ahogy Szentesi Edit nevezi tanulmányában: „A Tabáni Szarvas-ház”, egyszerre kriminalisztikai és kultúrtörténeti jelentőségű helyszín. Tény, hogy Czuczor Gergelyt itt fogták el. Beszéli azt is, hogy a 18. században egy fegyverkovács a hűtlen feleségét az udvari kútba ölte. Azt is beszéltek, hogy Kisfaludy Károly és Bajza József Virág Benedeknél tett látogatásaik után mindig ide tértek be sörözni. Mondják, ez a budai ház a modern szerb ábécé és nyelvtan szülőhelye. Meglehet. Szentesi Edit leírása megerősíteni látszik a feltételezést:

„A vendégkör másik része a környékbeli szerb mesteremberekből került ki, akiknek afféle kaszinója volt a kávéház. Jakov Ignjatović meséli, hogy »Sima Ignjatović budai házába (...) szerb és horvát újságokat is járatott, mégpedig saját költségére. Galléron ragadta a szerbeket és úgy húzta őket az asztalhoz, hogy újságot olvassanak...«”.

Kornelije Stanković, szerb zeneszerző e városrészben született. Vuk Stefanović Karadžić, a szerb irodalmi nyelv megújítója hazajárt a Tabánba.

Csillag Zsófia a Döbrentei téri Arany Peretzet „kávéházlebujként” tartja számon. A marhakereskedőket itt szállásolták el. A tér másik intézménye, a Sárkány pedig arról volt híres, hogy Pest-Budán elsőként ott szolgáltak ki nők! A Preiszler – a Kereszt u. 4. szám alatt – mint a Tabáni Hajósok Egyesületének otthonát adó kocsmát lett nevezetes. Az Alsóhegy utcában „üzemelt” az Árpád Gőzhajó. A Hadnagy és a Sándor utca sarkán Balla Károly kocsmája. Az Árok utcában Bagyikné volt a kocsmafelelős. A Czákó utca 1-be Cziglerékhez jártak a népek. Csillag Zsófia a Gellérthegy utca 53-ban létező Romlehrer vendéglőt is mint a különcöknek igen kedves étkezdét írja le, ahol „joga és kötelessége volt gyümölcsöt szednie a vendégeknek!”. A tabáni piacok is népszerűek voltak. A heti piac a Döbrentei téren, a fa- és terménypiac a Fehérsas téren, a Budaörsről érkező kofák a Kereszt utcán kínálgatták portékájukat.

„Csákányokkal estek neki...”

A Tabán egyszerre szép, romantikus és közben düledező, feslett, elszegényedő világának végül (felsőbb döntésre) csákányokkal estek neki a harmincas években. A költők, az írók, a festőművészek, a történészek, a társadalomkutatók árgus szemekkel figyelték és dokumentálták a tragikus pest-budai igazmesét. Márai 1933. tavaszi írásában az *Ujságnak* azt a bizonytalan helyzetet írja le, mikor az útilaput kapó helybéliek még a fővárosi politikusok hagyományos „impotenciájában” és talán valamiféle atyai gondviselésben is bíznak. A cikket, a korabeli leírásokat fürkészve óhatatlanul *Stanislaw Lem Az Úr hangja* (1968) című művének gyakran idézett mondata jut az olvasó eszébe: „Az emberiség mindig akkor érzi magát a legotthonosabban (bár nem kényelmesen), ha legalább egy kicsit reménytelen a helyzet...”

Részlet tehát Márai Sándor *Tabán dolga* című cikkéből:

„*Tabán* dolgában sűrűn és hosszan tanácskoztam az illetékesekkel, t. i. a tabániakkal. Szerencsés vagyok ismerni ott egy kőfaragót, egy nyugalombavonult szobafestőt és több kocsmáros. Ismerek továbbá még egy tabáni urat, aki a rác templom mellett lakik, állandóan biciklin jár és nem lehet megtudni foglalkozását. Ezekkel a kiváló tabániakkal alaposan megvitattam *Tabán* problémáját, s mondhatom, az élet kevés gyakorlati kérdését ismerem olyan megbízhatóan, mint a tabáni kérdést. A tabániak, mintegy háromezeröttszázan, megkapták már a főváros felmondását, s bizonyos tartózkodó pesszimizmussal néznek *Tabán* sorsa elébe. Nagyon kevesen jártak csak közülről új lakás után s elítéléssel beszélnek egy cipőfelsőrészkesztőről, aki már májusra lakást keresett a Vízivárosban.

A szobafestő szerint, aki a legöregebb emberek egyike a Hadnagy-utca és a Szent János-tér között, a *Tabánt* valószínűleg lebontják egyszer, de semmiesetre sem most, mert a fővárosnak és az államnak együttesen nincsen annyi pénze, hogy megfizesse a kubikusokat. Ebben lesz valami, ha a szobafestő mondja, mert az öreg állítólag kezét fogott még Kossuth Lajossal és sok mindent tud, amit általában az emberek nem tudnak. Nagyjából megoszlanak a vélemények. A biciklis úr, aki éjjel is tologatja biciklijét a meredek Kereszt-utcán, mikor az Avar, vagy Albekker felé igyekszik, s mint huszár a lovát, a kocsmában is ott őrzi a kerékpárt az asztal mellett, minap azt a hírt hozta, hogy valóban felbontják a *Tabánt*, még pedig fenn kezdik, a Hadnagy-utca meredek végében, de felépíteni már nem tudják, sőt az is kétes, hogy a közműveket megcsinálják-e, mert a fővárosnak és az államnak újólag nincsen pénze.

Általában ez a refrén. A tabániak, amilyen komoly emberek, megbízható értesülésekre támaszkodva makacsan ismétlik, hogy az állam és a főváros anyagi viszonyai nem a legjobbak. Ez az utolsó reménysugár. Már a Rácfürdőben is beszélnek.

Ami *Tabán* hangulatát illeti e kritikus hetekben, az kétségtelenül levert, de túlzás lenne kétségbeesésről vagy forradalmi elkeseredésről beszélni. (...) *Tabán* már évek óta jórészt abból él, hogy lebontják; mint az üzlet, amely állandóan és visszavonhatatlanul végkiárusítást hirdet. *Tabánt* sem azért keresik fel a pesti látogatók, mert van, hanem, mert évek óta az a híre, hogy megszűnik. *Tabán* törzsi életet él, s nem törődik a romantikával, melyet állítólag kisugároz. Ez a törzs egyszerre, egy napon vándorol majd el innen, mint a zsidók Egyiptomból, s szerteszóródnak a Vízivárosban és Óbudán. Pest ne reméljen sokat a tabániaktól. Ezek már itt maradnak a környéken.

Mintha ők maguk is megunták volna Tabánt, a tabániak... A legbölcsebb ember megunja egy napon, hogy pesti kupléírók slágerszövege legyen. Az utcákért nem kár; de az embereket fájlalhatjuk, hogy nem maradnak együtt, mert kiváló emberek éltek itt, akiknek szélszóródását csak sajnálni lehet. Egyébként fogalmam sincsen, műemlék-e Tabán, vagy sem, mert gyakran láttam ugyan, de nappal soha. A szobafestő, aki minden szobát belülről látott itt nyolcvan év alatt, azt állítja, hogy építészeti szempontból nem kár érte. Csak a tabániakért kár, – mondja ő is. S ha valaki, ő tudja, aki kezet fogott Kossuth Lajossal. És a biciklis is ezt mondja, akinek egyszer éjjel, sajnálatos körülmények között, homlokára léptek a Fehérsas-téren. Kedves törzs volt, inkább bölcs, mint józan, de mindenképpen filozófikus hajlamú törzs élt Tabánban. Ahogy ismerem őket, ezek inkább Óbudán keresnek majd lakást, mert a svábok keze alatt tisztábban forr ki az újbor.”

Ujság (Műsoron kívül), 1933. március 29.

Karinthy Frigyes Háromszázéves kártyavárnak látta és láttatja a Tabánt, mikor a munkások és a kotrógépek már valóban ellepték a területet, azt a mesés vidéket, ahol Virág Benedek (1754–1830) élt, és (szinte a jövőt látva) így verselt: „Nincs soká tartó öröm életünkben...”

Részlet helyszíni riportjából:

„Hát megindult a nagy Bontás, a hivatalos Destrukción, a szó szerint vett Leépítés – az ismeretlen Cato (könnyű Catót táncba vinni!) addig dörögte a fülekbe: »Tabanum esse delendam«, míg a Város meghallgatta őt, s kimondotta: Tabánt pedig egyenlővé kell tenni a földdel, még mielőtt elhatároztuk volna, mit építünk a helyébe.

Mint klasszikus kollégám, Scipio, ma délután kimentem »leülni Tabán romjai fölé«, hogy holnapra a nyájas előfizető friss állapotban kapja meg, egyenesen levelezésébe csöppögtetve, az e célból közvetlenül a szedőgépbe ejtett könnyeimet.

„Oh Músa! mondj olly verseket, / Mellyek csudálást érdemelnek. / Add, hogy füleljen a Duna, / Add, hogy megálljon énekemre”

(Virág Benedek: A Poéta és a Músa – részlet)

*

Feldmann úr, a bontási műveletek megbízott vállalkozója, nem fogja fel a dolgot tragikusan, ő építeni éppoly szívesen épít, mint bont. Csodálkozik, megtudván, mi járatban vagyok: mi van azon írnivaló és sírnivaló? Egyébként nem bánja. »Ha pénzbe nem kerül, írhatnak az urak, amit akarnak«, jegyzi meg egy sztoikus bölcs sok ezer éves tapasztalatával. Odatovábbít Greczy János bontómesterhez, aki aztán megadja a szakszerű felvilágosításokat.

*

Másfél száz házat ítéltek halálra, egyelőre, de csak tíz-hússzal készültek el; az Árok-köz még épen áll. Itt, ahol állunk, egy háromszázéves konyha közepén, már csak a mennyei bolt kéklik fejünk felett – odébb, a két nagy szobát még féltőn borítja a régi bolthajtás...”

Est, 1933. szeptember 3.

Kosztolányi tabáni „szuperhőse”: Virág Benedek

Apropó, régi bolthajtás. Kosztolányi szintén féltve óvta, szerette a Tabánt, a Krisztinavárost, ahol otthonra lelt. Azonban a *Nyugat* 1915/6. számában, két évtizeddel a *Háromszázéves kártyavár* összeomlása előtt, mintha már érezte volna a hely (közeli) veszét. Ének *Virág Benedekről* című versében a területet esős vízfestménynek nevezte.

„Jó emberek között folyt volna éltém
Tán itt, ahol most élek, észrevétlen
Köröttem – essős akoarell – Tabán.
Nyugodt lennék, vagy boldog is talán.
Ülnék otthon az ablakmélyedésben,
Sétálnék egy-egy régimódi halvány
Leánnyal a haldokló némaságban,
Vagy bogarásznék a Gellérhegy alján.
És új boron, mikor habos a rámpás –
Kapukulcs a kezemben s kézilámpás –
Korhely árnyékomat nyomomba húzván
Mennék haza a kormos, süket utcán.
Aztán csak várni – az élet elröppen –
Horatius-t olvasni esti ködben
Álmodni mélyen és álmodni resten
S télen táncolni, túl a kicsi Pesten.
Ma hogy a föld vérünk, könnyünket issza,
Szeretnék futni: vissza, vissza, vissza.
Itt a szomszédomban az ordas hegyek közt
A »szent Öreg« élt, Virág Benedek.
Kovakővel gyújtotta meg a gyertyát,
S lúdtollal körmölt magyar éneket.”

Kosztolányi Dezső: Ének Virág Benedekről – részlet

Virág Benedek

Kosztolányi érdeme, hogy fenti versével megteremtette az újkori Virág-kultusz alapjait, amelynek jelenkori szép példája a pálos szerzetes író, költő, tanár egykori lak-

helyén kialakított kultúrcentrum (Virág Benedek Ház) és emlékmű, ahol (a Döbrentei utca és Apród utca által határolt épületegyüttesről van szó), még mindig áll a százéves diófa. Hegedűs Géza *A magyar irodalom arcképcsarnoka* című művében (Budapest: Trezor, 1995) is emléket állít – Cs. Szabót idézve – a drága öregnek:

(Virág) „...amint tehette, vissza is vonult a kiszolgáltatott élettől, hogy minden erejét és példátlan szívósságát nagy feladatainak szentelhesse. Igen kis nyugdíjából, szívós igénytelenséggel tudott élni évtizedeken keresztül. Budán, a Tabánban – és nem az »ordas hegyek közt« – volt viskószerű kis háza. Itt élt, alig mozdult ki, végezte a magára rótt feladatot, és fogadta vendégeit. Mert vendégek gyakran látogatták, hamarosan óriási tekintély volt a nincstelenségében is megelégedett, gazdag lelkű szegény költő, akit irodalmi tanácsért nemcsak fiatalok kerestek fel, hanem mindenki, aki számított a hazai kultúrában. Aki vidékről érkezve megfordult Pesten vagy Budán, legyen az Csokonai vagy Berzsenyi, az elment Virág Benedekhez, megmutatta új műveit, elbeszélgetett vele az irodalom problémáiról, tanácsokat kért tőle, és tanácsait meghallgatták. Olyan teljes függetlenségben élt, mint Diogenész a hordóban. És noha a klasszicizáló deákos iskola utolsó mohikánja volt, az egész romantika hozzá járt meghallgatni véleményét. Olyan tekintélynek és közszeretnek örvendhetett, hogy amikor egy tűzvész elpusztította kis házát, közadakozásból építették fel kényelmesebbnek, lakályosabbnak, mint azelőtt...”

Babits és a Vérmezőre leereszkedő köd

A Virág Benedeket megéneklő Kosztolányiról Sipos Lajos irodalomtörténész megállapítja, hogy ellentétben Babitscsal, rá hihetetlen erővel hatott a környezet és a kor, amelyben

Babits Mihály már nagybetegen költözött a Logodi utca 31. szám alá. Korábban az Attila úton lakott.

élt. – Benne élt a korszakban fizikailag is, lelkileg is – hangsúlyozza. – Babits Mihály viszont, aki éveken át (feleségével, Török Sophie-val) tőle három házra lakott (közel a Tabánhoz, a Vérmezővel szemben) a rejtőzködést választotta. Habár az Attila út 133. szám alatti (akkoriban: Attila út 95-99.) lakásukba folyamatosan érkeztek vendégek, akik gyakran náluk olvasták fel készülő műveiket is (akár száz évvel korábban Csokonaiék Virág hajlékában...), maga Babits nem élt büszke budai polgárként; nem járt a Vérmezőre sétálni, s írásaiban sincs nyoma a krisztinavárosi létezésnek, a környék adta inspirációnak. Egy esszéjében utal csupán a Vérmezőre leereszkedő ködre...

– Babits visszavonult, magába zárkózott, s amikor a Tabánhoz térben közelebb került, betegsége súlyosbodott – erősíti meg Sipos Lajos. Így azután ő – ellentétben Kosztolányival, Krúdyval és a többiekkel – nem volt igazán „tabáni” lakos, őt nem láthatták piros kockás asztalok mellett a korszak legendás vendéglőiben. Észrevétlenül maradt, bezárkózott. Így tett mindkét Attila úti lakásában, majd a Logodi utcai otthonában is. 1941. augusztus 4-én a Siesta Postás Szanatóriumban, a mai Országos Onkológiai Intézetben hunyt el.

A Vérmező túloldalán...

A Krisztinában

Amiként Kosztolányit, úgy Nemes Nagy Ágnes is megindította, inspirálta a Krisztinaváros környezete. A *Krisztinában* című versét idézve:

„Hányszor ültem így templomok alatt,
sárga falukat sütötte a nap.
Kövér tornyuk úgy nyúlt a kékbe,
mint kővel rajzolt gyermekkori kép,
s fénylett, összehúzott szemembe érve
a déli, nyári sárga-kék.”

Nemes Nagy Ágnes: *A Krisztinában* – részlet

„Hogyha lefelé megyünk a Mészáros utcán a krisztinavárosi templomot hátulról látjuk. Az apszisz fölé pedig föl van rakva egy kereszt, amit egyébként soha, senki se szokott meglátni, mert kovácsoltvasból van, átlátszó vascsipke. Akkor lehet csak látni, amikor én a legjobban szeretem ezt a panorámát, vagyis napsütésben, kék éggel a háta mögött, amikor is a háttérből élesen kiugrik. És még valami van ott. Oda van tűzve a templom apszisza mögé egy nagy gesztenyefa. Ez a gesztenyefa is akkor a legszebb, természetesen, amikor virágzik. Különben is a gesztenyefa virágzása az évben olyan kivételes pillanat, mint amilyen kivételes az esztendőben a karácsony. Ezt mindig megnézem. Az a gesztenyefa a maga növényi mivoltában, a földízíttetésében, ahogy belenyúlik ebbe az építészeti élménybe, építészeti tapasztalatba, ami a templom maga, a templomnak ez a nézőszöge – valahogy különösen hangsúlyossá teszi az egészet. Ez a helyszín nekem fontos!” – említi egyik esszékötetében Nemes Nagy Ágnes.

Dr. Tóth László műgyűjtő engedélyével, Dobay Ferenc műténék felhasználásával

KISTELEKI DÓRA illusztrációja

V. „Ebből város soha többé nem lesz...”

„Nagyon nehéz visszaemlékezni a mai Budapestről arra, amilyen volt. A felszabadulás első napjaiban. Mi a háború utolsó heteit a Naphegyen töltöttük, egy bunkerban, óvóhelyen. Lassanként megszűnt a világítás, a víz. Az emberek, főként az asszonyok, nagy és hősi cselekedeteket vittek véghez, hiszen vizet szerezni életveszedelem volt. Elmentünk a missziósházba, ez a Krisztina-téri templom közelében volt, ott még imitt-amott csöpögött a víz. De odajutni, onnan visszajutni nagyon nehéz volt, hiszen bombázták, lőtték a környéket. A németek, az SS-csapatok, a nyilaskeresztes alakulatok az Alagútba húzódtak be már... Amikor az ostrom véget ért, végigmentem a romos Krisztinavárosra, kerestem az ismerősöket, élnek-e, megvannak-e. Ahogy végigmentem, föl a Kis-Sváb-hegyig, ahol barátaim voltak, útközben kilőtt tankok, csatagépek, mindenfelé halott emberek... (...) Végigjártam akkor a romos várost, és sírtam, amikor az óvóhelyre visszatértem. Az enyéimnek azt mondtam: Ebből város soha többé nem lesz...” – emlékezett vissza a második világháború által megtiport városra, városrésze Török Sándor író 1979-ben.

Sárközi Mátyás 2010-ben vetette papírra a következőt a Tabán fölé magasodó Mátyás-templomról:

„Sajnos a törökök 1541 után kidobálták az oltárképeket. A pompázatos Schulek-féle neogót változatnak is voltak kalandjai megszállókkal: a németek 1944-ben tábori kórházat rendeztek be az attemplomban, az oroszok loistállót a szentélyben egy évvel később.”

ostROMképek

Dr. Tóth László, történész, műgyűjtő, aki a Virág Benedek Házban a *Napsütötte Tabán* című kiállítás egyik szervezője volt, s több, saját gyűjteményéből származó alkotással, lelettel gazdagította a 2019-ben tető alá hozott hiánypótló tárlatot, úgy véli: *A régi Tabán nem az 1930-as években, a házak elbontásakor foszlott semmivé, hanem a második világháborúban, Budapest ostromakor. Az újjáépítés első szakaszáról is kevés szó esik, noha a Tabán, a Krisztinaváros mai „arca” ezen időszakban formálódott, alakult ki – rögzíti a hadtörténész, aki tekintélyes paksamétákba, dossziékba gyűjti az ostromról készült eredeti dokumentumokat, fényképeket, melyek közül többet az „ostROMképek” (2019) című emléktárlaton is közszemlére tett.*

Dr. Tóth László gyűjteményében azonban nemcsak a második világháborúhoz köthető műalkotások, tárgyi emlékek sorakoznak, hanem a századelő és az első világháború ellentmondásos világát idéző művek is. Zórád Ernő egyik akvarelljét az Ecseri piacon vásárolta: – *Megrendítő alkotás – figyelmeztet – a Doni-katasztrófát követően, sebesült magyar honvédeket látni a képen, akik összekapaszkodnak, elgyötörtén hazatartanak. Zórád Ernő Tűzerek című festménye is része a kollekciójának. – Három ló és két lovas szerepel a festményen. Zórád – akit személyesen ismertem, s különleges humora rám is hatott... – képét elneveztem: Pisilő tűzérnek! A harmadik lovast hiába keressük ugyanis. Arra gyanakszom, azért nincs sehol, mert elszaladt a dolgát elvégezni...*

Dunára néző, képekkel, festményekkel, becses tárgyakkal, emlékekkel telezsúfolt tabáni lakásában őrizi „1934, Dobay F.” szignóval ellátott festményét is, ami a Tabán bontását(!) láttatja. (Dobay Ferenc elismert alkotónak számít, aki 1917-től élt a fővárosban, többször szerepelt a Múcsarnok csoportos tárlatain is.)

A műgyűjtő büszke arra, hogy kollekciójának több darabja a téli, havas Tabánt ábrázolja. – *Ma már, amikor alig látunk havat, és a gyerekeinknek el kell mesélni, milyen egy hópéhely, kuriózum az ilyesmi – említi némi iróniával. Őriz az egykor díszes oromzatú, egyszintes Kertészházzal is fényképet. S egy 1945. február 12-i eseményfotót is az albumába rendezett. Hogy mi látható a drámai hatású felvételen? Az a repülőgép, amely az Attila út 35. számú lakóházra zuhant. Az épületet a korszak kiváló építészei, Vágó László és öccse, József tervezték. (Előbbi ott is lakott, de csodával határos módon túlélte a becsapódást.) A szárnyaszegett gépmadár hónapokig a tabáni látkép része maradt. A repülőt csak 1945 augusztusában tudták eltávolítani a romos ház tetejéről.*

„A Tabán 1936-os szanálásakor hatalmas zöldfelületté alakították át az Attila út környékét, így a főváros ostromakor a Budára visszaszoruló német–magyar csapatok két szükség-repülőteret alakítottak ki. Az egyiket kezdetben itt, a másikat – az ostromgyűrű zsugorodása után – a Vérmezőn. A harcok alatt negyvenegy, a Német Nemzetiszocialista Légiszövetség 16–18 éves önkéntesei által vezetett kisgép szállt le így vagy úgy a Várhegy oldalában, hogy a védőknek lőszert és lisztet hozhassanak.” (Index, 2022. 01. 06.)

Az ostrom végóráit tanulmányozó történész és gyűjtő féltve őrzött tárgyai közé tartozik egy favázás, vászon borítású DSF-230 szállítógépből kivágott festett oldalborítás, melyet az ostrom idején egy 12 éves kisfiú fűrészelt ki a lezuhant roncsból; továbbá egy díszes kilincs, amely a Várban, az F-épület dél-nyugati sarokszobáján, a kormányzói pár magánlakosztályának bejáratán „szolgált”.

– *A tabáni emberek lelkierejét, túlélőképességét bizonyítja – summázza Tóth –, hogy a harcok idején feltalálták magukat, így történhetett, hogy az ejtőernyők (leggyakrabban piros) műselyemből álló, gazdátlanul maradt darabkáit, foszlányait összeszedgették, s azokból aszalterítőket és más hasznos holmikat kreáltak.*

Mikó utca, Szabolcs utca

A Tabán, a Krisztinaváros és Márai Sándor kapcsolata is filmbe illik. Bozók Ferenc a *Nyugat Plusz* 2020. téli lapszámába írt esszéjében ezt így foglalta össze:

„Természetesen született Márai-vers Mikó utca címmel. A Márai-életrajzban legmeghatározóbb budapesti, krisztinavárosi helyszín nyilván a Mikó utca 2. az első kerületben. Egy

kétemeletes épület négyszobás lakásában élt itt 1928-tól 1945-ig. Párizsból hazatérve költözött ide. (...)

A Mikó utcai lakást a német megszálláskor hagyta el, családjával Leányfalura menekültek, ám időnként még az ostrom alatt is visszaszökött az elhagyatott lakásba és alkotott az ostromállapot idején is. A Mikó utcai házat három bombatalálat és harminc gránát érte. Életét kockáztatva járt időnként Leányfaluról vissza, mint egy reménytelen kísértet, az egyre romosabb falak és a légnymás által pépessé darált könyvei közé. Hatezer kötet könyvből álló könyvtára pusztult el az ostrom idején. Végül már otthona helyén csak egy szemétdombot talált, mely lépcsődarabokból, faldarabokból, szétdarált könyvekből és bútortorgácsokból állt.

Es micsoda polgáriás szimbólum!

Guberálás közben a törmelékhalom tetején megtalálta a cilinderét és egy könyvet, sértetlen címlapján ez állt: A polgári kutya gondozásának könyve."

Néhány esztendővel később e lerombolt, ám hamar éledező városrész sajátos kulisszái között leltek félelmes rejtélyekre, játékterekre(?!), grundokra az akkori, a háború idején született gyerekek.

Közéjük tartozott Márton András színművész is.

Ám az ő élettörténete – Krúdyéhoz hasonlóan – nem Budapesten indult, hanem Nyíregyházán. – A Malom és a Szabolcs utca sarkán éltünk – említi. – Apám mérnök volt, aki mindig az újat fürkészte, így a mi házunk volt az első lakóépület a városban, ahol a központi fűtést alkalmazták. Ő építette ki a nyíregyházi kisvasutat, ami nekünk, gyerekeknek mindig csodálatos élményeket kínált. Családom nagyrészt nadrágos emberekből állt – fűzi hozzá Márton András –, többen patikusként keresték a kenyerüket. Édesanyám viszont Svájcban járt iskolába; elszegényedett földbirtokosi család sarjának mondhatta magát. Úgy emlékezem, hogy egy édenkertben cseperedtem, ahol vasárnaponként a nagy teraszon nagy családi ebédek vártak. Mi, gyerekek sosem unatkoztunk Sóstón; az iskola is közel volt, ahová már akkor elkísérhettem a bátyámat, amikor én még nem voltam iskoláskorú. Nem nagyon értettem, mi folyik az iskolában, csak csendesen üldögéltem az utolsó padban. A bátyám nagyon közel állt hozzám, és életem legnagyobb tragédiája volt, amikor az egyetem elvégzése után, egy motorbalesetben meghalt.

Tanácsi lakás a Krisztinavárosban

A Márton család Krúdy Gyulát személyesen ismerte. A helyi iskolában az édesapja vette át tőle az önképzőköri elnökséget. Később, ahogy Krúdy, ők is Budára költöztek. A Krisztinavárosba. – A Krisztina tér 75. szám alatti tanácsi lakásban éltünk, a Tabán, a Horváth-kert, a Vár vonzásában. A Krisztina téri általános iskolába jártam, ahol óriási brancs alakult ki. Odajárt Máté Péter. Az omegás Benkő Laci is. Ott lakott Jankovics Marcell és a legendás Czibor Zoli! Ideálisabb gyerekkori helyszínt, jobb társaságot nem tudok elképzelni – vallja ma is.

A tabáni srácok legtöbbit a Horváth-kertben időztek. – Máté Pétert féltették a szülei, neki rendszerint korábban haza kellett mennie, mi addig maradtunk, ameddig csak lehetett. Az udvarunkon filmet játszottunk. Olyankor azt képzeljük, vesz minket a kamera, és nagyokat estünk, lövöldöztünk, számtalanszor meghaltunk. Nyaranta a közeli Czákó utcai napközis táborban bújócskáztunk, fociztunk, csatáztunk. Télen a Tabánban szánkóztunk,

de a síelés is akkortájt jött divatba. Állíthatom, hogy apám volt a tabáni síelés úttörője! Emlékszem, úgy nézett ki, mint valami síelő szöcske; sudár alakja volt, s akkoriban nem voltak még olyan szuper üvegszálas csodalécek, mint napjainkban, így hát hosszú faléceken, aránytalanul hosszú botokkal a kezében suhant le a domboldalon. Persze, nem ő volt az egyetlen külön.

A Tabán, mint valami mágnes, vonzotta a rendszeridegen elemeket. Azonban a „deklasszált, budai reakciókat” jobb belátásra igyekeztek bírni, ezért betelepítettek ide olyan figurákat is, akiknek nem voltak itt gyökerei. Például: az ávósokat (értsd: állambiztonsági szolgálatot ellátó katonákat). Ebből azután furcsa élethelyzetek, szomszédságok, kutya-macska barátságok születtek.

Nekem pedig barátom lett a legrosszabb gyerek a földön! Tominak hívták, s folytonosan harcban állt a mostohaapjával, aki hírhedt ávós volt, meg orvos is, akitől újra és újra elcsente az injekcióstűket, amiért újra meg újra hatalmas verést kapott otthon. Egyszer bemászott, lényegében betört a Diadal moziba! Hogy miért? Mert el akarta csenni a Botrány Klossmerben filmtekercsét, a benne szereplő meztelen nő miatt. Nem járt sikerrel. Tomiból később tengerész lett. Volt, hogy légpuskával járta a Tabánt, és lövöldözött is, de csupán a levegőbe! Csak magában tett kárt: öngyilkos lett szegény...

Út a Tabán alá...

– Igen, az örökös fenyegetettségérzés hozzátartozott a gyönyörűséges tabáni kamaszéveinkhez – mondja eltöprengve Márton András. – Jelzésértékű, hogy azon a Ligeti-féle tüérszobron játszottunk az Attila úton, ahová később Dózsa György szobra került. (A Dózsa-szobrot 1961. augusztus 20-án állították föl; Kiss István haraszi mészakőből készült műve 2800 centiméter hosszú, a közepén álló főalak: 470 cm, a tőle balra és jobbra elhelyezkedő melléalakok 350-370 cm nagyságúak. A maga korában – a tömegábrázolást tekintve – igen újszerűnek számított a szoborcsoport.) – A tüérszobron lovain ültünk és hangoskodtunk, a hat kőparipa nagy ágyút húzott maga után... És volt ott szemben szökőkút is, amelynek felfedeztük a gépházát, amin keresztül út vezetett a Tabán alá. Mi ott ki-bejártunk éveken át. A folyosón lőszereket, gránátokat, emberi csontokat, katonai felszereléseket, sisakokat találtunk, hiszen a második világháború végnapjaiban ide húzódtak be a német katonák. De nem fogtuk fel drámaian a dolgot, játéknak véltünk mindent. Tűzbe hajigáltuk a lövedékeket, s bizony egy-egy horrorsérülésnek is szemtanúja lettem. A tolvajoktól se féltünk igazán, pedig lett volna okunk rá. Jártak erre vetkőztetők is szép számban...

Részlet az „R-csoport, a vetkőztetők réme” című cikkből (ritkanlathato.tortenelem.blog.hu).

„A vetkőztetés 1946-47 telére – ami ráadásul rendkívül hidegre sikeredett – olyan méreteket öltött, hogy az emberek inkább ócska rongyokban hagyták el este a lakásaikat, mint hogy az egyetlen kabátjukat elrabolják. Igen, a vetkőztetést szó szerint kell érteni. Alsóneműre vetkőztették áldozataikat a fagypon alatti időben is az útonállók, aiktól az utolsó használható ruhadarabjaikat is elvették, hogy azokat – elsősorban vidéken – élelmiszerre vagy tulajdonképpen bármi eladhatóra cseréljék. A sérült közvilágítás miatt javarészt kivilágítatlan utcák kimondottan kedveztek ennek a fajta cselekménynek, ami rettegésben tartotta a fővárost. Az erőszakosabb, fegyveres bandák lerombolt épületekbe, romos telkekre terelték áldozataikat, és a zsákmány megszerzése után nem egyszer végeztek is velük.”

Az Attila úti Dózsa-emlékmű, amely előtt a Pasarét irányába közlekedő 5-ös autóbusz megállója áll. Néhány lépésre innen a Petőfi-pálya várja a tabáni futballhősöket...

Óraművek, bombanők, örömfoci

A művész megjegyzi, a tabáni gesztenyefákban, faodúkbán olykor rejtett szerelmes üzenetekre leltek. – *A neveltetésem tiltja, hogy idézzek ezekből – fúzi hozzá derűsen. Az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézetnek (Krisztina körút 57.) helyet adó épület alacsony ablakrácsaira pedig 2022-ben is élénken emlékezik a kalandos sor-sú színész-rendező, akit sokan *A legkisebb ugrifüles* hangjaként tartanak számon, de volt ő Willy Loman, Pixi gróf, Figaro, Kornis Hallelujájában Lebovics, mi több, kultúrdiplomata is. – *Kamaszként hirtelen megnyúltam, és egy ideig nem fogtam föl, hogy az, ami kissrácként még elérhetetlen magasságnak számított, egyszeriben vészesen közeli objektummá alakult. Emlékszem, egyszer lendületesen közlekedtem a Krisztina körúton, amikor megláttam egy álomszép nőt. Annyira lestem, annyira csodáltam, hogy puff, nekimentem az ablakrácsnak – idézi fel a régi idők.**

A Krisztinavárosban Rill Imre óraüzletébe is bejárt: – *Megengedte, hogy nézzük, amint dolgozik. Megcsodáltuk az alkatrészeket, a fényes láncokat, kulcsokat, óraműveket. Olyan volt ott lenni, mint valami időtlen térben vesztegelni. Mintha Chaplin fantáziabirodalmában időztem volna.*

Szinte ki se fogy a történetekből. Megemlékezik Ceruza bácsiról, aki a Tabán jellegzetes figurája volt: egy akkurátus ügyvéd, aki folyton a szeretőjéhez járt – s azt hitte, titokban teszi ezt. Hosszan beszél a szuperelegáns Czibor Zoltánról, az Arany-csapat játékosáról, aki ott lakott, ahol a Benkő Laciék, a Krisztinában, de csak ritkán találkoztunk vele, ezért is éltük meg csodaként, hogy egyszer beállt közénk focizni a Horváth-kertben. Mesél Vasvári Gyusziról, aki igazi gengszter hírében állt, s már ekkor kábítószerral üzletelt. Szóba hozza a Zöldfa vendéglő melletti söntés „folyton piás”

törzsvendégét, akit pechjére szintén Mártonnak hívtak, ezért mindenki azt hitte, a rokona.

Ahogy egykor Rill Imre óraszalonjában, úgy „a Márton-féle időutazás” során is elveszni látszik az idő. Helyesebben: a történetek lavínája közepette mind kevésbé válik fontossá a kronológia; az ötvenes és hatvanas évek szinte egyetlen egésszé formálódnak, hogy aztán egy pillanatra a kilencvenes évekbe is becsöppenjünk, mikor Czibor hajdani játékosát, a hazatérő Puskás Öcsi vele és az akkor háromszendős kisfiával diskurál(t) a Dérynében...

„Minden második lakásban volt régen egy zongora”

A tabáni mesefolyam részeként Márton András szóba hozza a kapupénzt, ami újabb gyerekcsínyek forrása lett. – *Tizenegykor zárták a lakóházak kapuit. Általában a házmesterek, akiknek a többsége besúgó volt. De valahogy tőlük se tartottunk. Azzal szórakoztunk, hogy sorra becsöngettünk az épületekbe, majd elbújtunk, és a „messzeségből” fogadásokat kötöttünk a házmesterekre, hogy melyik lesz a gyorsabb, melyik jön ki legelőbb, melyik fog hangosan káromkodni, stb.*

Olyan is megesett, hogy a Déli pályaudvarnál elloptunk egy söröshordót. Mondjuk, nem ittunk belőle, mert nem szerettük az alkoholt, csak a hecc miatt csináltuk. Azután a hordót elgurítottuk a Kosciuszko Tádé utca egyik pincéjébe, ahol csapra vertük. Nem emlékszem, ki itta meg a nedűt, de biztosan örültek az ajándéknak a környékbeli apukák...

– *Tudod, a Tabán fogva tartja az embert* – morfondíroz fennhangon, és elmeséli, hogy 1948-tól 1970-ig lakott itt, de később is visszatért, s noha most nem az első

*Benkő László vállalta a mozigongorista szerepét a „Nyugat Itthon”
2013. július 25-i előadásán a Tabán moziban.*

kerületben él, hűséges maradt Budához. – Ez az örökös bázis – teszi hozzá érzékelhetően kerülve a csöpögős nosztalgiát, csak a lényegre, a tanulságra(!) koncentrálna. Egy perc múlva már a Kisöreg zenekarról beszél: – A Toldyban, a Petőfiben, a Szilágyiban és a József Attila Gimnáziumban is játszottak; ha arra volt igény, szalonzenét, ha arra, akkor rock and rollt. Egyébként a muzsika át-meg áthatja a Tabánt. Minden második lakásban volt régen egy zongora. Benkő Lászlóval (1943–2020), az Omega későbbi Kossuth-díjas zenészevel, Benkő Márta (1947–2003) színművész bátyjával még operát is írtunk együtt! De ne kérdezz a színvonaláról! – utasít rendre nevetve.

A korabeli tabáni gyerekhad a rettegett ávósokkal is össze-összeakaszzkodott. – Egyszer a Buzogány-toronynál megverték minket a Lacióval, s hát 1956 is katartikus élmény lett számunkra. Tizenhárom éves voltam. Egy gyerek számára felfoghatatlan történésekbe csöppentem. Az Alagút utcai sarokház oldalában, ott, ahol ma a Sarki Fűszeres van, felfegyverezték a környék lakóit, s barikádot építettünk az alagút elé, így próbálván megakadályozni a szovjet tankok előrejutását a Déli pályaudvarig. Nem értünk el semmit. Félelmetes látvány volt, mikor begördült egy T 34-es, és bumm, szétlőtt mindent. De túléltek...

Krúdy és Puskás Öcsi „kalandjai” a Tabánban

Ahogy túlélte az ávósokkal való kergetőzést is a Budai Várban. – Kevesen tudják, de a híres Táncsics-börtönben az amerikai nagykövetség mozija működött az ötvenes években. Szabadon beléphetett oda bárki, és ingyen nézhette azokat a filmeket, amelyek közül több el se jutott a belvárosi mozikba. Igen ám, de megvolt ennek az a veszélye, hogy a végén az állambiztonság emberei megtalálnak, ők ugyanis alig várták a vetítések végét, mikor akcióba lendülhettek. Szóval, a mozi után rohanni, spurizni kellett ám haza! Engem sosem kaptak el. De ma is azt mondom, megérte a rizikót, mivel láthattam A hatosfogatot, meg a többi legendás westernt John Wayne-nel!

Színházi rendezőhöz méltón, Márton András két általa rajongott zsenit, két „óriást” a mesefolyam végére hagy: – Krúdynak nem ment jól – rögzíti. – Voltak idők, mikor a Szindbád szerzője a Krisztinavárost járta, és be-bekopogott a lakásokba, hogy előfizetőket szerezzen, hogy eladja a műveit. Kiderült, hogy egy időközben felkapaszkodott rokonunkhoz is elzarándokolt, akit még Nyíregyházáról ismert, és kérte a támogatását. Az illető elutasította, szinte kipenderítette őt. Úgy tett, mintha nem ismerné fel az író. Amikor apám értesült a „merényletről”, annyira felháborodott, hogy a „kedves” rokonnal megszakította a kapcsolát. Azt hiszem, azzal, hogy Krúdyt semmibe vették, úgy érezte, őt magát is elutasították, elűzték...

A Színművészetin olvastam először Krúdytól A vörös postakocsit. Azóta is imádom. Viszszatérő kötete az életemnek. Változhatnak korok, érhet öröm és bánat, de ez az 1913-ban született remekmű mindig újat tud mondani nekem. Ahogy Puskás góljait se tudom eleget csodálni. Volt szerencsém megismerni őt. Üvöltött-sugárzott belőle a karizma, az önazonos, ősi erő, a romlatlan tehetség. A fiam lehetett úgy hároméves, mikor egyszer összefutottunk vele. Öcsi úgy beszélgetett velünk, hogy számára is megmaradt-bevésődött az emlék, az a kivételes pillanat.

Lám, Puskást is a Tabánnak köszönhetem...

Puskás „Öcsi” szobra az Óbudai promenádon (Pauer Gyula és Tóth Dávid alkotása)

„A Tabán maga a szerelem!”

Gablini Gábor üzletember, a Gépjármű-márkakereskedők Országos Szövetségének (GÉMOSZ) elnöke is büszke arra, hogy a Tabán vonzásában, Németvölgy és a Krisztinaváros között, egy óriási játszótérre nőtt fel.

– A korzikai és olasz felmenőkkel rendelkező Gablini-család (Bécsen és Pozsonyon keresztül) az 1900-as évek elején érkezett Budapestre, az Alagút utcába – Bel-Buda egyfajta metszéspont lett számunkra. Az a közeg, az a környezet, ahol otthonra leltünk. Ahol a legnehezebb esztendőket is sikerült túlélni – állapítja meg immár Pest egy távoli pontján, Zuglóban, a cégcsoport Nótárius utcai bázisán. Beszélgetőtársam ugyan a realitások embere, mégis amikor az „őshaza” kerül szóba, egyetlen mondattal felel: *A Tabán maga a szerelem! Majd hozzáteszi: az első magyar gyökerek helyszíne, világa. – Igen, minden út a Tabánba vezet – konstatálja –; avagy: a Gellérthegy, a Németvölgy környékéről indul(t) az életem, az eszmélésem, s valahogy újra és újra vissza is térek ide – ha másért nem, akkor azért, hogy ebédeljek egy jót a Makk Hetesben, régi törzshelyemen.*

Gyerekként lelki úttravalót a Krisztinavárosi templomban kaptam, ahol a kórusban énekeltem.

Kitartásra, az ellenfél tiszteletére – fűzi hozzá – a betonos Petőfi-pályán zajlott focimeccsek, a korabeli beépítetlen grundokon átélt „bátorságpróbák”, a Márvány utcai fiúiskolában szokásos verekedések szoktattak. A tudás mint kivételes érték megbecsülését a József Attila Gimnáziumban nevelték belém, ámde nem tűzzel-vassal, hanem szelíden, barátságosan. Nem túlzok, ha azt mondom: aki ebből az alma materből került ki, szinte kivétel nélkül komoly pályát futott be. Azokban az időkben, amikor ezért senkit nem dicsért meg a hatalom, nyolc nyelven folyt ott oktatás.

Radics az Ifiparkban, Eper és vér az Alkotás moziban

Filmklubunk is volt. A Kossuth-díjas operaénekes, Sass Sylvia papája, Lajos tanár úr volt az énektanárunk. A Skorpió, a Metro, az Omega, meg az Illés „jóskás” házi zenekarnak számított. S még valami: a Tabánról dalt (Gyere, gyere ki a hegyoldalba!) író Locomotiv GT első koncertjét a Feneketlen-tónál tartotta. Volt szerencsém ott lenni! Picivel később a Taurus buliján, az Ifiparkban is csápoltam. S hallottam, láttam Radics Bélát gitározni... ma is beleborzongok, mit művelt a húrokon – idézi fel a régi emlékeket.

A legendás Taurus zenekar a Tabánban. A képen jobbról a második: az istenített Radics Béla (1946-1982).

Kiderül, a kamaszévekben – a korszellemnek megfelelően – ő is zenekarban játszott, mégpedig dobosként; a bőrkötőt a Márvány utcában püfölte talán a legtöbbet. Moziba az Ugocsába járt. A lázadás képes tablóját, az *Eper és vért* is itt látta, s mint mondja, „elraktározta magában” ezt a kivételes filmet, *Stuart Hagmann* alkotását. Azután újabb, az életét befolyásoló mozgóképet említ: *Zeffirelli Romeo és Júliáját*. Az Ugocsa mellett további három budai filmszínházról beszél úgy, mint inspiráló kultúrcentrumról: a Krisztina körüti Diadalról (Tabán néven élte túl a rendszerváltást), a Bartók Béla úti Bartókról (megszűnt!), és az Alkotás utcai Alkotásról (megszűnt!).

Részlet Földváry Géza írásából:

„Volt olyan bérház, amit eleve úgy építettek, hogy a földszint egyik részébe mozit terveztek. Ilyen volt az 1912-ben létesült Alkotás mozi, a Déli pályaudvarral szemben, az Alkotás utca 11. szám alatt. Ezek voltak az úgynevezett »csőmozik«, mivel az épület szerkezeti adottságai nem tették lehetővé a bővítést. Mégis népszerűek lettek...”

Repeszdarabok, Pink Floyd-bakelitek...

A tiltott gyümölcsnek számító nyugati lemezek (a rock alapvetései) közeli barátja révén, akinek volt osztálytársa Svájból postázta el az új korongokat, jutottak el

hozzá. – Ritka szerencsésnek érzem magam, mivel e küldemények jóvoltából a Pink Floydon és Jethro Tullon nőhettem föl. A Márvány utcában a közvetlen szomszédunk vezető hegedűs volt az Operaházban. Rajongott a jazzért, így általa a legminőségibb zenékkal (már sztereóban) ismerkedtem meg – meséli Gablini Gábor, aki (noha az ötvenes évek elején született) kissrácként a végtelen grundnak tetsző hegyvidéki-tabáni térségben bőséggel találkozott a második világégés nyomaival, tárgyi emlékeivel: repeszdarabokkal, elhagyott harci sisakokkal. Halványan a Déli pályaudvar felé közelítő szovjet tankok szörnyű látványa is él az emlékezetében.

Tinédzserként a Műegyetemre vágyott. De a felvételi nem sikerült, ezért az UVATERV-nél mint figuráns helyezkedett el a diákévekben. – Skoda Lajos igazgató jóvoltából ismét egy nyílt szellemiségű környezetbe csöppentem. Innen végül bekerültem a főiskolára, ahol hamar konfrontálódtam a szocializmus mint politikai gazdaságtan témája miatt. Kimondtam, amit gondoltam. Kirúgtak érte. Segéd munkásnak álltam. A metróalagútban is dolgoztam. Az AFIT IV-es autójavítóhoz kerültem, ahol a „nagy Öregektől” a szakma összes csínját-bínját eltanultam. És belekerültem a ralisportba is. Ez volt a Lada–Skoda korszak. Kiváló iskolának bizonyult. Nem volt olyan probléma, amit „házi” körülmények között ne oldottunk volna meg. Megesett, hogy éjszaka arra ébredtem, azon jár az eszem, másnap hogyan oldom meg majd a motor csapágyazását, a szelepek beállítását. Maruzsi Lacinak én csináltam a versenyidőt. Később maszekoltam. Ekkor már országszerte úgy ismertek, mint a váltó- és a motorjavítás specialistáját. Lépésről lépésre felépítettem a Gablini-cégcsoportot, s a nehéz időszakokat rendre sikerült átvészelni – summázza a GÉMOSZ első embere, aki olyannyira nem szakadt el Budától, hogy egykori osztálytársaival rendszeresen a Duna jobb partján, valamelyik kisvendéglőben találkozik, nosztalgiazik. – Mi, a hajdani József Attilások – meséli büszkén – húsz éve már, hogy bevezettük azt a hagyományt, hogy minden évben elutazunk valahová közösen egy hétvégére...

*

„»Ahol a nagy híd nekifut a hegynek, s a városi villamos sínpárjai ijedten térnek jobbra-balra«, a püspök felemelt kőkarja alatt, az autóbusz is új lélegzetet vesz a hegyi út kaptatójához, asztmásan átkapcsol, s egy pillanatra kinézünk az ablakán. Üres telket látunk, melyet hó borít. Ezen a helyen állott az Erzsébethíd-kávéház.

Barátom felém fordult. A szeme csillogni kezd. Tudom, mit akar mondani. Egy régi farsangi kora reggel jut az eszünkbe.

Emlékszem, emlékszem. »Várj, nem tudod a végét? De minek a végét?« Nem esett itt semmilyen tréfa, semmilyen csattanós, mókás történet, csiklandozó furcsaság. Csak azon nevetünk most, hogy egyszer mennyit nevetünk itt. Rekedtre nevetünk magunkat egyszer, kékre vált arccal dőlünk a falnak, fuldokoltunk, alig bírtunk hazamenni, a hídon is meg-megálltunk, olyan ellenállhatatlanul mulatságos volt, hogy élünk.”

Ottlik Géza: Tabáni reggeli – részlet

VI. „Előttük a sakktábla pepita lepedője”

„A hazai saksport jeles alakja, dr. Szávay Zoltán (1885–1930) 1924-ben végképp a fővárosban telepedett le – írja dr. Vajda Árpád a Magyar Sakkélet 1960. júliusi számában –, 1925-ben pedig a Budai Sakkozó Társaság tagja lett (ez a kör a budai Horváth-kertnél, a Philadelphia kávéházban működött akkor) és itt kezdte meg maradandó értékű szervező munkáját. Rövidesen választmányi tag, majd intéző, csapatkapitány és alelnök. Őt delegálta a BST a szövetségbe is, ahol szintén megválasztották alelnöknek, majd megbízták a szövetségi kapitánysággal is, amikor – 1928 őszén – Bartos Árpád e tiszteről lemondott. Szávay irányításával a BST taglétszáma megháromszorozódott, csapata lelkes egységbe fonódott és sorra aratta diadalait csapatbajnokságban és kupaversenyeken. (...) Ő alapította a Szávay-kupát 20-as csapatok részére, s ezzel a tömegsport érdekét szolgálta. (...) 1930 júniusában Szávay vezette Bécsbe a 30 fős Budapest-válogatottat, amelyik 17:13 arányban győzött. (...) Emlékét a Szávay Sakk-kör ápolta, amelynek sokáig Karinthy Frigyes, híres írónk, Szávay jó barátja és gyakori sakkipartnere volt az elnöke. (...) Tagja volt a Petőfi Társaságnak. Önmagáról »Sírfelirat« című versében festett hű képet:

A hatalommal sohse cimborált,
Sőt ellene ütött gyakorta pártot,
Akit sajnált: útjából félreállt.
De akarattal senkinek sem ártott.
Az útjait dalolva járta át,
Szerette a nótát, bort és a csókot.
Szerette az életet s önmagát,
s önmagában sohasem csalódott.

(...) Sakkozó és nótaszerző híveivel gyakorta jött össze baráti beszélgetésekre budai kisvendéglőkben (a Naphegy utcai Régi nyár, a Fő utcai Három veréb, a tabáni Ziegler, stb.), ahol egy-két hosszúlépés vagy fröccs mellett, derűs hangulatban tanácskozták meg a csapatversenyek kérdéseit és ápolták a »lelki egységet...«.

De mit mondott *Karinthy*?

A sakk mint tömegsport, mint népszerű időtöltés még hosszú évtizedeken át fontos eleme, része maradt a bel-budai környezetnek, létezésnek. A XX. században kávéházakban, később eszpresszókban is lelkesen „űzték” a nemes sportot, sakksapátok is alakultak. A Tabán szűkebb és tágabb környezetében – az örök favorit, a futball mellett – a tenisznek, a tájfutásnak, a sakknak, a kártyának is sok híve akadt.

A parkbéli (beton) sakkasztalok száma se volt csekély. A Tabánban, a dobozgyári „kisparkban”, a Horváth-kertben éppúgy volt hol játszani, mint a Gellért-hegyen, a Csörsz parkban, a Magyar Optikai Művek (MOM) épületegyüttesében. Az egykori Ifipark sakktermét ugyancsak megőrizte az emlékezet. E nemes passziót a Városmajor és a Tabáni Spartacus a XXI. századra is átmentette – utóbbi egylet nem kis részben *Fehér Gyula* nemzetközi sakkmeister kitartásának, szervezőképességének köszönhetően maradt fenn máig. A környék legendás klubjainak az Európa-hírű Statisztika PSC és a KGM Vasas számítanak.

A Szávay Zoltánról írt cikk szerzője utalt *Karinthyra* és a Krisztinaváros hajdani „intézményére”, az Alagút utcai Philadelphia kávéházra, ahová *Márai*, *Kosztolányi*, *Schöppflin Aladár*, *Szabó Dezső* és *Ady Endre* is hazajárt, s ahová a Budai Sakkozó Társaságot és a Budai Karambol Kört bejegyezték.

Nos, *Karinthy Frigyes* valóban rajongott a sakkért és a labdarúgásért. A *Nemzeti Sport* 1923. január 2-i számában azt fejtegette: „*Igenis, lelkes sportember vagyok. Mindig is az voltam és az is akarok maradni. Láthatja, hogy a futball még most sem veszítette el vonzó erejét velem szemben. Hiszen azok között voltam, akik legelőször rúgták a labdát Budapesten...*” A sakkról is sokat mesélt, írt, értekezett, olykor: morfondírozott. Ha pedig (*Roboz Imrével*) asztalhoz ült – ahogy *Hetényi Károly*, *A koronatanú* című dokumentumfilm főhőse, a pesti New York Kávéház hajdani inasa, pikolófiúja, aki később már a budai oldalon, a Gellért Szállóban szolgált pincérként, mesélte – „...zengett a kávéház, mert a játékot kommentálta és még káromkodott is hozzá. A legenyhébb az volt, amikor felüvöltött: »most akkor leütöm a te büdös parasztodat!« Azt már el sem merem mondani, hogy beszélt a királynőről...” (Nyugat Ma, 2010. október, I/1).

Karinthy Sakkozók című humoreszkjében a kávéházi sakkvilágot így – azért jóval békésebben – mutatja be:

„A kávéház félreeső sarkában ülnek. Előttük a sakktábla pepita lepedője: órák óta könnyöknek fölébe. Nem lát és nem hall ez a két ember, világok dőlhetnek össze: a földrengést is legfeljebb abból vennék tudomásul, hogy valamelyik figura félrecsúszott.”

Irány a Philadelphia a Krisztinavárosban!

A Philadelphiában a sakkozókat és a feladványokat „gyártó” helyi agytrösztöket is alaposan górcső alá vevő *Márai Sándor* „*Sakk játék bábokkal, ahogy előírt szabályok megkívánják*” című versében Isten és ember játszmájáról értekezve konstatálja: „*A pálya és a figurák Tiéd. / Uram, a tábla készen áll, / rakottan úrral és paraszttal...*”

Márai és a kávéház, illetőleg a Krisztinaváros közti erős kötelékekről *Bozók Ferenc* a *Nyugat Pluszban* (VIII/2, 2020.) közölt írásában kifejti:

„A krisztinavárosi templommal szembeni August cukrászda lesz Márai egyik alkotótörzshelye, a másik a szintén nagyon közeli Philadelphia kávéház. Ma már sajnos nem látható, mert lebontották. A helyén épült épület homlokzatán az emléktábla nem Márait nevezi meg a Philadelphia legjelesebb-legnevesebb törzsvendégének, hanem Szabó Dezsőt. Mentsésgül szolgáljon, hogy az emléktáblát a Szabó Dezső Emléktársaság állította, 1992-ben.”

A krisztinavárosi sakkélet és a „Fila” jelentőségével Tompa János nemzetközi sakkmeister, mesteredző, volt válogatott szövetségi kapitány is tisztában van. A *magyar sakk arcképcsarnoka* című kötetben (2021) és szaklapokban is gyakran publikáló, a sportág történetét lelkesen tanulmányozó mester kiemeli: *„Sakkozóink és a legkiválóbb feladványkészítők közül többen a környéken laktak, vagy itt tanultak.”* Ivánka Mária például, aki női nemzetközi nagymester lett, s középiskolásként (17 évesen) már megszerezte a felnőtt női magyar bajnoki címet, vagy Csom István (1940–2021), aki az 1978-ban Buenos Airesben sakkolimpiát nyerő hazai csapat tagja volt, szintén az Attila úti Petőfi Gimnáziumban pallérozódott.

Később is vonzotta, inspirálta a bajnokokat a Tabán, a Horváth-kert, a Vérmező, a Városmajor, így történhetett, hogy (idézve a szakzsargont) az első kerületet és a Hegyvidéket sokáig mint a „legmagasabb értékszámú körzetet” tartották számon, ...hiszen – fűzi hozzá Tompa János – *Portisch Ferenc a Maros utcában élt, a 100-szoros válogatott Pintér József a Batthyány utcában, én pedig a Mátrayban.* Szóba kerül a Kosciuszko Tádé utcai általános iskola tornaterme is, amely évekig adott otthont a Tabáni Spartacus csapatversenyeinek, edzéseinek. (Ugyanitt Nádas Pál testnevelő tanár, gyógypedagógus a parasportnak biztosított fontos bázist az 1980-as években.)

Lassacskán újra a Philadelphia „vizeire” evezünk. – *Rendkívüli jelentősége volt a krisztinavárosi kávéháznak* – szögezi le Tompa. – *Nemcsak tollforgatók, művészek és játékosok ültek ott asztalhoz, hanem a sakkeladványok, a logikai játékok szerzői is.* Elsőként Boros Sándort (1907–1944) említi, aki sakkeladványszerzésben és -fejtésben a világ legjobbjai közé tartozott, versenysakkbán mesteri címet szerzett. Levelezési sakkbán tagja volt a távolimpián győztes csapatnak.

„Rövid életében – olvasható A magyar sakk arcképcsarnoka című kötetben – hús alkalom alatt mintegy 700 feladványt szerzett. Ebből a legtöbb 2 lépéses mattfeladvány, a többi segítőmatt, önmatt és végjáték. Mindegyik műfajban nyert díjakat (...), 1930-ban egy versenyen egy 6, egy 7 és egy 13 bábos kétlépéses 7 perc alatt oldott meg vakon.”

Az egykori Philadelphia „sakkhősei” között Neukomm Gyula (1892–1957) is előkelő helyet érdemel. A matematika–ábrázoló geometria szakos középiskolai tanárban a Nemzetközi Feladványszerző Szövetség első elnökét tisztelhetjük. Dr. Elekes Dezsőt (1889–1965), a kultúrstatisztika elméletének és módszertanának megteremtőjét, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) egykori alelnökét, majd elnökét, aki a hazai sakk sport fejlesztésének egyik motorjának bizonyult, ugyancsak nagyra becsüli Tompa, aki úgy fogalmaz: – *A Statisztika góca lett a budai sakkelletnek. A Keleti Károly utca 5. szám alatti KSH-székház nagytermében zajlott meccsek, szellemi párbajok miliője szinte páratlannak mondható...*

Egyébként Elekes doktor írta a *Sakkozók kincseskönyvét*, melyet 1926-ban a Magyar Sakkvilág adott ki. Könyvében a *Deutsches Wochensach* szakírójaként nevet

szerzett „sakkguru” rámutat: „A világháború után a sakk, mint a legolcsóbb szórakozás-sok egyike, az elszegényedett értelmiség korábbi, költségesebb időtöltéseinek helyét foglalta el. Lélektanilag is érthető, ha a kártyát, korcsmát, a könnyelmű mulatozást ilyen csendes, komoly időkhöz illő szórakozás szorította háttérbe.” (Becsés szavait Karinthy Frigyes vélhetően nem olvasta, nem ismerte...)

Kapucsinó a Csészenyiben

Diskurzusunk a sakkról Tompa Jánossal hol másutt is folyhatna, mint „e kávéházi szegleten”, a Krisztinavárosban, ahol a „Fila” létezéséről ugyan már csak emléktábla tudósít, de még áll a Déryné, van Szelence, van Chococo, van Kemenes, és persze ott a Csészenyi is. A sakkmester kis ideig el is mélázik, az ablakon át a szemközti Szent Gellért Katolikus Gimnáziumra mutat, majd a Krisztinavárosi Havas Boldogasszony-plébániát kémleli. Kisvártatva rákérdez: – *Te ismered a sztoriját? Bólintok. Egy tabáni számára ez kötelező lecke, amit bárhol, bármikor fölmond: – A Csészenyi, ha úgy tetszik, titkos kód. Hiszen Széchenyire utal. Gróf Széchenyi István ebben a templomban vette nőül gr. Seilern Krescentiát. A szójáték megfejtése tehát: »Széchenyi«, azaz: »Csészenyi«.*

Azután újra a rajongott táblajátéokra terelődik a szó. Meg a KGM Vasasra. – *Nem voltunk rossz csapat – summázza Tompa elégedetten (kapucsinót kavargatva) –, az első táblás versenyző Ribli Zoltán volt, a második Pintér József, a harmadik meg én. Majd újabb helyi sztori, újabb színhely- és kerületváltás krisztinavárosi kávéillatban: – A MOM-ban nagy sakkélet volt. Szép emlék számomra, hogy még gyerekként ott egy elismert felnőtt sakkozót sikerült legyőznöm. Ki tudja, hogyan alakult volna a sorsom, ha nincs az a meccs...*

Szaloniki ugyan messze esik a Tabántól, de a görög város neve most mégis idekíváncozik. Ugyanis a magyar női sakkválogatottnak, melynek a Polgár-lányok mellett Mádl Ildikó volt tagja, 1988-ban Szent Cirill szülőföldjén sikerült megnyernie a Sakkolimpiát. A szövetségi kapitányt Tompa Jánosnak hívták, aki élete legszebb sport-sikerének nevezi azt az eredményt. Mint mondja, a csapatból az Európa Sakk Legenda-díjas Polgár Judit később maga is a Tabán közelébe költözött, a Magyar Nemzeti Galériában pedig évről évre megrendezi a Világ-sakkfesztivált.

Postabontás. A magyar női válogatott a szovjet (grúz) hegemoniát megtörve nyert sakkolimpiát Szalonikiben.

Kisteleki Dóra: I. ker., Döbrentei tér

BUDAPEST
SZABÓ ZOLTÁN ATTILA

MOLNÁR-C. PÁL
Műterem - Múzeum

Legendák színháza

Az Újnyugat Irodalmi Kör irodalmi szalonja

Művészeti vezető: Szabó Zoltán Attila

2018. június 8. (péntek) 18:00

a múzeum kertjében, a Ménesi út 65-ben:

A nagy Karinthy-kalandtúra

zenés felolvasószínház a Talány Akusztikkal

Korponay Zsófi • Blazsovszky Ákos • Zöld Csaba

Vendég:

Krizsán Edith, női nemzetközi sakkmeister

Tompa János, nemzetközi sakkmeister

Házigazda:

Csillag Péter, a Molnár-C. Pál Műterem-Múzeum vezetője

Horváth Gábor Miklós, költő

A premier után:

sakk-szimultán és díjnyertes pálinkák kóstolója!

E-mail: info@mcpmuseum.hu

Az előadás ingyenes!

Színházi plakát 2018-ból... A Sakklegendák nyomában (József Attila Színház, 2017. szeptember 9 – a magyar sakk napja) előadás nagy sikere után nem maradt el a folytatás: a Talány Akusztik társaságában Krizsán Edith és Tompa János is színpadra léptek a Molnár-C. Pál Műterem-Múzeum kertjében. Természetesen a Tabánt, s a régi kávéházi békeidőket felidéző sakkszimultán sem maradt ki a programból.

VII. Csendélet – focikapuval

A futball férfigenédék. A hit bástyája. A tradíció, a titok, az apa-fiú, tanár-diák viszony kovásza. S a pálya (normál esetben) mindenkié. A pálya ugyanis sokkalta nagyobb, mintsem hinnénk. Csodás alakzat. Óriás téglalap. Sarkaiba – mint egy ízletes szendvicsfalatkába búcsú idején – zászlócskákat tűznek. És ott a két kapu. Anyagát tekintve fa vagy fém, esetleg műanyag. A színe fehér (bár létezik csíkos is). A grundokon olykor korhadók, szuvasak, viharverték, „vasfogúak” magasodnak fölénk.

A nyári kánikulában a kapu az egyetlen úgy-ahogy árnyékos hely. Valaki már igazán megörökökíthetné. Csendélet focikapuval – ez lenne a mű címe. Micsoda igazságtalanság, hogy a hasonlóan festő gémeskút kánikulai délutánon fel-le mozgó zsiráfnyaka bezzeg állandó téma a képkreátorok közt! Gyanítható, hogy a művész urak mind fel voltak mentve tornából...

Márpedig, ha a Tabánban időzünk, ha a tabáni széphistóriát kutatjuk, nem lehet elfeledkezni a láblabdázás nemes hagyományáról, örületéről. Dzsentrík és munkásgyerekek, arisztokraták, papok, gyárosok sarjai és idetelepített külvárosi vagányok, apák, fiúk rúgták/rúgják erre-felé a bőrt. A Petőfi-pályán. A Tabáni ketrecben. A Czakó utcai sporttelepen. A Szilágyi Gimnázium salakosán. A hajdani Kosci be-

A Czakó-pálya csak akkor üres, ha iskolaidő van és esik a hó, vagy amikor a sporttelepet bezárják éjszakára. 2022-ben egyetlen napon láthattak hópelyheket az itt élők: február 28-án, egy hétfő délelőtt...

tonudvarán. A Lisznyaiban. A Vérmezőn. A Csörsz parkban. S akárhol a Gellért-hegyen! Legfőképp a Hegyalja út, a Sánc utca és az Orom utca által határolt Víztorozó vakondtúrásos, napégette zöldfelületén, ahová az 1980-as évek óta nincs nap, hogy néhány baráti társaság ne jelöljön ki faágakból, gyepre dobott melegítőfűlsőkből, a kezük ügyébe kerülő tárgyakból „kapukat”, amelyek közé azután belőni, bevágni, „bekúrni” illik a pöttyöst.

A tabáni Czakó-pálya kedvelt utánpótlásbázis – napjainkban is. (Nagy Ádám, a magyar labdarúgóválogatott alapembere itt, a Tabáni Spartacus SKE csapatában nevelkedett.) A Czakón ősidők óta budapesti ifjúsági tornák, kihelyezett tornaórák zajlanak. Egykor a BLSZ égisze alatt helyi rangadó is lázban tartotta a környékelieket: a „rég” TF-pályán és/vagy a MOM nagypályáján (ahol nem fű borította az arénát, hanem homok!), a TFSE–MOM meccseket is hatalmas derbiként jegyezték.

„A mi grundunk a Vérmező volt”

Ebben a játékos közegben, a tabáni „faluvárosban” cseperedni, felnővekedni egész életre kiható élmény, amit Tölgyszéki Papp Attila, a Váci Utcai Ének-zenei Általános Iskola Pro Civibus-díjas igazgatója is megerősít: – 1967-es születésű vagyok, negyvenkét évig éltem az Attila úton. Az Attila úti általánosba jártam, majd a Petőfi Gimibe. Az egyetemig megoldottam az iskoláztatást utcán belül. Nem hiszem, hogy van olyan szeglete a kerületnek, ahol ne rúgtam volna a labdát – summázza.

– A mi grundunk a Vérmező volt, azon belül is a Déli pályaudvar felőli végén található ketrec és játszótér. 6 éves koromtól vagy 20 éven át rendszeresen fociztunk itt. A csapat – főként környékbeli iskolások – idővel igazi baráti körre emelkedett. Gyerekként a Mikó utcai „Alsó-Vérmező” játszótérének „vörösingeseivel” játszottunk vérre menő derbiket, felnőttként

A híres „ketrec” a Vérmezőn. Erről a békés ligetről egyre kevesebbeknek jut már az eszébe, hogy nemcsak focizni, de párbajozni is előszeretettel jártak ide az urak a 20 század elején. Még korábban (1795-ben) pedig Martinovics Ignácot és társait éppen a Vérmezőn fejezték le.

pedig a leghűségesebbekkel minden évben elindultunk a Czákó utcai sporttelepen szervezett kispályás bajnokságon. A főszervező Hargitai Peti (Petya) volt, aki igazi szívügyének tekintette a csapatot. Mi voltunk a Vérmező SE. Mezeket gyártatott, szponzorokat hajtott fel, és minden hétre ütőképes csapatot szedett össze akkor, amikor még hírből sem hallottunk a mobiltelefonról. Az ellenfelek sűrűn cserélődtek, de a mi csapatunk gerince az ezredfordulóig megmaradt: Petya, Dióssy Gábor (Dió), Szalai Csabi (Malac), Szabó Peti, Farkas Balázs, Szlota Tibi, Raduly Laci és jómagam. Mindig a legmagasabban jegyzett csoportban tudtunk maradni, ahol sok aktív és egykori profi is játszott (pl. a Várfokecsapatában a Tóth testvérek, László és Attila, akik a III. Kerületi TTVE csapatának kezdőjátékosai voltak, ma mindketten edzősködnék). Legbüszkébb mégis arra vagyok, hogy a gyerekkori játszópajtások ennyi idő után is ragaszkodtak egymáshoz. Ebben elvitathatatlan Petya szerepe. És ne feledkezzünk meg a Czákó utcai minidenesről, a rendezvényszervező, gondnok és futballbíró Jenő bácsiról, aki szívvel-lélekkel szervezte a bajnokságokat. Még kis kék sportegyesületi tagsági könyvünk is volt, melyben 1992-ig szerepelnie kellett a sportorvosi engedélynek. Jenő bácsi komolyan vette a dolgát, pedig bíróként hányszor céloztunk feszült idegeire helyezett nyilainkkal...

Tölgyszéki Papp Attila is értesült arról, hogy a futballimádattal súlyosan fertőzött I. kerületben és a Hegyvidéken milyen nagyszerű futballisták laktak. Tud Czibor, Puskás és Bene jelenlétéről, hallott a Komora/Détári-villáról a Hegyalja úton, Nógrádi Ferenc, a népszerű „Cece” Mészáros utcai hajlékáról, de mint mondja, hozzájuk nem volt szerencséje. – A legnagyobb focista, akivel rendszeresen találkoztam, Kuharszki Béla, az újpesti legenda volt. Vele azonban nem az I. kerület hozott össze, hanem az, hogy együtt játszottam a fiával az MTK fiókcsoportjában, így egy ideig minden vasárnap beszélgettünk. Nagyon kedves, szerény ember volt, sosem szólt bele az edzői döntésekbe, pedig valószínűleg többet tudott a fociról, mint ott bárki. A legkedvesebb kerületi élményem viszont egy edzőlegendához fűződik, Piski Elemérhez. Fiatalon ő volt a másodedző Bicskei Bertalan mellett az 1984-es moszkvai ifjúsági EB-n, ahol az elmúlt 50 év egyetlen magyar foci aranyérme született teljesen váratlanul. Szóval, ő volt az edzőm, amikor még serdülőben az MTK első csapatát erősítettem újoncként. Az egyik csütörtöki edzésen odajön hozzám, és azt mondja: Attila, te leszel a jobbszélső vasárnap a Honvéd ellen, mert tegnap nagyon jó teljesítményt nyújtottál. – De Elemér bá, tegnap nem is volt edzés! – válaszoltam meglepetten. Erre ő: nem is az edzésen, hanem a Vérmezőn, a ketrecben. Öröm volt nézni, ahogy játszottok, de főleg téged. Ekkor derült ki, hogy Elemér bácsi a Krisztina körúton lakik, és rendre végigjárja a környékbeli játszótereket tehetségkutató céllal. Egy életre motivált ezzel a pár mondattal. Vajon ma hány edző teszi ezt?

(Egyetlenegyről biztosan tudunk! A Dinamo Kijev korábbi ásza, az ukrán Szerhij Rebrov, amikor a Ferencváros trénere volt, az I. kerületben lakott, és kisfiával, ha csak tehette, a Czákó-pályán játszott. Tehetőségek után talán nem kutatott, de bármikor beállt focizni a helyi nebulókhoz – a kispályán! Sőt, pingpongozott is a lisznyais diákokkal, akik tanúsítani tudják, hogy ő nemcsak fociban, de asztaliteniszen is klasszis a javából.)

Randevú a Dérynében, Skorpió a Tabánban

– Félve mondom – folytatja a múltidézést Tölgyszéki Papp Attila -, de úgy tűnik, hogy még a feleségemet is a Vérmező SE-nek köszönhetem. A történet roppant romantikus. Petyá-

nak már menyasszonya volt, Tünde, aki rendre végigunatkozta egyedüli lányként a meccseinket. Ezért egyszer elhívta magával a legjobb barátját, Editet, akivel a Dérynében, győztes meccs utáni ünnepi sörözés közben elegyedtem beszédbe. Akkor az a hely még átlagos árszínvonalú, bárzongorás, hangulatosan füstös kis presszó volt. Kiderült, hogy ő is pedagógus, megvolt a közös téma, aztán a kölcsönös szimpátia, randik, első csók, eljegyzés, ma már csak kapkodom a fejem, hogy micsoda természetességgel történt minden. Lassan 33 éve vagyunk együtt, két gyermekünk van, Fanni és Bence. Sokáig azzal hitegettem magam, hogy biztos pazar cseleimmel, fifikás góljaimmal vétettem észre magam az ominózus napon, de mint utóbb kiderült, erre ő egyáltalán nem figyelt fel. Gyakorlatilag csak a Dérynében vett tudomást rólam. Focistasors – sóhajt föl a Vérmező SE „legendája”, aki (ha már a Déryné szóba került) gyorsan sorra veszi a környék szép emléké csehoit is:

– A Zöldfa túl drága volt a pénztárcáknak, viszont az Alagút kocsmában sokszor előfordultunk a meccsek után. (Itt évtizedekig díszelgett a következő szlogen a cégéren: „Az utca legjobb kocsmája, kiváló a konyhája!”) Törzsvendég lettem azután a Pauler utcában, a rendőrséggel szemben megnyitott Bobby sörözőben is. Ők sokáig szponzorálták a csapatunkat mezekkel, nevezési díjjal... A tabáni koncerteket se tudom elfelejteni. Az LGT-s tabáni majálisok megunhatalanok voltak számomra. Talán még a Skorpióval (mint személyes kedvencem) egészen ki a hosszú sort, amelyben ott szerepel a Mini, a Hobo Blues Band, a V' Moto-Rock és Frank Zappa is. Az Ifiparkhoz viszont még én is túl fiatal vagyok, csak az agóniáját láttam. Egyszer pár osztálytársammal a kőfalakról kukucskálva kintről hallgattunk talán egy Edda-koncertet, de aztán rövidesen, 1984-ben bezárt a műintézmény.

Iskolai szerenád Kányádi Sándornak

– Tizenennyolc éves koromig csak itt jártam iskolába – meséli. – Az Attila úti általános átépítése miatt egy-egy évig délutánosként vendégeskedtünk a Krisztinában és a Kosciban is. Akkor még meg sem fordult a fejemben, hogy pedagógus leszek, de tény, a példákat gyerekkoromból merítettem, a követendőt is – és az elrettentőt is. Ha jelentős I. kerületi pedagógus személyiséget kell említenem, akkor az feltétlenül Bajcsay Gitta néni, a Petőfi Gimnázium magyartanára. A humán műveltséghez való vonzalmamat neki köszönhetem, ő nyitotta föl a szemem, hogy nincs műelemzés műélvezet nélkül. Szenzációs leleményességgel került ki a politika által megfertőzött irodalmi rigmusokat. Ráadásul itt lakott a kerületben, a Batthyány és az Ostrom utca kereszteződésében.

Egyetemi éveim alatt az Országos Széchényi Könyvtárba jártam felkészülni, kutatni, szakdolgozatot írni. Az Attila úton olyan házakban laktam, melyek közül az egyik meghatározó lakóhelye volt Babits Mihálynak (Attila út 133.), a másik a híres ifjúsági regényírónak, Szalatnai Rezsőnek (Attila út 75.). Beszélgettem idős lokálpatriótákkal, akik még személyesen ismerték őket. Volt olyan kutyás bácsi a Vérmezőn, aki el tudta mondani fejből, melyik háznak melyik mágna volt a tulajdonosa, és ki volt az építésmérnöke. Tulajdonlásban a környéken állítólag a Dreher család vitte a prímet. Az Attila út 119-et pedig, ahol 32 évig laktam, maga Hajós Alfréd tervezte. (Az olimpiai bajnok úszó, elismert labdarúgó, sportvezető építésként is jelentőst alkotott: ő tervezte például a Millenáris sportpályát, az Újpest – 2022-ben 100 esztendő – Megyeri úti stadionját, a margitszigeti Nemzeti Sportuszodát, a debreceni Aranybika Szállót, a kőszegi Bencés Gimnáziumot).

– Már iskolaigazgatóként ért az a megtiszteltetés, hogy az I. kerület (mint a közeli V. Kerületi Váci Utcai Ének-zenei Általános Iskola igazgatóját) arra kért fel, hogy meglepetésként adjunk kis születésnap hangversenyt Budavár díszpolgárának, az idős költőnek, Kányádi Sándornak – emlékezik Tölgyszéki. – Sándor bácsi az Attila út legelső házában lakott, mi pedig fel is sorakoztunk szépen a kórossal az egytornyú Szent Katalin-templom előtt. A gyermekirodalmat is legmagasabb szinten művelő költő egyszer csak megjelent a kis térre néző erkélyen, és elhagyhatatlan, kedves mosolyával szabadkozva közölte, hogy bizony ő már nem tud lejönni a lépcsőn, de nagyon örül nekünk. Erre mi a gyerekekkel önkéntelenül odasereglettünk az erkélye alá, és szerenádként adtuk elő a köszöntődalokat, verseket. A zárószám, a „Néked zeng” után a könnyekig meghatott Kányádi fölhívott pár kórustagot, hogy átadja (azóta is féltve őrzött) dedikált verseskötetét.

© Kányádi Sándor, 2011
© Keresztes Dóra, 2011
© Holnap Kiadó, 2011
A könyv végén Szómagyarázat található.

KÁNYÁDI SÁNDOR Világlátott egérke

KERESZTES DÓRA
KÁJZAIVAL

Holnap Kiadó, Budapest, 2011. 200 oldal, 2000 Ft.

Budán igazán erős író-, de akár fociválogatottat is ki lehetne állítani. Több, egykori fociválogatott választotta a Tabánt, a Krisztinavárost, a Hegyvidéket vagy akár Újbudát lakóhelyének. Így tett az Ibrányi járásban, Nagyhalászon, 1956-ban született, hajdani kispesti védő Nagy Antal is. Aki a francia Nancyban is szerepelt (edzője a később az Arsenallal történelmet író Arsène Wenger volt), majd Svájcban, az Yverdon-Sport Football Clubban játszott, de talán a legemlékezetesebb pillanatok, legnagyobb sikereit és kudarcait a Mezey-csapat, a mexikói labdarúgó-világbajnokságra eljutó, ott a szovjetektől hatost kapó, de előtte Brazíliát, Hollandiát, Ausztriát simán verő magyar fociválogatott csapatkapitányaként élte át.

Buda varázsa

– 1984 óta lakom Budán, s valahogy mindig ide vágytam – summázza Nagy Anti (hiszen a szurkolók, a sporttársak, a tollforgatók mindmáig a becenevén tartják számon...), hol is másutt, mint a MOM bevásárlóközpontban, ahová szinte mindennap elugrik, hol egy gyors bevásárlásra, hol egy baráti találkozóra, hol egy sörre, hol egy

kávéra. – Ifjú játékosként a Feneketlen-tó mellett volt a szállásom a XI. kerületben, de sok időt töltöttünk a Svábhegyen, a fogaskerekű fölött, a Honvéd síházában is. Amikor Buda e pontjain jártam, vagy könnyes szemmel a Dunát csodáltam – jegyzi meg –, belül mindig megerősítést is éreztem: azért kell keményen hajtanom a pályán, hogy egyszer majd ide költözhessenek. Nekem, az alföldi gyerekeknek ez a környezet (az eleganciájával, a történelmével, a fáival, „hegyeivel”, dombjaival) mindennél motiválóbbnak bizonyult. Nekem a Rózsadomb csak aranyosnak tűnt az Istenhegy, a Hegyvidék, a Gellérthegy vagy a Tabán mellett...

Az egykori válogatott játékos meséli, hogy imád futni, s ha teheti, mindig a Gesztenyés kertben kocog. – Amikor abbahagytam a pályafutásomat, és a tenisznek is hódolhattam, teljesen automatikusnak tűnt, hogy a Csörsz utcai TF-re járjak, ahol Pista bácsi, a gondnok fantasztikus humorát, beszólásait is élvezhettem – a játék mellett. Azután mégis átszoktam a tabáni teniszcentrumba a Krisztina körúton.

Csápolós május elsejék

De mielőtt még a rockélet és a hazai futball eddig kevésbé feltárt kapcsolatáról mesélne, amelynek fő találkozási pontja ugye a Tabán (és a Bem Rockpart); néhány emléket a Csörsz utcából is felelevenít. Mindenekelőtt a kisiával eltöltött önfeledt, labdázós órákról beszél a Csörsz parkban, majd a környék „kis-nagy” rangadóit (TFSE – MOM) eleveníti fel: – Azoknak a srácoknak ott a pályán nagyon jólesett, hogy mi, az akkori válogatottak rendre ellátogattunk a meccseikre. De nekünk is jólesett, ahogy bennünket fogadtak! Az amatőrsportot és a professzionális labdarúgást akkoriban még nem választották el világok egymástól. Nem számított, ki milyen kocsival jár. A gyerekek sem a pálcikaembereket nézték a televízióban, s nem az elérhetetlen Messit csodálták – aki persze tényleg korszakos zseni –, hanem együtt éltek a játékkal, szinte együtt lélegeztek velünk, a válogatottal. Mi pedig elmentünk a világ végére is a kedvükért, egy-egy utánpótlástornára. Nem a pénz motivált, szívességből tettük. Ugy éreztük, ez az egész egy nagy folyamat, a mai kezdőkből egyszer majd klasszisok lesznek, mi pedig, ha majd kiöregszünk, jó emlékeket szeretnénk hagyni magunk után... Elkanyarodtam? – kérdezi, de mire a válasz „visszapattanna”, ő máris a rock hazai nagyjait emlegeti-sorolja.

A Lokomotív GT-t. Freinreiszt. Lauxot. Horváth Charlie-t. Tátrait. Demjént. Kóbort. Benkő Lacit. Fenyő Mikit. Török Ádámot a Miniből. Egyszóval mindenkit, akinek köze lehetett a tabáni majálisokhoz – vagy ahogyan ő mondja, „a kis magyar Woodstockhoz, a csápolós május elsejékhöz”. – Nagy fájdalom, hogy az Ifiparkba nem juthattam el, mert mire én a fővárosba költöztem, már bezárt. A Bem rakparti művelődési házban is csak kétszer-háromszor jártam. Nekem a Tabán mindennek az esszenciája. Az élet úgy hozta, hogy mi, focisták hallgattuk Freinreiszéket, tomboltunk nekik, de kiderült, hogy a rocksztárok is követik minden lépésünket, mert imádják a futballt. Lényegében egymás lelátóin vendégeskedtünk. Össze is barátkoztunk. Két majális között az E-Klubban, a Villányi úti KEK-en, Futács Karcsinál, a Műegyetemhez közeli Kisrablóban találkoztunk, és mondhatom, hihetetlen bulikat csaptunk. Török Ádámmal, Freinreisszel például. Ugyanakkor imádtam a csendes hétköznapiakat is. Amikor a Horváth-kertenél leparkoltam, és szembejött velem „az örök tabáni” Benkő Laci az Omegából. Ő nem szeretett annyira bulizni. Neki az ilyen békebeli társalgások álltak jól. Sajnálom, hogy ebben az élményben nem lehet már többé részem – sóhajt föl Nagy Antal.

Gondolatban közben „hazatér”. – *Ma a Jókai-kert közelében élhetek, a szomszédok a Fradi legendája, Nyilasi Tibi. Korábban itt lakott Papp Laci is. Ilyen szomszédok mellett az összes eltöltött perc élmény és megtiszteltetés. Tibivel úgy társalgunk egymással, hogy egymásnak átkiabálunk (amiért a feleségem picit neheztel is ránk) – vallja meg (csibészes, amolyan kezdőkörbéli mosollyal fűszerezve mondandóját) a négyszeres magyar bajnok. Meséli, hogy amikor valahonnan hazatér, és már az Alkotás utcánál jár, bekeríti egy jóleső „ittthon vagyok”-érzés. Majd utcákat, régi kocsmákat idéz meg. A BAH-csomópontnál (Budapest nagy forgalmú közlekedési csomópontja a XI. és a XII. kerület határán, a Sas-hegy és a Gellért-hegy közötti katlanban – wikipédia) az Aranyhidat, avagy a régi Gold Fassl-t, ahol egy-egy fárasztó meccs, egy-egy hosszú utazás után meg-megpihentek a kispesti labdarúgók, köztük az évekig a Hegyalja úton lakó Détári „Döme”, Esterházy, Garaba, Varga „Kacska” és a kis Sallai.*

A játék lényegéről...

– *Egymás törzshelyeire is ellátogattunk – teszi hozzá Nagy Anti. – Régen egy újpesti, egy ferencvárosi, egy kispesti vagy egy angyalföldi játékos nem ellenségként tekintett a másikra. Barátok, szövetségesek lettünk annak ellenére, hogy a pályán tényleg nem volt pardon! Egyébként én pont tegnap találkoztam az újpesti Kardos Józsiával, akit hihetetlenül becsülök. Azt hiszem, ez az érzés, a testvériesség mára elkopott, elveszett a futballunkból. A szurkolók sem tisztelik egymást. A labdarúgók is alig. A klubhűség ismeretlen fogalom. Hiába szépek a stadionok, hiába szépek a verdák, amelyekkel a játékosok edzésre járnak, ha csak kevés szó esik a lényegről, a játék lényegéről, eufóriájáról. A teljesítményt is hiányolom. Mi annak idején a Honvéddal – papíron esélytelenként – az Ajaxot is kiejtettük az UEFA-kupából, ahogy az Újpesti Dózsa a Kölnt, a Fradi az Anderlechtet, a Vasas a Sportingot, a Videoton a Manchestert. Soroljam még? Picit elkanyarodtam?*

Sebaj, hamar visszatalálunk a Tabánba. A Czakó-pálya a téma. – *A visszavonulásom után be-beálltam bilibuli-meccsekre. A Czakón, ahol mindig sok a tehetséges gyerek, s ahol a mai napig élnek a hagyományok, többször is! Egyszer a Rózsadomb csapata is leigazolt 15 percre – újságolja. – Futács Markó felfedezésében, elindításában pedig nekem is oroszlánrészem volt – folytatja az emlékidézést, nem titkolt büszkeséggel.*

(És erre mi történik? Néhány perccel később feltűnik a színen az MTK támadója – a „bel-budai teátrum” egyik szereplőjeként – a MOM -1-es szintjéről a földszint felé mozgólépcsőzve. Nagy Anti konstatálja a már-már teátrális pillanatot, majd – mint aki nem hisz a véletlenekben – témát vált...)

Búcsúzásképpen hosszas elemzésbe kezd a Mezey György és az Arsène Wenger-féle futballiskoláról, filozófiáról. Szerinte a lényeg az, hogy mindketten, egymástól 1000 kilométer távolságból is, valami nagyon hasonlóan gondolkoztak. Nagy állítja: mivel mindkét tréneről sokat kapott játékosként (Mezeytől főképp a válogatottban, Wengertől a Nancy csapatában), képes párhuzamokat találni közöttük. – *Mindketten kivételes intelligenciájukkal, felkészültségükkel, empátiájukkal váltak edzőlegendákká. Mezeynek „csak” az a pechje – teszi hozzá –, hogy nem Franciaországba született...*

Ebben maradunk.

(A MOM -1-es szintjén).

Petőfi-pálya, Váralja utca

A Süss Nándor által 1876-ban alapított Magyar Optikai Műveket a kilencvenes években elbontották, a helyére bevásárlóközpontot építettek. Azonban a MOM kultúrháza ma is működik MOM Kult néven.

VIII. „Ami a cseréptányéron párolog, annál Lucullus sem evett különbet”

„Gyenge étvágyú embernek húslevest kell adni; a nagyon legyengült ember húslevesébe tegyünk egy pár tiszta húsnedvet. Tiszta húsnedvet úgy készítünk, hogy a nyers és sovány marhahúst mogyorónyi darabokra vágjuk, egy befőttes üvegbe tesszük (víz nélkül!), lekötjük, s a befőttes üveget egy fazék vízbe állítva addig főzzük, míg a nedvek a húsból ki nem jönnek. Nedves asztalkendőn átszűrjük ezt a nedvet, hogy a zsír-tartalmat eltávolítsuk belőle” – olvasható Az Est Hármaskönyvének 1928. évi kiadásában, melyet a tabáni portákon, söntésekben, éttermekben előszeretettel forgattak, lapozgattak. A Jó tanácsok kincsesháza elnevezésű fejezet azért is számított hasznos olvasmánynak, mert sorra vette a leglényegesebb praktikákat, tudnivalókat, így azt például, hogy:

„Likórkészítés házilag csak az esetben ajánlható, ha a felhasznált esszencia egészségi szempontból nem ártalmas. Az eljárás a következő: 300 gramm borszeszben feloldjuk az esszenciát, (illatosító, festő vagy aromás anyagot) másik 300 gr vízben feloldunk 500 gr cukrot, a két folyadékot összekeverjük, néhány napig állni hagyjuk, és végül sűrű vásznon átszűrjük.

Kávélikőr receptje: darált kávé, 112 rész; ezt áztassuk 450 rész 40 százalékos alkoholban, s azután szűrjük le; ehez (sic!) a folyadékhoz adjunk 5 rész vanília tinktúrát, 200 rész 40 százalékos szeszt s 250 rész egyszerű szirupot.

Keserű likőr (gyomorkeserű) receptje: 400 gr Ferenc-pálinka, 26 gr catechu, 4 gr 10 centigr aloe, 26 gr fahéj; egy hétig álljon az oldat, s azután szűrjük le.”

A „rosszul táplált és vérszegény embernek” a tojást ajánlja a szerző, de a halakban fellelhető A-vitaminról se feledkezik el, a nyers káposztát pedig azért dicsőíti, mert „bőséges a C-vitamin tartalma”.

Lacipecsenye – hűtött borral

„A baromfi levágása kereskedelmi célokra nagy gondot igényel – derül ki még a kötetből –, mert védekezni kell a romlás ellen. Újabban nem vágják le Magyarországon a baromfit, hanem csak eltörik a nyakcsigolyáját, mert mihelyt a baromfi vére érintkezése jön a levágóval (sic!), mingyárt romlani kezd. Amerikában a levágásra szánt baromfit teljes tejbe áztatott

„Mily mulatságos volt a grincingesedő Tabán rég elfelejtett mókás kocsmája a Három majom. Cégérébe csupán kettőt festett piktora, harmadikat a belépő az ajtó tükrében pillanthatta meg...” – Kisteleki Dóra alkotása

maggal etetik 7-14 napig s a levágás előtt 24 óráig éheztetik, hogy tápláló csatornája lehetőleg üres legyen. A baromfi nyaki ütőerét a vállhoz közel vágják el, s azután a kést beleszúrják az állat agyába; ezt azért teszik, mert ez esetben állítólag könnyen ki lehet tépni a tollat szárazon is. A belső részeket benn hagyják, s a már megkopasztott baromfit lábainál fogva felakasztják 24 órára a hűtőkamrában, melynek hőmérséklete éppen a fagyponton van; mínusz két foknál már megfagy a hús és veszít értékéből”.

Ugyan a baromfik kivégzési rituáléiról, az amerikai és a magyar szokások összehasonlító elemzéséről megfélekedezik Perekhazy Károly, írásában kocsmakulturális (és gasztronómiai) kitérőket bőséggel tesz:

„A filoxéra eltűntette a szőlőt, a prэшázak szükségelakásokká lettek, az elmaradt szüreti mulatságok helyét és szerepét a buján szaporodó gondmulasztó kiskocsmák vették át.

Volt itt korhely életet értő, és az eszement életörömet bátorító kocsmá bőven. A bor, kártya, nő szentháromságát tisztelők jókedvet csikartak a borosüvegből és a vidám zeneszó a »sose halunk meg« hangulatú duhajkodás meggyőzően emlékeztetett, hogy ez a föld nem mindig a siralom völgye. A kocsmáknak házias hangulatuk volt a fényűzés minden nyoma nélkül, de a zafos rosztrátnikat imádó törzsvendégek jól érezték magukat és megbékéltek az egész világgal.

A Kereszt tér sarkán álló Kozanek vendéglőről csak kevesen – a bennfentesek – tudták, hogy itt sütik a különlegesen fűszerezett lacipecsenyét, csúszott is rá a kancsóban felszolgált kellemesen hűtött bor, a gourmand-ok mint a sáskák lepték el, talpalatnyi hely sem maradt a kicsiny kocsmában. A kocsmajárásban gyakorlott férfiak a bejáratosak fensőbbiségével nem étlapot kértek, hanem spejzettelit, nem reggelit, hanem gábelfrüstköt fogyasztottak és spriccert ittak rá a színes terítékes asztaloknál, ha felengedett sűrűségéből az éjszaka.”

Hadnagy utca, 1928 (Fotó: Fortepan/Saly Noémi)

Három majom, frissen vágott szárnyasok

Pereházy (Végh Gusztáv képeihez mellékelte) Tabán-írásában az időszámításunk előtti (értsd: Krúdy előtti) idők kocsmameséjével is előáll:

„Mily mulatságos volt a grincingesedő Tabán rég elfelejtett mókás kocsmája a »Három majom«. Cégérébe csupán kettőt festett piktora, harmadikat a belépő az ajtó tükrében pillanthatta meg. A kocsmá még a városrész lebontása előtt a XIX. században szűnt meg, a jó étkeket és borokat kedvelő Krúdy sem koptathatta már göcsörtös padlóját.”

Az Est Hármaskönyvének jótanácsfüzérében találni olyan bölcsességet is, melyet a tabániak biztosan nem tekintettek szentírásnak se Krúdy előtt, se Krúdy után. Íme:

„Szeméremértő tánc, mutatvány, előadás, nyilvános helyen káromkodás, tisztességes nőnek tolakodó módon való követése vagy megszólítása, szeméremértő képeknek, szobroknak és képes folyóiratoknak forgalombahozatala tilos.”

A korabeli fogadósnek, szakácsok, kocsmárosok és háziasszonyok viszont érdekesnek találhatták a következő bejegyzést:

„Frissen vágott szárnyas arról ismerhető fel, hogy a lába hajlékony, puha és nedves tapintatú, a szeme pedig nagy és tiszta. Néhány nap múlva a láb már száraz és kemény, a szem pedig összezsugorodott.”

Természetesen a krumpliról – avagy a kolompérről, pityókáról, grulyáról, földi-almáról, svábtokról (a kívánt szó aláhúzendő!) – írt bármely röpke vagy kiadós bejegyzés, tanács, információ figyelmet kelthet a Tabánban, így ez is:

„A burgonya annál táplálódóbb, minél lisztesebb. Mert minél lisztesebb a burgonya, annál nagyobb a keményítő-tartalma.”

A krumpli kultusza

De vajon hogyan, mi okból lett ilyen „rangja” a svábtöknek a Tabánban? A választ a Magyar Néprajzi Lexikon adja meg. Lásd: a krumplibúcsú szócikket.

„A budai Viziváros és Rácváros (Tabán) vendéglőiben karácsony másnapján tartott szokás. A mulatsággal egybekötött krumplibúcsút a Tabánban annak lebontásáig, a Vizivárosban a II. világháborúig évről évre megrendezték. A vendéglőkben hajában sült burgonyát libazsírral és tepertővel ingyen szolgáltak fel. Azok a kocsmák és éttermek, amelyek krumplibúcsút tartottak, ezen a napon cégérül hatalmas, színes szalagsokkal földízített burgonyát akasztottak ki. A vendégek szalaggal díszített apró kiflikrumplit tűztek a kalapjuk mellé vagy a kabátjuk hajtókájára.”

Kovács István, vendéglátóipari szakoktató, cukrászmester, a Gundel Iskola egykori tanára megerősíti: a Tabánban (főképp a betelepült sváboknak köszönhetően) valószínűleg rangja lett ennek a máshol hétköznapiak tekintett gumós növénynek. A burgonya felhasználási módjai az ott élő különböző nemzetiségek szokásainak megfelelően változtak, de a svábság vitathatatlanul élen járt a krumplis étek elterjesztésében, minél fantáziadúsabb felhasználásában – fűzi hozzá.

A sváb krumplisaláta hiteles receptjét Csaudinger Annamária (Anelka) őrizte meg. – Kislány koromban még a nagyanyámmal is szívesen készítettük – meséli –, de édesanyámmal is gyakran dobtuk össze ezt a salátát. Úgy tudom, Nyugat-Magyarországon is ismert, népszerű ez az étel. Lényege, hogy miután lemosom a krumplit, s héjában megfőzöm, még

melegen meghámozom, majd szeletekre vágom. Az uborkát is meghámozom, vékony szeletekre gyalulom. Azután egy tálban összekeverem a krumplit és az uborkát. Majd a hagymát is meghámozom, felaprítom. A húsvet vagy a csontlevet (ami éppen kéznél van) hagymával, ecettel, csipetnyi sóval és cukorral felfőzöm, majd mustárral és olajjal összekeverem. A salátára öntöm. Óvatosan megkeverem, majd borssal, sóval ízesítem. A megmosott és már száraz snidlinget ezután felaprítom, és rászórom a salátára. A salátának legalább 30 percig állnia kell, hogy az ízek összeérjenek – avat be a műhelytitkokba.

A sváb krumplisaláta hozzávalói tehát:

1kg burgonya

1db kígyóuborka

2 fej hagyma

2.5 dl húsvet vagy 2.5dl csontleves

5 evőkanál ecet

1 evőkanál mustár

4 evőkanál olívaolaj

őrölt bors

snidling

só

cukor

Vadas vadnyúl, almás tócsni, rácponty

Kovács István több olyan népszerű fogást tart számon, amelyek a 19. században is az étlapokon szerepeltek; a Tabánban is igen népszerűek voltak. Ilyen a rakott burgonya, a rácponty, a tót eredetű (reszelt nyers krumplival és liszttel készült, zsírban vagy olajban sült) tócsni, melyet Magyarországon inkább lapcsánkaként ismerünk, aztán a burgonyás pogácsa, a burgonyás lángos. – Mára a burgonya termesztési módja és fajtái is megváltoztak – említi a gasztronómia elismert képviselője. – Valamikor csak azokat a burgonyákat használták Magyarországon, amelyeket itt termeltek meg. Napjainkra több olyan burgonyafajta is hozzáférhető, amelyek készítését, felhasználását külön meg kellett tanuljuk. A gyorséttermekben népszerűvé vált, már-már önálló fogásnak számító sült krumpli ugyan a hagyományos vendéglátásnak is része, ám az olajban sült változatra csupán mint köretre tekintettek egykor, s a mennyiség, amit a tányérra raktak, az sem volt jelentős. Érdekesség, hogy a 2000-es években a modern konyhát a nagy mennyiségű burgonyafogyasztás épp úgy jellemzi, mint annak elhagyása vagy minimális felhasználása. A burgonyaköreteket például sok esetben zöldségféléből készült ételek pótolják.

Csaudinger Annamária a hagyományos tabáni sváb konyha egyik remekének tartja az almás tócsnit is. – A tojást, a lisztet, a felfuttatott élesztőt és a sót kikeverem, közben annyi tejet adok hozzá, hogy a tészta nokedli sűrűségűvé váljék, majd egy órán át állni hagyom – számol be a rejtelmekről. – Néhány almát eközben megpucolok, vékony lemezekre vágom, s a megkelt tésztához adom. A serpenyőbe olajat öntök. A megfelelő hőfok elérésekor a megkelt tésztából púpozott evőkanálnyi helyezek a forró olajba, és zsemleszínűre sütöm mindkét oldalát. A megsült tésztákat „Szilviára”, azaz: konyhai törlőkendőre teszem. Amint lecsurgott az olaj, fahéjas cukorba mártogatom...

*„S arra ébredünk fel reggel /
Napsugaras nyár van”
(Zelk Zoltán)*

A nagyszerű sváb étek közé sorolandó a *vadas vadnyúl* Klári mama módra is. – Vegyünk egy vadnyulat, melyet a kellő tisztítás után nyersen páclébe teszünk – meséli a 60 éve a Csap utcában lakó Schwalb Klára. – A pácléhez *vöröshagyma* (kb. öt nagy fej), szemes bors, őrölt bors, babérlevél, kevés tárkony, ecet (hogy kellemes és ne túl savanyú legyen), valamint mustár, olaj szükséges. Lefedve, hidegen kb. 4 napig érleljük a nyulat, majd miután kivettük a pácléből, kevés zsiradékon pároljuk, abban megforgatjuk. Utána beleteszünk (a svábok ízlésének megfelelően) némi cukrot, illetve egy rántás mennyiségű lisztet, ami megbarnul a cukortól. Erre az egészre vizet öntünk, hogy ellepje a nyulat, majd lefedve a húst, megpároljuk. Mindezt egy liter tejjel nyakon öntjük. Mellé makarónit vagy bármilyen tésztát adunk.

Csaudinger Annamária a paprikás levest is a kisése elfeledett, de nagyon ízletes, jellegzetesen *tabáni* kosztok körébe sorolja.

Kovács István, a téma avatott szakértője szerint jellegzetes tabáni konyháról talán nem beszélhetünk, de a szerb és a sváb konyha stílusjegyei, valamint a magyar, részben pedig a zsidó és a cigány konyha értékei figyelemre méltóan „vegyültek”/találkoztak a Gellért-hegy lábánál. A török hatás is nyilvánvaló – noha egyértelműen török fogásokra nem lehet találni az étlapokon (aminek az az oka, hogy a gasztronómia a szó mai értelmében a 18. század szüleménye; a korábbi, török hódoltság idejéből származó recepteket nemigen vetették még papírra).

„Pörkölt csirke is akad...”

A *Budai Napló* 1920. június 19-i (XVIII/653.) száma is említ néhány kivételes fogást, étket és nedűt, amelyek nélkül elképzelhetetlen (volt) a Tabán és környéke:

„A festői napsütötte Krisztinavölgyben, amelyet »Székesfejérvári völgynek« hittak (Mátyás idején Villa Solita) eleink, (...) terem ember-emlékezet óta a legropogósabb, legpirosabb idei liba, a legfinomabb töpörtyűvel garnírozott öntött saláta, a legillatosabb májusi bor. Az Attila utcai »Burgzsandár«-tól Buzik András »Öreg diófá«-jáig a Koronaőr-utca meg a Karátsonyi-utca szögletén, a koronaőr-utcai »Politische Greisler«-ben a Márvány-utcat ékesítő mirtuskoszorú »Marmobraut«-ban a Vérmezőre pillantó s főleg taliánok kultiválta »Rana rossa«-ban, a »Három 7-es«-ben, Romlehner gazda családi üvegszaletlijében, a tréfás Bleichler hegyre kapaszkodó kertjének művészasztalainál s talán mindenekfölött a hófehér főkötős, jóságos »Frau Godi« tenyérnyi udvarán a romantikusan piszkos, kanyargós Holdvilág-utcában, a Kis-Gellérthegy oldalán, az inyes mesterség e népszerű produktumainak jegyében pezseg az élet, tavaszvégi, nyáreleji éjszakákon. Pörkölt csirke is akad frissen vertgaluskával, vékonyra nyújtott, gondosan összecsavargatott tejföláztatta, borsos káposztarétesért sem kell a szomszédba menni.

Citera szól, gitár peng, a kedvesen primitív szájharmonika egészíti ki a srammli-zenekart, jódlizni kezd egy cingár kamasz, tollas tiroli kalap a fején, sipító női hang segít neki buzgón, fáradhatatlanul. Űrül a pohár, az első a szomjuságé, a második az élvezeté, a harmadik a mámoré, a negyedik az önkívületé...

Mikor még szőlő borította a Krisztina-völgyet övező hegyeket, a vén házakon sorban mindenfelé csomóba kötött gyaluforgácsot lengetett a szél – a maguk termését szabadon mérheték a budai sváb és rác vincellérek (...) ami a hatkrajcáros pohárban tündöklök, az valódi, hamisítatlan sashegyi vörösbort, ami a cseréptányéron párolog, annál Lucullus sem evett különbet tiburi hajlékában."

A Kuttor krémese

A desszertekről, a bel-budai cukrászművészetről is sokan ódákat zengenek. De nemcsak a fejedelmi csodáknak van itt keletje, hanem az egészen egyszerű, mégis nagyszerű csemegéknek is. Lám, *Krúdy Gyula* a vaníliás kiflicskékről, vagy ahogy a Tabánban jobban ismerik: a hókifliről se felejtkezett el *Az emlékek szakácskönyvében*:

„Vaníliás kiflicskék

40 dkg lisztet, 20 dkg morzsolt margarinnal, 14 dkg porcukorral, 14 dkg őrölt dióval jól összegyúrunk. Ha nem áll össze, kis tejjel teszünk hozzá. Kis kifliket sodrunk, világosra sütjük és még melegen vaníliás porcukorban meghempergetjük.

Ha néhány napig áll, még jobb."

A Tabán, a Vár és környéke cukrászdinasztiákat, stílusos kávéházakat, cukrászdákat „szült”. Utóbbiakból azonban nemcsak a nagyokat, a megkerülhetetleneket jegyzik, hanem a legendássá vált „kicsiket” is. Például: a Mészáros utcai Kuttor cukrászdát, amelyben (a pesti Jégbüfét idézően) egy pult mellett állva(!) lehetett belapátolni a finomságokat – ámde a műsor, ami az ingyencégekhez járt, közel annyit ért, mint a gasztronómiai élmény.

Kuttor úr (az elvtárs szót nem engedte kinyögni az ő kis szentélyében...) a hetvenes-nyolcvanas években nap mint nap mosolyt csalt a hozzá betérő kisiskolások és kisnyugdíjasok arcára. A cukrászda alapító-mindenese egyszerre volt hangos néptribün és lelkes futballrajongó, a *fagylalkészítés Paganinije* (olykor valóban így is dicsőítette önnönmagát!), a (brutális méretű) *reggeli pogácsagyártás Mozartja* (na meg így is), a születésnap tortakészítés világrekordere, a krémekészítés atyais-tene. Amikor egy vasárnap a televízióban látta a *Csukás István* ifjúsági regényéből készített filmsorozatot (*Keménykalap és krumpliorr*), hétfőn már ő is azt üvöltötte, amit *Alfonzó*: „*Itt van, megjött Bagaméri, ki a fagylaltját maga méri!*” – Napjaink logikája alapján azt is mondhatjuk róla, hogy „*pizkosul értett a marketinghez*”.

Más „iskola”, más stílus jellemezte a *Straub* család Csörsz utcai cukrászdáját. Fénykorában több generáció működtette az „intézményt”: a kilencven felé közelítő nagypapa, az elragadó nagymama, a kimért, de mégis köztisztelőben álló leánygyermek, aki mindig érezte, hogy a döntéseket immár ő hozza, és a (minden második fagylaltra betérő kissrác szerelmes álmaiba beférkőző) leányunoka, aki sajnos csak ritkán teljesített szolgálatot – ám ha ő lépett a pult mögé, egyszeriben a

környék apukái is odasereglettek az aprócska bolt elé. A közelben, a Böszörményi úti Rigó Jancsi széles választéka révén lett a nagy vasárnapi ebédek utáni családi nassolások „örök” helyszíne. Ahogy napjainkban a Szamos Böszörményi úti Budai cukrászdája, és a Városmajor utcai Gina is méltó a hagyományokhoz. Igaz, azért a hagyományok kifejezéssel olykor nem árt óvatosan bánni, mivel – mint azt Kovács István meséli – a harmincas években halálos krémesmérgezésre is volt példa az egyik közeli utcában, ahol nem megfelelően tárolták a vaníliát...

Biedermeier hangulat, mákospatkó, narancslikőr

Persze krémes és krémes között olykor fényévnyi a különbség. A Kuttornál, majd a helyébe lépő Béla bácsi cukrászdájában vagy Szamoséknál, a Ginában, a Rigó Jancsiban, a hajdani Straubban mindent úgy tároltak, ahogy elő lett írva. A várbeli Ruszwurm pedig alighanem joggal hirdeti magát így: „Magyarország legpatinásabb cukrászdája”.

Részlet Gundel Imre – Harmath Judit: *A vendéglátás emlékei* című kötetéből:

„A budai várban, a Szentháromság utca 7. számú házban 1827-ben kezdte meg működését Schwabl Ferenc cukrász, és e helyen máig megszakítás nélkül működik egy nem anynyira fényűző, mint inkább családias hangulatú, patinás cukrászda. Az alapító 3 év múlva meghalt, utóda az özvegyet feleségül vevő Richter Lénárt, aki előzőleg József nádornál volt udvari sütő. Richter idejében egy (állítólag Krautsiedler nevű) krisztinavárosi asztalosmester és Dunaiszky Lőrinc szobrász álmodták meg és alkották remekbe a máig fennmaradt berendezést, amely megkapóan sugározza a biedermeier hangulatot, azét a korét, amelyben az édességek élvezete a legjellemzőbb örömök közé tartozott.

A védetté nyilvánított berendezési és felszerelési tárgyakat az ország legjelentékenyebb cukrászati együtteseként értékelhetjük. A berendezés csodával határos módon a jelentős épületkárok ellenére az 1849-es és 1944-es ostromot is túlélte. A cseresznyefából készült mahagóni berakásos pult mögötti, faoszlopokkal határolt ajtó mintha a régi Buda regényes világába vezetne. Két oldalán üvegszekrények, bennük aranyozott asztaldíszek csillognak és másfél század cukrászdívatjának csecsebecségi: száz és száz formájú művészi figura, gitározó lány, bébikalapos bakfis, cukros nippek, házaspár egy skatulyán, melyben szaloncukor volt, nő menyasszonyi fátyolban, egy tisztelt úr frakkban, püspökök, süvegük alatt drázséval, kezeikben piros zászló, hónuk alatt imakönyv, szép lovacskák, le lehet venni a nyakukat és cukor van a hasukban, húsvéti tojások, angyalkák aranyos dobozokon. A bejáratnál szemben nőszobrok, az ajtó fölött az óra lapja körül napsugarak lövellnek szét, efölött sas dacol az idővel (...)

4000 pengő forintba került akkoriban a berendezés, pusztán a szobrok és díszek aranyozása 100 forint volt. A püspöki installációkra és lakodalmakra innen vitték később az asztaldíszeket, meg Erdődy grófékhoz, ha bál volt. Richter olyan művésze volt iparának, hogy Bécsből gyorsstaféta járt készítményeiért. 1846. évi halála után az özvegy, majd a segéd, Müller Antal folytatta az ipart. Merész 48-as volt, aki később »a cukrászat szabadságharcosa« nevet kapta. A világi fegyverletételnél esett fogságba, azután a hírhedt Újépületben sínylődött. A házban levő ezredirodán ismerkedett meg Müller Linzer Rudolf budai fiskálissal, 48-as főhadnaggyal, és mi mással mutathatta volna ki iránta érzett szeretetét és barátságát, mint hogy egyik süteményét róla nevezte el. A hagyomány szerint így született meg a hazai linzersütemény, mely az üzlet

specialitásai között azóta is szerepel. Müller később városlátó lett, Ferenc József pedig, amikor 1865-ben először jött Budára, őt bízta meg az udvari ebéd asztalának díszítésével. Az 1887-es koronázáskor lánya, Müller Róza, a későbbi Ruszwurmné nyújtotta át Erzsébet királynénak a cukorból és trágantból készített koronázási dobos és cukorvirágot.

Különös módon a cukrászda mindig női ágon öröklődött: Schwabl özvegyét Richter vette el, az unokahúgát Müller, az ő lányát Ruszwurm Vilmos, aki ott inaskodott, ott szabadult fel, majd mint tulajdonos ő adta az üzlet nevét, és 1884-től 1922-ig vezette a cukrászdát. Az 1960. évi felújítás során egy üzleti könyv került elő az 1883-1890 közötti évekből. E szerint a megrendelők többsége főnemes volt, közülük néhányan gyakran hetenként kétszer is szerepeltek. Vagyis akkoriban a főnemesi háztartások már nem házi cukrászaik révén elégítették ki szükségleteiket, mint még a század elején, hanem ők is már kisiparosnál vásároltak. A rendelők másik nagy csoportját minisztériumi tisztviselők, tanárok, katonatisztek, mérnökök képezték, csak kis számban találunk iparosokat, néhány gazdálkodót, budai szőlőbirtokost.

A legtöbb megrendelés karácsony, újév és farsang idejére esik. Szokás volt már akkor is, hogy az ünnepi diós- és mákospatkót cukrásztól vásárolják (...)

Az öreg Ruszwurm jellegzetes alak volt fehér köténnyel és fehér sapkával, hófehér bajusz nyúlt le szája két oldalán, haja is fehér volt. Feleségéről pedig így ír a krónikás: »Ősz hajú, filigrán alakú, tipegő néne«... (...)

Egy alkalmazott emlékét is felidézzük: a finom mozdulatú, halk beszédű Weinberger Heléna 42 esztendőig töltött a cukrászdában. Mindig hófehér csipkével díszített ruhában, arany-szőke hajkoszorújával fejedelmi szépség volt, az üzlet folyton mosolygó lelke, igazi központja. (...) Ruszwurm 1922-ben visszavonult, üzletét kipróbált munkatársára, Tóth Ferencre bízta, aki nemcsak megtartotta a színvonalat, hanem továbbfejlesztette."

Krémesük világhírű. Ahogy honlapjukon fogalmaznak: „A klasszikus magyar krémes sütemény, amelyet egyszerűen csak »krémes«-nek hívnak, olyan főzött vaníliás tojáskrém, amelyet a főzés végén tojásfehérjével kevernek. A Ruszwurm-krémet azonban nem tojásfehérjével, hanem felvert tejszínnel lazítják, természetesen hideg állapotban. A tojáskrém is töményebb, mint a klasszikus krémesé. Eredetileg a krémalaphoz tejliterenként 10 tojássárgáját, 35 dkg cukrot, 12 dkg réteslisztet, és 1 szál vaníliarudat adtak. Kis különbséggel, de ma is így készítjük, azonban az összetevők -től-ig határokon belül vannak megadva."

Hasonlóan jó hírű, elismert cukrászda az August, amelynek történetét Kurunczi Anikó „A cukrásztermékek fejlődése az 1950-es évektől napjainkig híres fővárosi és vidéki cukrászdák kínálatának bemutatásán keresztül" elnevezésű diplomadolgozatában (2010) következőképp foglalta össze:

„1870-ben August Elek cukrászati engedélyt kér és megnyitja első boltját Budán, a Tabánban. Majd 1892-ben fia, August E. József folytatva apja nyomdokait, levizsgálja cukrászmesterségből a Gizella téri Wikus Cukrászdában. A millennium évében, 1896-ban az Országos Millenniumi Kiállításon, ahol Dobos Carl József is bemutatta azóta világhírűvé vált róla elnevezett tortáját, József aranyérmes nyer egy cukorból készített szoborral. A következő században megnövsül és vezeti az apja után reá maradt boltot, amelyet édesanyja irányított közvetlenül előtte. Öt évvel később bérbe veszi a Budai Pávilon Kaszinót, majd 1916-ban új üzletet nyit a Krisztina körúton. Ezt a boltot egészen 1942-ig vezetik feleségével együtt, ami az akkori kor budai Gerbeaud-jának felelt meg, így emlegették fényűzősége és minősége miatt."

Auguszték ma is működnek. Az ő krémesük is rajongott portéka. De mi a titkuk ezeknek az édességeknek? Kovács István cukrászmester szerint a Ruszwurm és az Auguszt cukrászdákban lényegében ugyanúgy készítik el a krémet 2022-ben, mint mikor az üzleteket (1837-ben és 1870-ben) megnyitották. – A krémeshez két krémes lapot készítünk – mondja –, melyet hajdan, de a 21. században is, vajas tésztából alkotnak meg. Leveles tésztáról beszélünk, amihez 1 kg liszthez 1 kg vajat használunk fel. A liszt 80 százaléka vaj, 20 százaléka vízzel, sóval és kevés ecettel képlékennyé alakított állományú anyag, amelyet azután begyúrnak, összegyúrnak, s ezt a zsiradékot „becsomagolják” begyúrt tésztával, amit tovább hajtogatnak, majd a kész tésztából lapokat sütnek.

A krémes krémet, amit ma sárga krémnek is ismerünk, tejből, tojásból, vaníliás krémporból és kristálycukorból „kiteniszezik”. A tejet felforraltják. A tojássárgáját és a pudingport kevés langyos tejben elkeverik, majd ráöntik a forró tejet, s forrásig főzik (resztelik). A cukorral felvert tojáshabot ebbe keverik bele. A régi időkben vaníliarudat főztek a tejben, s réteslisztet használtak krémpor helyett. Ez volt a krémesöltelék, amit a két lap közé ömlesztettek.

A krémes minősége – figyelmeztet a szakember – nagyban függ attól, hogy milyen alapanyagot használnak fel. Emellett pedig a helyes technológia is jelentős mértékben meghatározza a végeredményt.

Az Est Hármaskönyve (1928) az efféle fejedelmi ingyencségekhez a narancslikőrt ajánlja (mint szóba jöhető kortyélmenyt): „Hét deci Ferenc-pálinkában áztatunk két narancsot; egyiknek a héját reszelve tesszük a pálinkába; félkiló cukrot is tesszünk hozzá, bekötjük és naponta többször felrázzuk; három hét múlva megszűrjük, üvegbe tesszük, lekötjük és legalább egy hétig állva hagyjuk” – szól a Jó tanácsok kincsházának vonatkozó passzusa.

„...s mint egy álom
lép eléd sok ó csuda,
régí várú Ó-Buda.”

(Kosztolányi Dezső: Budai idill – részlet)

Tabáni tavasz, 2022

Az Attila úton még léteznek jellegzetesen tabáni kisvendéglők...

... de megjelentek már a tabáni vendéglátást újragondoló éttermek is, mint a Marischka vagy a Stand 25 Bisztró.

A Márvány utcai Márványmennyasszony éttermet egy szőlősgazda, Böhm József alapította 1793-ban, de csak az 1830-as években, a Sulzbergerek irányítása alatt vált rangos vendéglővé. 1836. február 4-én gróf Széchenyi István házasságkötését itt ünnepelték, majd (1845-ben) báró Wesselényi is „a Márványban” mulatozott – hasonló okból. Az épület a „falusi” Krisztinaváros utolsó ép házainak egyike, amelyet 2022 tavaszán sokan féltenek, a kapuit ugyanis bezárták, s lépten-nyomon a bontásáról hallani – remélhetően csak – rémhíreket. (2024 őszén: a helyzet változatlan!).

IX. Legendák nyomában

A Tabán egyszerre isteni és ördögi szeglete Budapestnek. Egyszerre a templomok, fürdők, a muzsika, a színjátszás (a Budai Színkör egykori, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet jelenlegi székhelye), a filmezés, az önfeledt játék, a sport, a tanulás, a bor és a kulináris élmények megszentelt földje, egyszerre boszorkányok, ősi hiedelmek, lerombolt emlékek, sírkertek, katakombák, tragédiák birodalma, ahol az Ördög-árok (*Teufelsgraben*) húzódik.

A Vérmező, a Horváth-kert alatt ma már békésen csordogáló folyamat valaha démoni tulajdonságokkal ruházták föl. Legendák terjednek a szagról, amit árasztott, s legendák születtek a ragályokról is, amelyeknek a Nagykovácsi-medencéből eredő, a mai Húvösvölgyi útnál „alászálló”, 1646,2 *folyamkilométer*nél a Dunába csordogáló egykori Paulus-patak lett az okozója, amelyet a török hódoltság korszakában Kovácsi-pataknak is hívtak.

Az Ördög-árok (immár ezzel a megnevezéssel) 1837 pünkösdjétől vált igazoltan közutálat tárgyává, miután rettenetes víz- és sárlavinával „tisztelte” meg a várost, amit csak fokozott egy újabb árvíz – egy esztendővel a *Vasárnapi Újság* alábbi cikkét követően:

„A Közmunkatanács által létesített építkezési munkálatok között talán egy sincs, mely annyira megfelelt volna a fővárosi lakosság egy jelentékeny része legbensőbb óhajainak mint a budai Ördög-árok szabályozása és beboltozásának nagy műve.

S ha egyedül az egészségügyi szempontot tartjuk szem előtt, akkor határozottan e mű kivitele bír legnagyobb fontossággal a fővárosra nézve, miután általa egy százados baj fog végre kiirtatni.

Soha nem ért az ördögi elnevezés valamit találóbban, mint e másfél mérföld hosszú csatornát, mely a hidegkúti lapályon összegyűlő vizeket Buda legkiesebb fekvésű részén, a Krisztinavároson keresztül vezet a Dunába, átszelve a Tabán dombosabb részét.

Századok bűzös iszapa és csatornamocska gyűlt meg az ördög árkában, bemételyezve miazmaival a különben oly tiszta és üde budai levegőt, s a ragályok fenyegető vészét hordva kigőzölgésével az egész környék házaiba. E nagy, majdnem egész hosszában boltozatlan árokban gyakran hetekig megakadt száz meg száz csatorna minden hulladéka, míg csak olykor egy-egy könyörületes záporosó nem vállalta magára a csatornatisztító szerepét, végigzúdítva a hidegkúti lapályon minden nagy esőzés után erősen meggyűlő vizek sebes árrját az Ördög-árkon, s magával ragadva bűzös tartalmának egy részét a közel Duna medrébe.

Az Ördög-árok medrének szabályozását és beboltozását tehát közegészségügyi és szépé-

szeti okok egyaránt sürgetvén, a Közmunkatanács annak idejében Buda város hatóságával egyetértően tüzetes figyelme tárgyává tette e csatorna átalakítását, úgy, hogy az általa készített tervek alapján már a múlt év március 5-én vehetė kezdetét a nagymėrvő építkezés, melyet Buzzi Bódog és Kėler Napoleon vállalkozók teljesítenek.

A létesítendő munka nagyságáról némi fogalmat nyújt a körülmény, hogy a 885 ölnyi hosszú csatornának – mert csak ennyi esik szabályozás alá – eddigelé egyharmad része készült el, az eddigi költségek máris 226882 frt-ra rúgván. Az egész mű befejezése pedig, a Közmunkatanács utóbbi jelentése szerint még két évi munkát fog igénybe venni. Ez eléggé jelentékeny időtartamot érthetővé tesz az azon nem mindennapi nehézségek, melyekkel az építkezésnek megküzdnie kell.

Az Ördög-árok csak részben fogja megtartani eddigi medrét és tetemes hosszaságban egészen új irányt nyer. Így az árok nem a Horváth-kerten, hanem a János utcán fog végig vezetni, hol több ölnyi mély medret kellett ásni az új csatornának, melynek szélessége egyes helyeken eléri a tizenöt lábat is.”

Vasárnapi Újság, 1874

A legpokolibb tánc

A történet nem éppen szívderítő folytatását Katona Csaba, a Múlt-kor szerzője így foglalta össze:

– 1875. június 26-án Budára óriási eső hullott, és ezt követően „az Ördögárok megrendezte a legpokolibb táncot”, amelyet valaha produkált (...) a hatalmas víztömeg a városrészek egyetlen vízelvezetőjébe, az Ördög-árokba gyűlt. Ennek hatására pedig az addig békésen folydogáló patak hihetetlen gyorsasággal kilépett medréből, elöntötte a Krisztinavárost és környékét, olyannyira, hogy az Attila úton a házak ablakán folyt be a víz, de másutt akadt olyan épület

is, amely még rosszabbul járt: „A városmajor-utcában láthatsz egy terméskőből épült falat, melynek szilárdsága egy darabig megbirkózhatnék tábori ágyúk hat-nyolcz fontos lövegeivel. A zuhatag belülről a kerten át dőlt neki a falnak, s azt tövében oly erővel döntötte le, mintha borotvával metszenének az élő húsba. Zsinóregyenesre van lemetélve a föld fölött.”

A Krisztinavárosban szinte csak a Karátsonyi-palota masszív épülete nem szenvedett komolyabb kárt a víztől, amely továbbterjedve még a fogaskerekűt is hetekre működésképtelenné tette (...)

A sodrás erejét jól jellemzi, hogy olyan nagyságú sziklatömböket is az utcákra görgetett, amelyeket később csak robbantással lehetett eltávolítani. Csorba Géza, Táncsics Mihály veje borzadva írta naplójába az alábbiakat: „Lucifer kacaját elnyelte a pokol örült dühöngése, a láncoktól szabadult fúriák vad ordítása s a föld nyögött tehetetlenül. Az »Ördögárok« Dunává, tán tengerré lett, mely hegyről rohant alá. Elsodort, elsepert mindent, embert, állatot, fákát, szikladarabokat, házakat, mindent, mi útjába akadt. (...)»

Kamermayer Károly budapesti polgármester még Paksról is kapott értesítést, hogy a Dunán holttestek úsznak, mire egy csavargózós indult Paksra a főváros költségén, fedélzetén hatósági emberekkel, a halottak hazaszállítása és esetleges azonosítása céljából (...)

A katasztrófáról, majd a helyreállításról és adakozásokról részletesen beszámoló Vasárnapi Újság, amely 1872-ben még lelkesedve adott hírt az Ördög-árok boltozata építésének kezdetéről, ezúttal azt írta, hogy a boltozás „a nálunk szokásos lassúsággal és határozatlansággal” folyt, majd a következőkben összegezte véleményét: „Ily nyomorult alkotmány, mint ez a szerencsétlen Ördög-árok, ily szabályozatlan utcák, mint a Rác- és Krisztinavároséi, ugyan mire vezethetne mindez egyébre ily veszedelmnél? De vajjon okulunk-e valaha?”

Nos, a károk helyreállítását követően aránylag gyors ütemben folyt tovább az Ördög-árok befedése, bár mire a munkálatok a Városmajorig eljutottak, 1920-at írtak. Ahogy a Múlt-kor krónikása (a jelenkorból szemlélve) megállapítja: „... hogy egyáltalán ott van még a felszín alatt, arra jószerivel csak egyik középkori partvédő támfalának romjai emlékeztetnek, valamint az itt elhelyezett Ördög-árok-kő, amelynek felirata röviden ismerteti az Ördög-árok történetét.”

Pogányvilág, boszorkányság

A Tabán édesbús históriájában nemcsak Mefisztónak osztottak lapot, hanem bizony a boszorkányoknak is. Dömötör Sándor tanulmányába (Szent Gellért hegye és a boszorkányok, 1939) lapozunk:

„A Gellérthegy Budapest tájképének egyik legjellegzetesebb része. »Külső megjelenésében, bárhonnan nézve is, mindig más-más, de mindig tökéletes hegyi képet nyújt. Legfelemelőbben jelenik meg a Dunával együtt. Ebben a képben a hegy száz méter magas sziklafala nem szédítő magasságával jelentkezik, aminthogy a Duna 300 méter széles vízárja sem félelmetes benyomásával érvényesül. A tökéletes arányok folytán a sziklatömeg lágy kontúrvonalba olvad a finoman ívelt folyam ezüst tükrének festői kereteként.«

Gyönyörködésünket nem rontja meg annak a ténynek ismerete sem, hogy a Duna felé meredeken aláeső dolomit sziklafalak déli oldalát breccia, márga és kiscelli agyag, északi oldalát pedig márga borítja. A hegy mindenképen szép, meglepő és a természet szépségei iránt fogékony szemnek felemelő látvány.

A nép gondolatvilágában csodálatos módon igen sokat szerepel a Gellérthegy. »Igazi népkedvenc: a babonás fantázia benépesítette seprőn lovagoló boszorkányokkal. Valóban, mint-ha lappangana valami misztikum a barlangokat és terraszokat alkotó szeszélyes hegyben. « (...) Katona Lajos a kutatások alapján elérhető lehetőségek helyes mérlegelésénél arra az eredményre jutott, hogy »A Szent Gellérthegy boszorkányos hírének mende-mondája nem puszta könyvlegenda, hanem lehet a XVII. századnál régebb népies hagyomány is.«

A szegedi boszorkányperek szereplői vallomásaikban elég sokszor emlegetik a Gellérthegyre való járást, azonban nem állítják teljes határozottsággal, hogy mulatságot tartanak, inkább valami különös összejövetelre következtethetünk szavaikból, amelyről a résztvevők nem szívesen beszélnek. Hisen Borbála (Dancsó Jánosné) 1728 júniusában vallotta Szegeden, hogy »mikor béesküdtették Sárhegyen, Gyöngyösön a boszorkányok... táncoltak s vigadtak... És Gyöngyösről Sz. Gellérd hegyire jártak.« (...) A Gellérthegyen – főleg a déli lejtőjén – laktak a legelőkelőbbek, itt volt temetőjük. Ugyanitt előkerült egy kelta szentély is, úgyhogy a helynek ősrégi időktől lakott volta nem vitatható.

A Bécsi Képes Krónikában a Gellérthegy Szent Gellért vértanúságának leírásánál mint Kelen-hegy, vagyis Kelenföld hegye néven említetik. A kelenföldi területnek, illetve a mai Tabánnak a neve Alhévíz is volt, megkülönböztetésül a Felhévíz (Császárfürdő környéke) forrásvidékétől. Sokáig használták azonban a Szent Gellért helység, vagy városrész elnevezést is az itt állott korai XII. századi híres templomáról, mely a vértanúhalált halt püspök emlékére épült. (...) A hegy komolyan és szilárdan helyén maradt a történelem viharában: neve az élő hagyomány. Őrizte és őrzi a pogány magyarság halódó erejű és a kereszténység diadalmas harcának emlékét. Sebestyén Gyula szerint »a boszorkánykodás és ennek gyanúja mindenhol és minden időben az illető népek pogány emlékekkel telített naiv hitében gyökerezett. «"

Casanova köszvénye

A tabáni históriában az ördög és a boszorkányok mellett jut (férő)hely még *Casanovának* is, aki ugye a lányok, asszonyok behálózásához értett mesteri, már-már ördögi módon. A róla szóló városi legenda úgy szól, hogy a velencei börtönből szabadulva, élete derekán megérkezett Budára, hogy köszvényét (a rossznyelvek szerint: nemi baját) kúrálja. A Rudas fürdőtől remélt gyógyulást, amelyről Buda török dalnoka, *Vüdsudi Mehmed* (1640 táján) így verselt:

„.... Buda fürdőinek sehol nincs mása,
Brussza hévize – pocsolya őhozzája.
Ha meg vizében fürdik Buda szép leánya,
Bánatos szerelmessé válik, aki csak
meglesi, látja.

*Vize a világ-tükör, teli asszonyi széppel,
A holdat, napot látod abban, ezernyi
csillag-néppel...”*

A fáma szerint a nőfaló *Giacomo* a Hadnagy utca 14-ben, mások szerint a Batthyány téri Fehér Kereszt Fogadóban bérelt szobát. Ámde Pest-Budán se bírt a vérével, így belekeveredett egy leányszöktetési ügybe, amely során az arájáért joggal aggódó vőlegény nyomába eredt, és megkéselte a szívtiprót. *Casanova* ugyan felgyógyult sérüléseiből, de hazaiszkolt a napfényes Itáliába, ahol gondosan elhallgatta, miféle csúfság esett meg vele a Várnegyedben.

E mesketének amúgy nincs semmi valóságalapja. *Held Albert* hírlapíró és/vagy *Kárpáti Aurél* író agyszüleménye, melyet – ahogy mondani szokás – jókor, jó helyen hintettek el, így lehetséges, hogy a 21. században is makacsul tartja magát a tabáni Casanova-kultusz.

Legyen a Horváth-kertben, Budán...

A térségnek legendás helyszíne a Horváth-kert is, amit egykori tulajdonosáról, *Szentgyörgyi Horváth Zsigmondról* kereszteltek el. A területet 1862-ben, az Alagút építésekor vásárolta meg Buda városa.

Részlet *Kocsis Katalin* (*Papageno*, 2020. június 16.) emlékidézéséből:

„1842 óta állt itt színház, a terület északnyugati részén, az Alagút utca és a Krisztina körút sarkán, a fából készült Aréna. *Huber Ignác* temesvári színigazgató *Ságody József* tervei szerint építette nyári játszóhelynek, 1200 férőhellyel. Hozzá kertvendéglő csatlakozott.

Az első évtizedekben főleg német társulatok bérelték ki. Az akkor még szinte kisvárosinak mondható Budán addig csak a Várszínházba járhatott a közönség, ahova a nyári hónapokra lehetetlenség volt a távolság miatt nézőket toborozni; így került sor arra, hogy *Huber* igazgató a Krisztinavárosban próbálkozzon színházalapítással. Elsőnek, 1843. április 17-én a vendéglő nyílt meg, amelyet a pestiek is hamar megszerettek, mert szép időben kellemes kirándulási lehetőséget nyújtott számukra. Ezt kihasználva az 1840-es években szórakoztató hangversenyeket rendeztek. Négyezren látták-hallották például 1846. június 13-án délután, majd 16-án a huszonegy éves ifj. *Johann Straus*t és zenekarát. A leendő *Keringőkirály* ekkor járt először Magyarországon. Műsorán több magyaros témájú darab is szerepelt. Különösen nagy sikert aratott a *Pesti csárdás* (Op. 23), melyet erre az alkalomra komponált.

1843. május 6-án a színház is megnyílt (...) Az épület szerencsésen, kis veszteségekkel vészelte át az 1848/49-es szabadságharcot. Hamarosan újra játszottak benne, a német nyelvű előadásokat nem korlátozták. Érdekes megemlíteni, hogy 1850-ben *Schmidt* igazgató zenekarában még ágrólszakadt muzsikus korában hegedült a fiatal *Goldmark Károly*. (...) *Molnár György* színigazgató többször is hiába kérvényezte, hogy kiváló társulata játszási engedélyt kapjon benne, pedig a német nyelvű előadásokat már nem látogatta annyira a polgárság, mint korábban. Végre 1861-ben, háromévi küzdelem után léphetett társulatával heti három alkalommal közönség elé. Az ő rendezésében került sor 1868-ban az egyik leglátványosabb előadásra: a *Bem* hadjárata az oroszok ellen című darabban a *Gellért-hegy* természetes díszletét még felerősítette 300 főből álló gyalogsággal, 60 lovassal és ágyúkkal. A

Haydn mester emlékműve a Horváth-kertben

példátlan látványosságnak számító előadást hetvenszer játszották Molnár címszereplésével, aki 1848/49-ben maga is honvédként szolgált.

Ám Molnár ebben a színházban csak bérlo volt és saját színházat szeretett volna: ekkor alakította színházzá a Várhegy lábánál fekvő középkori épületet, az lett a Budai Népszínház.

A színház 1870-ben, Latabár Endre társulatának bemutatkozásakor kapta magyar nevét, amit aztán mindvégig használt: Budai Nyári Színkör." (...) 1915-1936 között Sebestyén Géza színigazgató korszaka következett: számos magas színvonalú előadást tartott, több eredeti bemutatót rendezett. Ő volt az, aki a nagyrészt fából készült épületet felújította.

„A Budai Színkör repertoárját egy-egy sztár köré igazította: sok látványos operettelőadást láthatott itt a közönség olyan primadonnákkal, mint Fedák Sári, Lábass Juci és Honthy Hanna. A kor népszerű slágere volt Lajtai Lajos dala, Régi nyár című operettjének részlete, a Legyen a Horváth-kertben Budán. (...) A legendás színkört 1937-ben lebontották.

1935-ben a még meglévő Budai Színkör szomszédságában felállították Déryné Széppataki Róza egészalakos szobrát, Ligeti Miklós alkotását. Bár a szobor rendkívül közismert, azt mégis kevesen tudják, hogy modellje a fiatal Bajor Gizi volt, aki korábban Herczeg Ferenc: Déryné ifiasszony című drámájában színpadon játszotta el a legendás színésznőt. Maga a szobor nem lett hosszú életű, mert a második világháború idején megsérült; bár állítólag még meg lehetett volna menteni, mégis eltávolították. Legendáját azonban fenntartották régi fényképek, sőt, az otthonokba is eljutó herendi porcelánmások még terjesztették is. Aztán 2010-ben, másolatban, amelyet Polgár Botond készített, újra felállították.

1960-ban Kocsis András mellszobrával díszített Haydn-emlékművet létesítettek a parkban, Haydn budavári látogatásának emlékére. Ekkor a terület a Haydn park nevet kapta, ám az elnevezés nem tudott gyökeret verni, továbbra is Horváth-kertként emlegette mindenki. Történetének máig utolsó zenei vonatkozása, hogy 2011. október 17-én felavatták Chopin mellszobrát. Boleslaw Syrewicz ismert alkotásának másolata ajándékként került Magyarországra."

A budai szerbek és a Szentháromság-székesegyház

A helyi legendás építmények közé tartozott a rácvárosi szerb székesegyház, amely a második világháborút alig élte túl. Történt, hogy az ostrom során jelentős károkat szenvedett el a szentély, ám a tabániak mielőbbi rekonstrukciót, újjáépítést reméltek. Az illetékesek (1949-ben) azonban másként döntöttek; nem helyreállították, hanem lebontatták a templomot. Szerencsére a templom ikonjait, liturgikus felszerelési tárgyait püspöki vikáriusa, *Vujicsics Dusán* megmentette.

Részlet a *pestbuda.hu* visszaemlékezéséből:

„Budán telepedtek le azok a szerbek, akik már a XIV. századtól, a török elől menekülve érkeztek Magyarországra. A katolikus szerbek a budai Vár alatt, a pravoszlávok pedig jellemzően az Ördög-árok két partján, a Gellért-hegy és a Naphegy között, a Tabánban éltek. Ezért is hívták ezt a területet Rácvárosnak. A városrész Buda 1686-os ostromában szinte teljesen megsemmisült.

A szerb közösség az újjáépítés során, 1690-ben fából emelt templomot Szent Demeter tiszteletére, amelyet később kőből újjáépítettek. Majd 1741-ben Mayerhoffer Ádám pesti építőmestert bízta meg, hogy egy nagyobb templomot építsen számukra. Az egykori Rácváros piacterén, a Görög és a Hadnagy utca találkozásánál 1742. május 1-jén kezdődött el az építkezés, novemberben már készen állt a templom boltozata és a tetőzete is.”

Volt azért egy jelentősebb döccenő az építkezés során. Mint *Vukovits Koszta* írja: *„A toronysisak és a kereszt felszentelése és az ezt követő népnünnepély után, amikor a templomtorony látványos rézsídsakjának építése és díszítése lényegében már befejeződött, sor került a hatóságok fellépésére. A budai toronysisak ugyanis előzetes építési kérelem, vagyis az illetékes hatóságok engedélye nélkül készült. Ezért 1775. augusztus 24-én Mária Terézia királynő utasította a Magyar Helytartótanácsot, hogy vizsgálja meg, milyen okból, mikor és milyen engedély alapján épült a budai szerb templom új tornya, mennyibe került, és honnan származott ez a pénz. A Magyar Helytartótanács Mária Terézia rendeletét 1775. augusztus 31-én a budai városi Magisztrátushoz továbbította.”* Hónapokig tartó vizsgálat vette kezdetét. Mária Terézia végül 1775. december 18-án utólagosan jóváhagyta a toronysisak rézzel való befedését, ugyanakkor elrendelte, hogy a jövőben semmi hasonlót ne cselekedjenek a jóváhagyása nélkül, különös tekintettel arra, hogy jelentős összegről van szó.

Részlet *Vukovits Koszta: A budai szerbek és a Szentháromság-székesegyház a 18. században* című tanulmányából:

„A 18. századi Tabán, részben a török idők örökségeként, meglehetősen rendezetlen városszerkezetet mutatott. Központja csak a század közepétől kapott hangsúlyosabb és rendezettebb képet, éppen az új szerb templom építése idején, amely a magas és reprezentatív toronysisak elkészülte után uralta a negyed látképét. A szerb székesegyház magas tornya jelezte a tabáni külváros urbanisztikai központját, egyszersmind a felekezeti jelenlét és a helyi társadalmi pozíció kifejezése szempontjából is nagy jelentősége volt. A torony magas sisakjának elkészültével 1775-re befejeződött a budai szerb ortodox templom építése.”

– 1810-ben tűzvész söpört végig Budán, amely néhány óra leforgása alatt elpusztította a Tabán nagy részét, köztük a szerb templomot – fűzi hozzá *Vladimir Simić*. – A tűz oly mértékben elszegényítette a szerb közösséget, hogy a templom újjáépítése évekig tartott. A

kár nagyságáról tanúskodnak a különböző mestereknek kifizetett magas pénzösszegek, amit a templom számadáskönyvébe „a templom javítására” címszó alatt jegyeztek fel. (...) A vállalkozó szellemű budaiak már a következő évben megkezdték a felújítást, azonban a munkálatok az ínséges háborús években lassan haladtak...

A végeredmény ismert. Fenséges templom létezett itt, egészen a második világ-háborúig. Ami utána történt, arra nincsenek szavak: az épület maradványait a Vármezőre hordták. Számos kegytárgyat, értéket Pestre menekítettek. Az egykori Szent Demeter-székesegyház emlékét ma egy harangláb őrzi a Döbrentei téren, közel ahhoz a helyhez, ahol a templom állt. A Petrika Kristóf és Rétházi László által tervezett 4,2 méter magas süttői mészköből készült haranglábat 2014-ben, a templom lerombolásának 65. évfordulóján állíttatta a Szerb Országos Önkormányzat.

A Tabán – Pesten...

A mai Belváros, Pest históriája számos ponton egybefügg, összeér Buda történetével. Az Erzsébet híd mégis „világokat” kapcsol össze. Ahogy Mikszáth írta: „Budán éppen annyi látnivaló van, mint Pesten, sőt Pesten is Buda a legszebb látnivaló...”

Olyannyira, hogy a Veres Pálné és a Szerb utca sarkán fellelhető kert és a templom egyik érdekessége, hogy az eredeti pesti utcaszintet mutatja. A másik kuriózum, hogy számos sírkő látható körös-körül a kert falában. Nos, ezek egy része a templom körül egykor elterült temetőből való, más része a Tabánból, illetve az ostrom alatt megsérült és 1949-ben lerombolt tabáni szerb templomból...

A Rácváros néhány sírját, az egykori tabáni templom oltárkövét, becses emlékeinek egy részét ma a pesti Szerb templomban őrzik, melyet Mayerhoffer András tervezett. A Veres Pálné utca és a Szerb utca sarkán egy képfülke is fellelhető, amely Sárkányölő Szent Györgyöt ábrázolja kerámiakép formában.

Kistelegi Dóra illusztrációja

X. „Hív a Tabán!”

„Különös zárvány maradt fenn a késő középkori Budából, a Gellért-hegytől északra eső dombos körzetben. Girbegurba utcák, kevésbé kiépített közművek, omló házikók, festők ecsetjére kívánczoló (és kerülő) motívumok... A Tabán már az 1930-as években történt lebontása előtt fogalomként vált sajátos, vidékies hangulatával, nem melleleg pedig művészek, bohémek menedékeként is ismert volt. A bontás után üressé vált terület rendezésére csak jóval a II. világháború után került sor. Szobrokkal tarkított, hangulatos, ligetes park került a lejtős síkatorok szövevényének helyére. A parkos területnek a Gellért-hegytől nem messze eső egy része természetes kis katlant alkot, mely a Duna felé nyitott. A Bem rakparton álló, legendás I. Kerületi Művelődési Ház (ma: Budavári Művelődési Ház) vezetőjének, Kuhajda Istvánnak volt az ötlete ebbe a katlanba beatkoncertet szervezni. (Kuhajdánét a szakma Margó néniként ismerte, aki nagy népszerűségnek örvendett a beatzenekarokat pártoló hozzáállása révén.) Színpadként a lejtő alján, nagyjából közepén található víztározó építményt alkalmazták.

1970. május 1-jén volt az első koncert, a KEX és a Mini játszottak. Sajátos szezonális ritmust követtek a rendezvények: évente csak május 1-jén és augusztus 20-án telt meg nézőkkel a helyszín. A nemzeti ünnepekre időzített koncertek ingyenessége már a kezdetektől a hagyomány része volt. Bár szabadtéri koncerthelyről beszélünk, a fás, ligetes katlannak mégis van egyfajta intim hangulata, amely a hasonló koncerthelyek között egyedivé teszi a Tabánt. Valójában nem túlságosan nagy a tér itt, hiszen csak pár ezer ember láthat rá gond nélkül a színpadra. Az egyedi hangulat és a központi fekvés által a Tabán egy csapásra a főváros egyik kedvenc koncerthelyévé vált.

1972-ben a Mini már harmadszor játszott a katlanban. Török Ádám javaslatára ebben az évben lépett itt fel először a Locomotiv GT. A későbbi időkben főleg az LGT névvel kapcsolódott össze a Tabán mint koncerthelyszín, azonban sok más együttes is megfordult itt: többek között az Edda, a Bikini, a Korál, a Skorpió és a Beatrice... A Gyere, gyere ki a hegyoldalba című 1973-as sláger szövege (Adamis Anna alkotása) egyébként éppen a tabáni hangulatot örökíti meg” – foglalja össze a tabáni rock-blues-jazz színtér széphistóriáját a beatkorszak.blog.hu krónikása.

Charlie, Jackie, Tibusz és a többiek

Persze a fenti fellépői lajstrom szinte vég nélkül folytatható, így kihagyhatatlan onnan Frank Zappa (1991. június 30-án játszott itt Kőszegi Imre és Babos Gyula társasá-

gában), Horváth Charlie, Orszáczky Jackie, Zorán, Hevesi Tamás, Deák Bill Gyula, a Hobo Blues Band, a R.A.B.B., a Tátrai Band, a Mobilmánia, a V'Moto-Rock, a Dinamit vagy a HS7 is. Sőt, a Budapesti Fesztiválzenekar se hagyta ki ezt a helyszínt (2021 augusztusában).

Ha nem a Tabánban, hol is másutt találkozhatnánk Horváth Charlie-val, mint az Ördögárok utca 80. szám alatt, Náncsi néni vendéglőjében? A békebeli időket idéző étteremben ő törzsvendégnek számít. – *Ez az én világom* – állapítja meg a Liszt-díjas zenész. – *A koncertek, a turnék után jólesik csak úgy kiülni itt a teraszra, szemlélődni, néha emlékezni is. A tabáni koncertekre például. Én ott voltam annak a Tabánnak a születésénél, amelyre ma mint a magyar rockzene egyik bölcsőjére hivatkoznak. A tabáni koncertek ötlete – ezt tanúsíthatom! – Török Ádámé, aki az I. kerületi művelődési ház vezetőjét (no meg, gondolom, a helyi tanács vezetőségét is) meggyőzte arról, hogy az ifjúságnak márpedig szüksége van erre az élményre. Az idő őt igazolta, még ha abban nem is vagyok biztos, hogy minden úgy történt, ahogy az elmúlt évtizedekben megírták az úgynevezett zenei szakírók...*

– *Nézd, én úgy vagyok vele – fűzi hozzá Charlie –, hogy elég nagy a Tabán, ezért elég sokan el is férünk rajta, de azért volt már arra példa, hogy olyasvalaki beszélt a nagy tabáni sikereiről, aki ott se volt, vagy megbukott. Én, ha jól számolom (május elsején, augusztus 20-án, meg máskor) tizenötösör álltam a Tabán színpadán. Az Ifiparkban, a Várkert Bazárban (1964-től 1970-ig) pedig számtalanszor muzsikáltam az Olimpiával, ahogyan a MOM-ba is hazajártunk, hiszen ott működött a klubunk. (A rakpart a Minié volt, így ott csak egyszer szerepeltem; session munka volt...)*

– *A hetvenes évek fiataljainak a Tabán hozta el a forradalmat, egyetlen napra! – állítja vállalt ironiával a Generállal, a Charlie Banddel és a Tátrai Banddel is sikereket elért zenész. – A Tabán nekem a kis Woodstock! A szabadság, a szeretet, a barátság örök jelképe. (A tabáni életérzést Sándor Pál: „Koncert – Tabán 1978. május 1-jén” címmel, a dokumentumfilm és a koncertfilm határmezsgyéjén járó mozijában kitűnően bemutatta, látatja.)*

Nézz az ég felé!

Charlie Náncsi néni asztalánál már-már szertelenül, az idő múlásáról tudomást se véve, mesél, mesél és mesél a zenéről, azokról az időkről, mikor a rockerek még senkinek számítottak Magyarországon, Somló Tomiról, aki a padtársa volt az iskolában, és a Tabáni Kakasról:

– *Két hete is ott voltunk Freinreisz Karcsiékkal. Jó ott a konyha, figyelmes a személyzet, s nekünk minden egyes eltöltött perc a fiatalságunkat hozza vissza. Sajnos, egyre kevesebben vagyunk – konstatálja, picit elérzékenyülve.*

Azután szóba hozza a Platánt, meg azt a kiskocsmát, ami az egykori Ifjúsági Park mögött volt, a Dérynét, illetve a Tabán mozit (korábbi nevén: Diadal). Azután, némileg váratlanul Budapest egy látszólag távoli pontjára hívja fel a figyelmet. – *Én Újpest-szurkoló vagyok, és a halálomig az maradok! Ha a negyedik osztályban játszanának, oda is követném őket. Tudod, a jó futball és a jó muzsika egyaránt szól a tehetségről, a kemény munkáról és a hűségről, a klub, a csapat iránti odaadásról – fejt ki beszélgetőtársam. A focitéma kivesézése után a nagy gitárosok „kasztyát” dicséri:*

– Csodálatos volt együtt látni őket. Szinte egymást tanították, együtt jammeltek, öleltek. A Tátrai „Tibusz”. A Barta Tomi az LGT-ből. A Mogyorósi Lacika és a többiek. A Radicsnak is volt egy nagy korszaka a Sakk-matt idején – emlékezik.

A jelenkorról, a mai zenei életről nincs ilyen jó véleményem. – Valami elveszni látszik. A fiatalok között óriási tehetségek vannak, de az összetartozás érzését szegényektől elveszi a pénzre hajtó buta világ. A rádiós szerkesztők és a menedzserek többsége mintha egyenesen irtózna a minőségi munkáktól. Az örömmuzsikálásnak alig engednek teret, a bazárira, az előre kiszámíthatóra vevők. Ez nagyon szomorú. A Tabán ilyen közegben nem tudott volna kiforrni...

A tabáni fellépések rangjáról sokat elmond, hogy Horváth Charlie megvallja: ő ugyan erősen drukkos lámpalázás alkat, de soha azelőtt és azóta nem remegett úgy a keze-lába, mint mikor először léphetett a Tabán pódiumára. – Ott a közönséggel kell együtt muzsikálni. Nem tévedhetsz, nem lassíthatsz, mert megtörik a varázs. Talán ezért érzem úgy, vannak dalok, amelyeknek a helye a Tabánban van. Ilyen a Nézz az ég felé című opus, melyet a közönséggel közösen énekelhettem – úgy, hogy a legörültebb sikeremként éltem meg.

1979-ben 70 ezren tomboltak a hegyoldalon...

Török Ádám a Szabó Ilonka utca 12-ben élt hatvan éven át. Mostanság a Frankel Leó úton lakik, de szívében ős-tabáni maradt. A Pata Negrában kedvenc kávéját kortyolva emlékezik a kezdetekről:

– Én nem is tudom, hogy hány évtizeden át rúgtam a labdát a tabáni ketreben. Ahogy azt is egyre nehezebb kiszámolni, hány éve jelent egyet a Tabán és a muzsika. A Budai Ifjúsági Parkban óriási sikerünk volt, így kaptunk meghívást a Bem rakparti művelődési házba az igazgató Kuhajda Istvánnétól, a nagyszerű Margó nénitől, ahol 1969. szeptember 14-én megtartottuk az első bulit. Radics Béla csapata, a Tűzkerék után játszott a Mini.

Margó néni leleménye volt, hogy a Bem rockparti zenekarok mutakozzanak be a Tabánban. Az első tabáni koncerthelyszín azonban nem a ma ismert volt. A Gellért-hegy oldalában, a jelenlegi víztározónál kezdődött ez a történet. A Mini 1970. május elsején lépett föl először (a Kexszel párban) a Tabánban, de nem emlékszem a részletekre, mivel a pár ezer embert meglátva olyan lámpalázam lett, hogy alkohollal oldottam a félelmeimet – mondja nevetve a Máté Péter-díjas blueszenész. – Ijedtségemet egyébként fokozta, hogy gagyi kis cuccom volt, így 3-4 ezer embernek 300 Watt jutott csupán...

Azután a nyitányról meglepetésre nem is egy Mini-sztorit mesél el, hanem egy Baksa-Sóós Jánossal (Kex) kapcsolatosat:

– Óriási botrányt kavart, hogy a koncert alatt levette a tornacsukáját és behajította a közönségnek. Margó néni azonban ügyesen elsimította az ügyet. Megjegyzem, a Bem Rockpartra sűrűn beszívárgó besúgókat is jól kezelte. Valahol ő volt a mentorom. Amikor 1972-ben a március 15-i ünnepségen lefotóztak, és 3 napra sítire vágtak, akkor is közbenjárt az érdekemben.

Újra a számok, évszámok közé merülünk:

– A Tabánban 70 alkalommal zenéltem, az Ifiparkban kilencvennyolcszor, a Bem Rockparaton közel ezerszer! A tabáni bulik 20. évfordulójára egy dalt is írtam – a Hív a Tabánt szívesen játsszuk azóta is. 1979. május 1-jén 70 ezren tomboltak a hegyoldalon. 1973. augusztus

19-én a legendás Syriusszal szerepeltünk együtt. 1999-ben pedig, noha egész nap ömlött az eső, amikor mi elkezdtuk a műsorunkat (szinte varázsütésre), a zuhé elállt. 1991-ben a Tabánban, mikor Babosékkal lépett fel, összeismertettek Frank Zappával is. Nem beszélgettünk sokat, de megtisztelőnek éreztem a találkozást.

A tények, adatok világából visszatérünk a múlt labirintusába. Török Ádám a hippilétről, gyönyörű manökenekről, felejthetetlen turnékról, Orszáczky Jackie-ről, a Mini – P. Mobil közös koncertjeiről, a R.A.B.B.-ről (amelyért a kilencvenes években éppúgy rajongott a közönség, mint előtte-utána a Miniért), a Lokomotív GT-ről, akiket ő invitált először a hegyoldalra, Bartók művészete iránti örök rajongásáról, a hetvenes és nyolcvanas években rendszeresen Mini-bulikra járó zseniális labdarúgóról, az újpesti Törőcsik Andrásról, majd kedvenc csapatáról, a Vasasról is derűsen adomázik – hogy azután (az emlékek rengetegéből visszaérkezve) a Tabán lényegét fogalmazza meg:

– A Tabán számomra a mindent jelenti. A gyermekkort, a fiatalságomat, a felnőtté válást. Akárhol jártam a nagyvilágban, mindig úgy éreztem, nincs ehhez fogható. Nincs még egy olyan nagyváros, amelynek a közepén egy ilyen természeti kincs lenne.

Ez a hazám!

In memoriam Török Ádám

A fenti beszélgetés 2022 tavaszán készült. A 2022. június 1-i könyvbemutatóra, amelynek a Jókai Anna Szalon adott otthont, Török Ádám is ellátogatott. Fontosnak érezte, hogy eljöjjön – ezt a helyszínen Ádám sokaknak elmondta. Fotók is készültek vele; úgy tűnt, bár betegeskedik, még nehezen jár, de hamarosan újra erőre fog kapni... A Szalonban arra kért, dedikáljam neki a Tabán-könyvet, ami azért volt különleges élmény számomra, mert azelőtt ő dedikálta nekem sorra a R.A.B.B. / Mini CD-eket.

Régóta ismertük egymást. Suhancként ismert meg (mint annyi más rajongót), de 19 évesen már én kérdeztem őt, a Népszava újságírójaként. Azon a kánikulai napon – két lépésre a Vigadó sörözőtől, ahol a kilencvenes években volt szerencsém (sör és unikum mellett) Bartókról diskurálni vele –, az volt az érzésem, a barátságáról, az „ügy” iránti elkötelezettségéről kívánt biztosítani mind engem, mind a publikumot. Ezért vállalta az akkor számára talán megerőltető sétát a Vízivárosba (a Tabán határvidékére). A pódiumbeszélgetésen már nem vett részt, mégis hihetetlen ereje volt a jelenlétének. Én magam is hallottam, ahogy összesúgtak az emberek: „... hát eljött!”

Akkor láttuk őt utoljára, mi, tabániak.

2023. április 18-án hunyt el.

Török Ádám, a Tabán fuvolistája

„A legtöbb csel, gól és passz a mai Hilton Szálló alatt húzódó, vörös pályához köt, később az Ifipark lett a világ közepe.”

Török Ádám a mai Hilton Szálló alatt húzódó, vörös pályához köt, később az Ifipark lett a világ közepe.

Átkarhási a vetette a sors, bárhol turnézott, muzsikált az elmúlt 40 évben, Török Ádám mindig hazatért a Várkerületbe. A Mini és a R.A.B.B. énekes-fuvalistája, a tabáni rockmájusok ötletgazdája, a Bem rakparti legendás klub örökös „házmestere” villámlerén a Csopogó utca egyik külső szomszédságában született meg, hogy szinte folyja ennek a gyönyörű vidéknek.

– Hihetetlen nagy mázlistának érzem magam, hiszen egyéves korom óta itt éltek; egyezre otthonom a Vár, a Tabán, a Víziváros, a Krisztinaváros – meséli elmaradhatatlan szupersztárja mégis hívja, talán az őrzését is palatolva Török Ádám. – A gyermekkorom maga volt a csoda – fűzi hozzá. – Féljével-nappal fociztunk a grundokon (mert akkor még voltak ilyenek), a legszebb

Hatvan esztendő, hatvan koncert

Török Ádám megadja a módját. Hatvanadik születésnapját egy (munkájával kezdve) megünnepli, s közeleg az új CD megjelenésének napja is. Jövőre országjárni fog: a Minivel és Juppival részese, a régi zenésztársakkal Magyarországon 60 városban (főként) ünnepel majd. A turné végül a városi régió PeCa szívéig. Török emellett fia új, sportkarrierjét is egyengeti. Török Dániel a K1-ben küzd. Készen van Európa- és ötszörös magyar bajnok karatéz.

emlékek, a legtöbb csel, gól és passz a mai Hilton Szálló alatt húzódó, vörös pályához kötnek. A Bécsi kapunál meg folyton veredek, a környékbeli srácokkal úgy vívunk néha, mint a közép-kori lovagok. Legalábbis mi így hittük. A Halászbástyáról azt gondoltam, csak az enyém – summázza.

A hatvanadik születésnapjához közelítő zenész különleges sorokat, családokat, barátságokat is számon tart a Várnegyedből. Régi „hajléka”, kollégája, a gitáros Závodai János szomszéd srác volt, együtt gyerekeskedtek, magától értetődött hát, hogy a bandájuk is közös legyen. Török meséli, hogy a Várkerület arról is különleges szöveget Budapestnek, mert a történelmi fordulónak, viharok úgy hozták, hogy itt egy-egy szomszédjává váltak a címűktől megfosztott emberek és a nívótelenek, a profiktok. – A mi házuiban éltek például gróf Sároczkyak, akik itt húzták meg magukat a kitéleplés elől. Mi, gyerekek azonban nem vettünk tudomást a politikáról, együtt játszottunk. A nyomorok is van jó oldala, hiszen élünk a különbségek, így testvéri szellemben csapózkodunk fel – rögzíti.

Török Ádám derisen meséli, hogy volt felesége is földművelő családból származott, édesanyja apácnak tanult. – Az élet azonban így hozta, hogy a jó-ravalló, rendes lány végül egy többször elvált, hosszú hajú hippy vette feleségül, aki a zenének él – micsoda történelmi viharok! – summázza. Török – aki egyáltalán nem szégyelli és nem kéri ki

magának, hogy bő egy évtizede már a fiatalabbak rendre odabiggyesnek vezetőre, hogy „bácsi” – arra jut, kis túlzással a magyar rockzene egyik béliőreinek nevezhető a Várkerület. – Számomra, de tudom, hogy nemzedékem sok más tagjának is az Ifipark volt a világ közepe. Ez volt az a hely, ahol a hazai progresszív muzsika otthonra talált. A ma is kiemelkedő szellemi centrumnak a Bem rakparti klubot nevezem. S létezik még egy, előkerült „szentély”, amelyhez ennyire szűk a kördöm: ez a Tabán. Itt szoktak lenni, hogy én vagyok az ötletgazdája a mára „intézményszerűsített” tabáni koncerteknek – említi.

Aprópó, koncertek. A Mini fuvalistája 1967 óta jár haza a Bem rockpartira. Az Ifiparkban 1969 nyarán lépett fel legelőször. Még a legendás Sukk-Matt árnyékában kezdték. 1972-ben már az LGT-vel turnézott. – Volt olyan bulink is a parányi Bem-klubban, hogy azok, akik nem lérték be, felmászottak a Dunaparti fákra, s onnan hallgatták a zenét vagy felfeszítettek a rácsokat, és úgy juttattak be a hatvenes évekből – jegyzi meg.

Mára elcsúszdésodott a Tabán és környéke. Május elseje kivétel napnak számít, hiszen ilyenkor még benépesül a hegyoldal. A Bemrockparton is csak 4-5 koncert jöhet szóba egy évben, igaz, ahhoz is a polgármester külön engedélyre van szükség. Mivel a lakók nem szeretik a zajt – úgy fest, a progresszív rockot, a rhythm and blues sem

szerető helybeliek jelentik fel őket, Török Ádámék külön jogszabályt folytattak. A zenekarvezető mégsem búsul, hiszen (gy legálább életben tarthatják a rockpartot. – Az Ifiparkról rég lemondtam – teszi hozzá a szebb napokra is emlékező, magát rockkispapcsnak (k)nevező muzsikus.

– Nem váhonom semmit – állítja. Török ma is boldogan kóborol, kóborzik és szemlélődik Buda szívében. Amit maga körül lát – még ha nem is kritika nélkül, de – elfogadja. – A Corvin tér gyönyörű lett, a Várát is rendbe tették, bár nekem a romos épületek is tetszenek. Az állandóság köt ide, de ez nem jelenti azt, hogy egy-egy új ház elkészülne a figyelmemet – valja. Török mindemellett realista. Szerinte „a miénk nagyon szegény ország, amely mindig a lehetőségei felélik, jobbra hűtől. Budapestről mint nagy egészről, mint fővárosról, amely egy uniós állam központja, éppen ezért nem is mond szívesen különválasztást. Anyuim elárul, hogy zavarják a szeméthyegyek, kénytelenek a rendet, kevés a látható fejlődés. De – erősti meg ismét – „bőrti azzal, ami jutott, nem háborog...”

Az aze mindenről kárpótolja. Örömmel üsásgolja, hogy meghívót kaptak a karlsruhei bluesfesztiválra, egyfajta győzelemnek érzé az is, hogy miközben a zeneipar a kiadók manipulációjának áldozata, előfolytatni tudják, amit elkezdtek. Makacsul, szívósan. S hogy meddig még? – Addig, amíg úgy érzem, hogy amit csinálunk, nem gázi. Ha rohásos válnék, (gőrem, azonnal abbahagynám) – állítja az utolsó tabáni örömrész. Szabó Zoltán Attila

NÉVJEGY

Török Ádám

1948. január 12-én született Budapesten.

Család: felesége Vég Daniella, akivel 1981-ben házasodott össze, még ebben az esztendőben megszületett fiuk, Dániel.

Tanulmányok: Bartók Béla Zeneművészeti Szakköznevelőiskola dzsessztanárként ékkészítette.

Pályaképe: 1968-ban a Dogs együttes énekese, majd megalapítja a Minit. A zenekar a nyolcvanas évek közepéig marad együtt. Ezután elhagyja a Minit (Róbert Company), majd a Tátra Török Tandemet. 1987 és 1990 között az Egyesült Államokban, Svájcban, Olaszországban és Ausztriában szólóturnékat tart. 1990-ben a svájci Jammin együttesel a philadelphiai Freedom-fesztiválon koncertezik. 1991-ben Závodai Jánoskal közösen létrehozta a R.A.B.B.-ot (Rhythm and Blues Branch). 1998 óta ismét a Mini együttes frontembere.

DOSSZIÉ

*Dokumentumok és
emlékképek a Tabánból*

„Aki újonnan nem születik vízből és Szentlélekkel, nem mehet be
az Isten országába.“ János 3, 5.

19 Híri március hó 21-e

Fabó Gyula

A Krisztinavárosi plébánia templomában
megkereszteltetett

1911. április 9-e

Purgay
altal.

A család engedélyével közölve.

677 am. 17. 18. 19.
A budapesti I-II-ik ker. m. kir. állami anyakönyvvezetőség.

(Melléklet a 69,444—1902. B. M. számhoz.)

Tanúsítvány.

(Kizárólag csak óvodai vagy iskolai beiratás czéljára.)

A gyermek neve:

Izabó Erula

v. kapt

A gyermek vallása:

A gyermek születési helye (városi kerület megnevezése):

Budapest

I.

A születés ideje (év, hó, nap):

1911. márc. 31.

A szülő neve:

Szabó és Izabó Erula

Kelt Budapesten, 19

évi

12. hónap 1. n

A I-II-ik kerületi állami anyakönyvvezetőség:

(P. H.)

anyakönyvvezető.

2751 sz. Székessőv. háziyomda.

A család engedélyével közölve.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyó szám	A bejegyzés idője (év, hó, nap)	A születés idője (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, néme, vallása	A szülők		A születés helye, lakása és anyai lakóhely név	Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások
				anyai és apai neve, lakóhely	vallás		
1906	1912. január nov. 4.	1912. nov. 4.	Fron Leány.	Erzsébet Ignác k. kath.	kath. 33.	—	Erzsébet Ignác k. kath. Leány. 33. 1912. nov. 4. k. kath.
				Gyomai (Gyomai)	k.		
				Erzsébet Ignác k. kath.	kath. 31.		
				Budapest.			
				I. Faller - n. p. g.			

Utólagos bejegyzések. Kiszármazások.

11. r. sz.

Gyomai

A család engedélyével közölve.

Budapest. 1912. január 4.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a Budapesti anyakönyvtárról készült.

anyakönyvi bejegyzések anyakönyvével

Kelt Budapest, 1912. január 14.

anyakönyvtáros

10. sz. oldal 10. l. 110. oldal.

M. 11. sz. 1912. január 4.

Enteromorpha egyházmegye
Pest vármegye.

1839. m. t. c. végkifajtára
véljára illeték mentes.
evél. 1839. m. t. c. végkifajtára

Házasság-levél.

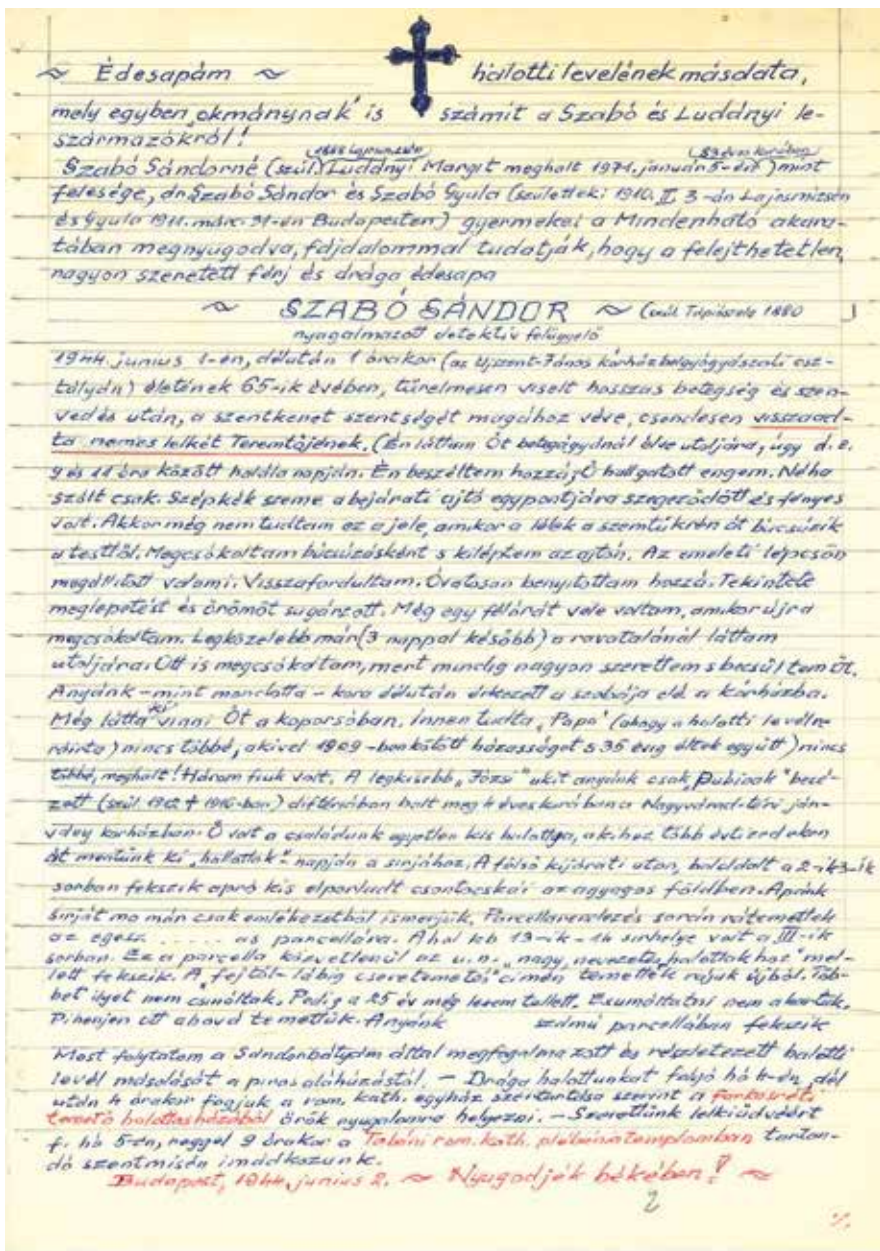
Alulírott ezzel hivatalosan bizonyítom, miszerint a *Budapesti*
Tudós római kath. plébánia házassultak anyakönyve
XI. kötet 94. lapján az 1963. azaz ezer *kilenc* száz *három* -ik
év *augusztus* hó *kilenc* napjáról a következők foglaltatnak:

Sorsrám	49.	
Numerus currentis	1903. Augustus 9.	
Eküvési év, hó, nap Annus et dies copulationis		
A házasságra lépők — Spousi et sponsus	előjegyz — sponsus	megjegyzés — sponsa
vezeték- és keresztnéve s polg. állása nomen et conditio	Klaudingger Lipót kapitány	Domter Vilgast Antonia
származási helye locus originis	Tatabánya	Bp. Terézváros.
lakóhelye, utca, házszám locus domicilii	Tatabánya Orbán u. 3.	
vallása religio	R. K.	A. K.
kora aetas	23. éves	22. éves
nőül, hajadon caelibatus	nőtlen	szűz
őzvegy viduus vel		
A szülők neve, vallása, polgári állása Nomen, religio et conditio parentum	Klaudingger Károly szep. és k. s. Fischer Teréz, r. K.	Domter József, nagybíró A. K. K. Koskovics Lóránt, r. K.
A tanúknak vezeték- és keresztnéve, vallása s polgári állása Nomen, religio et conditio testium	Wider Antal, korbély mester, r. K. s.	Flüger Henrik pharmaceutus, k. s. titkár k. s.
Az esküzt neve s hivatala Nomen et off. copulantis	Keczer Károly, plébános	
Voltár-e hirdető, vagy a hirdetőiül vagy mások által felmentve? Num. promissarii? vel dispensati in hunc vel aliquo impedimento?	Háromszor kihirdetett	
Észrevételek Observationes	H. polg. írás. Tatab. 1903. Aug. 13. 1903. aug. 13.	

Kelt Budapest 1940 évi július hó 20. n.

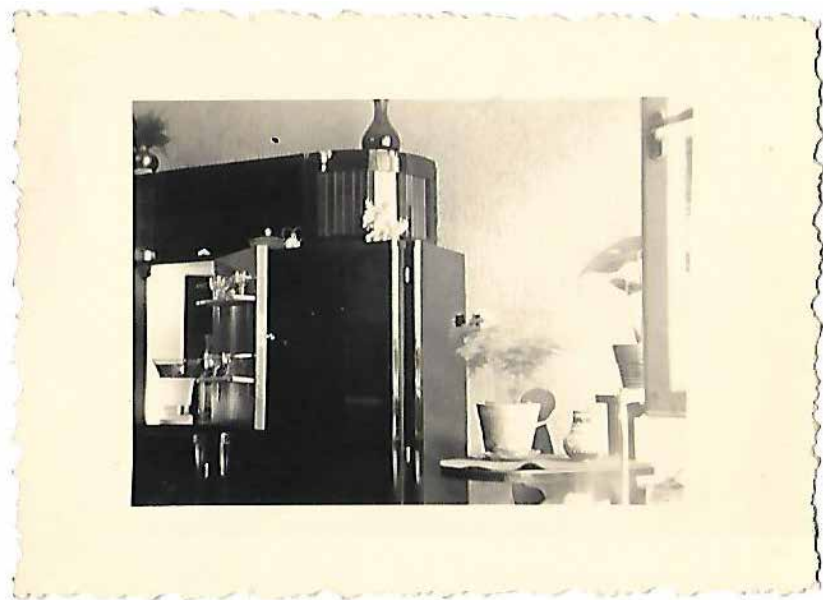

Amman
pt. 4

A család engedélyével közölve.

Leírás Szabó Sándor, nyugalmazott detektív felügyelő halálának körülményeiről.
Szabó bácsi a Tabán – már életében – legendás nyomozójának számított, s az
adomák szerint egyéni módszerei leginkább a Piedone, a zsaru című mozi (1974)
nápolyi illetőségű főhősét, Rizzo főfelügyelőt idézték...

Szerény tabáni szobabelső a harmincas években

A kitelepítettek emlékműve

BAUER EMIL

építész.

Működési köre: áruház, egyleti ház, mozgószínházak, bérházak, kertvárosok és villák tervezése mégpedig pályája kezdetén magyaros, később modern felfogású barokkos ízlésben.

FISCHER JÓZSEF

építész, kir. tan.

Működési köre: kiállítási épületek, bérházak, villák tervezése modernebb franciás stílusban.

DR. HÜTL DEZSŐ

építész, műegyetemi ny. r. tanár.

Működési köre: paloták, kastélyok, középületek, rendházak, templomok, áruház és bérházak tervezése modern és Mária Terézia barokk stílusban.

JAKABFFY ZOLTÁN

építész, a vállas és közoktatásügyi minisztérium építési osztályának h. főnöke

Működési köre: kórházak, tornacsarnokok, bérházak, iskolák, villák tervezése modernizált XV. Lajos stílusban.

KORB FLÓRIS

építész, műegyetemi c. ny. r. tanár.

Működési köre: egyetemi épületek, paloták, kastélyok, bérpaloták tervezése modernizált barokk stílusban.

DR. KOTSIS IVÁN

építész, műegyetemi ny. rk. tanár.

Működési köre: templomok, kastélyok, bérházak és villák tervezése különböző történeti stílusokban.

DR. LECHNER JENŐ

építész, műegyetemi ny. c. rk. tanár, m. kir. kormányfőtanácsos.

Működési köre: templomok, iskolák, szállók, bérházak, restaurációk, osztrák biedermeier és modern stílusban.

MÁLNAI BÉLA

építész.

Működési köre: iparkamara, iskolák, bérpaloták, bérházak, villák klasszicizáló modern stílusban.

MEDGYASZAY ISTVÁN

építész, műegyetemi m. tanár, m. kir. kormányfőtanácsos.

Működési köre: templomok, kastélyok, színházak, restaurációk, múzeumok, bérpaloták, kertvárosok, kiállítási épületek, követségi palota történelmi stílusokban és magyaros ízlésben, barokk és modern magyaros stílusú törekvésben.

SVÁB GYULA

építész, vállas- és közoktatásügyi minisztéri h. államtitkár.

Működési köre: iskolák, templomok, rendházak, villák biedermeier és modern magyaros ízlésben.

WÄLDER GYULA

építész, műegyetemi ny. r. tanár.

Működési köre: iskolák, templomok, r. kath. egyházi épületek, bérházak, követségi épület, tűzoltó lakotanya tervezése Mária Terézia barokk stílusban.

A reprezentatív építőművészet nagyjai Az Est Hármaskönyvében (1928). A lajstromban fellelhető többek közt Bauer Emil, a Trombitás-ház és a Farkasréti lakótelep tervezője, Málnai (szül: Manheimer) Béla, aki az Attila útra és a Bérc utcába is tervezett lakóépületeket, valamint Fischer József, aki a Derék utcában (is) alkotott, és Medgyasszay István, aki otthonát a Ménési út 59/b szám alatt találta – és tervezte – meg, s a Feszty-körkép pavilonját a Tabánba, a Nemzeti Panteont a Gellért-hegyre álmódta meg – e két elképzelés azonban nem vált valóra.

Gellérthegey utca 25: néhány házra a Tabántól, a Naphegy egyik büszkesége az épület.

A buszterminál tervére nemet mondtak az itt élők! A helybéliek a Mészáros utca kerítése mögött elhaladó vonatokkal rég megbékéltek már, de a zajos buszok ide telepítéséről hallani se akarnak...

A régi MTK felújított fogadóépülete az Aladár utcában. A munkagépek a Tigris utca menti salakos tenispályákat egy évtizede tüntették el...

A Kőműves lépcső 1940-ben és napjainkban. Fotó: Fortepan/Orosz Heléna, Újnyugat Irodalmi Kör (2024).

PRÓZÁK

Az én bőrlabdám

– Kisfiamnak –

Volt nekem egy hófehér labdám. Made in CCCP. Sokáig nyűttem. Valószínűtlenül nagyokat pattant; volt súlya, esőben már-már azt hittem, „ő” a mesebeli kiscsörgő. De nem falt fel. Szolgált és védett. Engem, a tabáni kisiskolást. Összetartoztunk. Még büszke is voltam rá, hogy összetéveszthetetlen, hiszen mert „meztelenkedni”, fehérteni; kitűnni a pöttyösök, az op-artos beütésűek, a színpompás golyóbisok egyre gyarapodó, mind csicsásabb mezőnyéből. Az én labdám ügyet sem vetett a korszak szépségideáljára, a tangóadidaszra. Pedig a híres vébélasztit Platini, Falcão, Zico, Maradona, Rossi, Oleg Blohin, Kenny Dalglish és társaik bővölték kedvükre-kedvünkre. Emlékszem, a bogtyót a Mondial kabalafigurája, Naranjito úgy ölelte magához, mint én a hófehér gömböcömet...

A labda (mármint az enyém) olyan volt, mintha a bátyám volna. A nagyobb fiúkra jellemző, a kicsik szemében szinte példátlan bátorsággal repült fel a fára, ugrott pocsoltyába, ütődött neki a vaskerítésnek, a Petőfi-pálya oldalsó tűzfalának. Egyszer ablakot is tört. Büszke voltam „rá”, hiszen mindnyájunknál erősebb volt. Ha belerúgtunk, a

nyolc-kilencévesek szabad csapata bizony megérezte a bokáján, a rüszjtjén, a bal vagy jobb belsőjén (komolyan mondom, aki itt és most politikára gondol, orvosi eset!), hogy nem szimpla Skála-labdával láblabdázik ám! Ezért a harcedzett bőrért anno talán egy a szibériai tundrákon honos ígásállatot nyúzott meg a szovjet labdaipar – vallom ma is.

Az én fehér gömböm sokáig kibírta. Hú volt hozzám és a tabáni gyereksereghez. Túlélte a Szovjetuniót. Megérte a rendszerváltást, igaz, a falbontó időket a padláson töltötte. A szelep mentén idővel eresztetni kezdett. Amikor utoljára „találkoztunk”, megtottyadt. Nem volt már a régi. Én meg nem voltam eléggé gondos nagykamasz, s mire feltűnt a hiánya, eltűnt.

Talán az öreg Oleg Vlagyimirovics Blohin jött érte álmezben, suttyomban. Abban a fekete autóban ülhetett, amelyik megállt a Csap utcában. Emlékszem, öregeste volt, december. Csak egy percre ugrottam haza. Egy kamasznak ugyanis a világot felzabálás korszakában nincs sok ideje álmélkodni. De suhanva-robogva is feltűnt nekem, ahogy a vészvillogó pislogott-pulzált, kísérteties hatást keltve. Egyszeriben a kis utca felett viharos szélben himbálózó, kifeszített gázlámpák is veszítettek fényerejükből. Az áramellátás akadozott.

A gyermekkor így múlik el. A labda nem elpattan, hanem elvész, s vele tűnnek a gólok, a kiflik, a sarkazások, a bodicsekek, a csattanós kapufák. És a pálya hőse a küzdőtér kismiskájává alakul. Észrevétlenül.

Mi marad emlékbe? A gyermekkor illata, mélyen az ornyergembe, avagy a tudatalattimba préselve. És megmarad(t) persze a gyermekkorom néhány mozgóképe, amelyeket, ha becsukom a szemem, most is magam előtt látok: apámmal éppen sült keszeget eszünk Balatonföldváron, anyám ránk szól, hogy vigyázzunk a szálkával, nagyanyám kikérdezi a szorzótáblát, nagyapám sakkozni hív, fogadott öcsémmelemgyünk a grundra, és azon veszekszünk, melyikünk lesz Platini. És mivel én vagyok a bátyja, hát én leszek! És én is megpróbálom a pályán bedobni azt a platinis pazar cselt, hogy öt védő fölött átemelem a játékszert, majd ballal a jobb alsóba vágom, de nem megy. A fehér labda a művelet közepén elpattan.

Az élet azért így is kerek.

Lepattanók

A Tabán az a „földrészt”, ahol egyszer egy aranycsapat is született. De megfeledeztek róla a korabeli sportújságok, hisz egyetlen szót sem ejtenek a futballhistoria megszentelt lapjain a csodás egyletről. Igazából nem is egy aranycsapat volt. Mindjárt tíz. Mert hiszen ki merne különbséget tenni a Csap utca 7. első emeletén (ez volt a főhadiszállás) avagy a Mészáros utcában, az Attila úton, a Kosciuszko Tádé utcában, a Tigris utcában megejtett világtornákon parádézó együttesek között? Azon alakulatokról emlékezem meg itt, melyekben – időben és térben egyszerre – Lima, Puskás, Garrinha, Eusebio, Keegan, Törőcsik, Nyíl és az Összevissza Rohangálás Sportklub ikonja, Berettyó brilirozott.

Csodás idők voltak, daliások, még sincsenek róluk feljegyzések, tv-riportok, képes biblíák. A hálátlan utókor nem hajlandó fejet hajtani a nemzetközi gombfoci-bajnokság előtt, amely pedig oly acélosnak bizonyult, hogy a nagypályán Platini-vel, Boniekkal és Scireával BEK-trófeát nyerő (hogy mikor, hol és hogyan, azt most hagyjuk...) Juventus FC is csak a harmadik osztály bajnoki címéig tudott eljutni, feljebb, magasabb csúcsokra sohasem.

És hát azok a portások, hős hálózók! Azok a nagyszerű sportgombok, „akik” megfordultak a nyolcvanas évek legendás, fából faragott, lego-lelátóval körbepakolt Buda környéki arénaiban, melyek elérték egy kisdíák szobájában, mégis hatalmasnak tűntek.

Ezek a pályák amúgy kísértetiesen hasonlítottak a foci szentélyeire. A Camp Nou-ra. Az Old Traffordra. A Stadio Delle Alpi-ira. A Stadio Luigi Ferraris di Marassira. A Maracanã (hivatalos nevén: Estádio Jornalista Mário Filho) arénára. A Megyeri úti szentélyre. Bel-Budán olyan ászok tündököltek, mint a méltatlanul elfeledett bravúrkapus Golyófej. Vagy a Vasasból is ismerős Mészáros Bubó. Az Újpesti Dózsában remeklő Szendrei. No meg a pályafutása legszebb éveit a Várnegyedben(!) eltöltő triumvirátus, Dino Zoff, Pat Jennings és Jean-Marie Pfaff!

Micsoda nevek, micsoda sikerek. Robinzonádok. Kifutások. Szögletek. Lepattanók. És ha a fent említett csatárzszenik lőttek is gólokat, potyákra nem emlékszem. Pedig azt a fránya sárga labdát nem volt egyszerű lekezelni, lepasszolni; lelke volt az istenadtnak, és ha egy-egy védő favágóként ért hozzá, már repült is a dívány alá. Onnan partvisnyéllel lehetett csak kikaparni...

Nem lehet véletlen, hogy a már emlegetett Ö. V. R. SC legendás összeállítását fejből tudom ma is: Golyófej – Almafej, Van Der Elst, Triko – Pedro – Kalap, Kabát,

Berettyó, Grande – Ugri, Six. A kezdőben több saját nevelés is szerepelt (hiába, az nem volt az Arsenal!), de azért néhány, a francia vagy éppen a belga élvonalból elcsaklizott sztár is beépült a gárdába. Kupát nyertek. Sokszoros válogatottak lettek, akik megjárták a Mészáros utcai poklot, ahol a világcupa-döntőt rendezték 1985-ben, gombfutballoztak az Attila úti oroszlánbarlangban, sőt, megmérkőztek a Pelét, Beckenbauert és Chinagliát soraiban tudó, bombaerős Cosmossal Dunaújvárosban!

Egy jóérzésű sportembernek bizony fáj, hogy a legnagyobbakról elfeledkeztünk. Hogy a sportlexikonokban Zoff vagy Eusebio pályaképének leírásánál egyetlen szó sincs arról, micsoda sikereket értek el a Várkerületben. Nem messze a Czakó-pályától. (Többen Tandori vízivárosi ligájában is játszottak korábban, ám erről is csak *A nagy gombfocikönyvből* értesülhettünk.)

Felháborító, hogy amikor Michel Platinit megtették UEFA-elnöknek, székfoglaló nyilatkozatát megcsonkították, cenzúrázták. Diszkriminált kijelentése máskülönben így hangzott: „vissza kell adni a magyar gombfutball méltóságát!”

A sakkozó Toldi

Ballagi Mór utca, Kelenföld. Harmadik emelet. Lift nincs. Őszi nap, déltája. Már iskolaéretten, de még óvodásként ülök a nagy belmagasságú polgári lakás kopottan klasszicista foteljében, az általam hőn csodált Pacsirta rádió mellett. Elérem a gombokat. Kapcsolgatók, tekergetek, titkokat, világokat fürkészek. Hangok, zörejek, recsegések, sípolások hívnak kódfejtésre.

„Ki nyer ma? – játék és muzsika tíz percben. Aki kérdez: Czigány György” – szól a szignál a Magyar Rádióban. A választ nem tudom. De az érzés, az ittlét komfortos érzete jó. A szobát átüti egy fénycsóva. Nagypapa rá se hederít. Valamivel bíbelődik. Könyvet szerkeszt. Mostohanagyanyám a távolban süti a rántott húst.

Apám azért hozott át, mert előző este nem voltam jól. Krákgotam. „Jobb lesz, ha pihen” – mondta anyám szelíd hangon hajnalban, munkába indulás előtt. Elugrottunk hát – ahogy apám mondta – az Öreghez. A fater – így is hívta – kedvesen fogadott. Azt hiszem, megtiszteltetésnek vette, hogy most ő is szóhoz juthat, hogy vigyázhat az unokájára, akinek amúgy a nagymamája a mindene. Csak hát a mama Dunaújívárosba utazott.

A Ballagiban varázsos neszek „osontak”. És furcsa szokások, rituálék jellemezték a helyet. Reggelire például az Öreg valami búzakorpás faforgácsot tunkolt a kávéjába, s láthatóan elégedetten csócsálta a rémes állagúvá satnyult feketelevest. (Én maradtam a bevált kakaónál.)

Keveset diskuráltunk. Nagypapa híve volt annak, hogy én is találjam meg az elfoglaltságomat, meg ő is. Tizenegyig eltartott a csend. Akkor azt mondta: – „Kis unokám, a Toldit tudnia kell egy magyar embernek”, majd mellém húzta a másik fotelt, és zengte: – *„Mint ha páasztortűz ég őszi éjszakákon, / Messziről lobogva tenger pusztaságon...”*

Gyorsan fog a gyerekagy. Nem sokkal később már én is vele mantráztam: – *„Ha most feltámadna s eljőne közetek, / Minden dolgát szemfényvesztésnek hinnétek...”* Bólintott. Nem dicsért, de nagy barna szemében láttam, milyen elégedett. Férfinak nevelt, bár azt nemigen értette, miért a futball a mindenem. A futballt, azt hiszem, puhány időtöltésnek, kósza játszadozásnak tekintette. Ő valaha birkózott. Súlyt emelt. A nehézatlélikáért rajongott. No meg a sakkért.

A Statisztikában játszott. A sakkbábukat már egyévesen a kezembe nyomta. Én meg megkóstoltam a vezért. Nagypapám azonban nem hagyta, hogy tönkretegyem a bábút, mondják, hogy rám szólt: – *„A sakk a legnemesebb játék, tiszteletet érdemel.”*

Amíg nem tudtam sakkozni, ő apámat vagy a szomszédurat nyaggatta. Rendre nyert. (Portischsal remizett, állítólag...)

Néhány hónap, néhány év alatt engem is kiképzett. Megtanultam a lépéseket, megtanultam, hogy a paraszt nem paraszt, hanem gyalog, a ló meg nem ló, hanem huszár. A királynőt viszont megóvtam, nem hagytam „átnevezni”. Pompázatos bombázónak képzeltem akkor is, most is. Akiért érdemes megharcolni. Akivel érdemes összekapni. Nagybetűs, jelentékeny dekoltázsú indiai nőszemélyről mintázták, ebben én egészen biztos vagyok.

Szünetjel, vízállásjelentés. „A Mura Letenyénél 119–16”. Újra a múlt kútjába tekintek... Újra a Ballagiban, újra hétévesen. Már iskolaéretten, de még óvodásként, abban a nagy belmagasságú polgári lakásban, Kelenföldön, ahonnet a Haladás mozi csak két sarok.

A fater sakkasztala makulátlan. Még sakkórája is van. Markában rejteget egy-egy bábut. Választhatok. A fekete az enyém. Nem kegyelmez. Nem adja oda a fehéret. Ő lép először. Haladunk, s velünk az idő. Toldiként küzdök. Meglepem. Ő rosál. Ez jó jel. Nem hagyja magát; itt és most tényleg nem úgy tűnik. Koncentrálok, s hörpölök – mi mást, mint Szerencsi kakaót. Leütöm a bástyáját. Ő a huszáromat végzi ki.

Lovagias ügy – koraősszel, kora délután.

Az Öreg egyszerre csak egy kihúlt csészéből újabb búzakorpás facserjét vesz magához – ma már tudom, amikor átharapja azt, engem próbál kikökkenteni a ritmusból. Mint amikor Karpov Korcsnoj arcába fújja a füstöt. Vagy Mihail Tal fújja? – nem tudom, de nincs is jelentősége. Fontosabb, hogy nem, nem engedem át a meccset. Nem sírok, nem csapkodok, nem toporzékolok. Nincsenek kifogásaim. Nem hiányzik a világoskék macim sem, amit kisóvodásként még meg is ebédelttettem, hisz’ – anyám könyörgése ellenére – bizony belenyomtam fejfel a finomfőzelékembe, ne maradjon ki semmi jóból az a bocs!

Ma, a Ballagiban győzni szeretnék. Eltökélt vagyok, egy utánpótláskorú Toldi.

A vége: döntetlen, avagy: remi.

Az öreg Toldi nagy barna szemében pedig pici könnycseppet látok. Velem örül. Felállít egy sámlira, és elénekli a himnuszt. Nekem. A remiért ajándék is jár. Nem egy újabb kakaó, nem is egy tábla Boci csoki. Nyakamba akasztja azt az érmet, amit eddig féltve őrzött a vitrinjében, amit neki is a nyakába akasztottak valaha régen, egy sakkverseny után. A Statisztikában.

Hát, mégis győztem! – érteti meg velem.

De Ki nyer ma?

Kálmán

Abban az erődítményben lakott, ott az Attila úton. *A Bethlenben* – csak így hívta. Az első osztály megkezdésekor egymás mellé ültünk le a padba. Ennyi néha elég egy barátsághoz. Igaz, a mi barátságunk úgy volt életre szóló, hogy nem tartott, nem tarthatott hosszú évtizedekig. (Habár egy gyermek időérzékelése nyilvánvalóan más, mint a felnőtteké. Az idő kölyökkorban lomhábnak mutatja magát, hogy azután begyorsítson, félelmet keltsen, szinte elhagyjon bennünket.)

Az idő idővel röpül. Az idő egy ideig – álnok módon – mégis vesztegel. Kivár. Illúziókat kelt. Prédára les.

Ahogy a sors is kíméletlenül szelektál. Kálmánt, azt hiszem, nem szívelte a nagy rendező. Mintha mindig kurta létre, nehéz sorsra készülődött volna. Talán ezért volt tőlünk, a többi tabáni suhanctól, olyan nagyon különböző: csendes, mégis egy-egy sújtó/súlyos mondattal bármikor, bárkit legyőzni vagy épp megviccelni képes; az Alphaville *Forever young* című slágerét meg se halló, az iskolai oktatás rendjét csak látszólag elfogadó, valójában az iskolai intézményrendszer fölé helyezkedő, már-már arisztokratikus, már-már hippi, már-már törvényen kívüli westernhős, akit egy gyermekvilág kulisszái közé kényszerítettek.

Emlékszem, volt olyan farsang a Kosciuszko Tádé utcai ének-zenei általános iskola tornatermében, ahol ő is, én is cowboyjelmezt öltöttünk. Nekem fehér kalapom volt, neki fekete. Én szedett-vedettebbnek néztem ki, mivel a kalapomon kívül az összes ruhaneműt az otthoni kelléktárból kölcsönöztem (nagyreszt apám régen kinőtt ingjei közül választva ki a megfelelőket – persze édesanyámmal és apámmal együtt hahotázva a nagy tükrös szekrény előtt).

Kálmi bezzeg nem! Ő az édesanyjával, a nagymamájával és a dédikéjével a farsang előtt egy héttel Budapest talán egyetlen jelmezkölcsönzőjéből válogatta ki gondosan a fekete kalapjához passzoló fekete kismellényt, a seriffcsillagot és a fekete (bársony) nadrágot. Úgy festett (persze kisebb kiadásban), mint *Alain Delon a Vörös napban*.

Néhány évvel később egy csapatban fociztunk. Az iskolaválogatottban. Én balszélsőt játszottam. Ő középcsatárt. Azazhogy: őt cserének jelölték, a center abból a nagyhangúból lett, akit sose becsültem semmire. De egyszer egy zűrösebb meccsen, a *nagyhangút* lecserélte a mester. Behozta helyére a szótlan *Sást*. Lendületre kapunk. A csapatrészek közt összhang mutatkozott, Kenya magabiztosan védett, középen Zsolti jól osztogatott, a jobbszélső is belelendült. Azt pedig biztosra vettem, hogy a győztes gólt majd én lövöm.

Nem én lőttem. Kálmi rúgta! Labdát szerzett, bemutatott egy testcselt, melyhez hasonlót előtte soha nem láttam tőle a Petőfi-pályán, s azt hittem, ilyenre nem is képes, majd „hintába” ültette az előtte szédelgő védőpárost, és bumm, ellőtte a lasztit! Úgy tizennyolcra... A kapus – akinek pedig már helyes kis kesztyűje is volt, (majdnem) mint *Cláudio Taffarel*nek – csak röpült, röpült, röpült. Pofára is esett. Kálmi akkora gólt (*fúrót, löketet, bombát, süvítőst*) küldött a Czákó-pálya Lisznyai utca felőli kapujába, hogy a Tigris utcában is hallották a feltörő, hitetlenkedő, cérnavékony gyereksikolyt. A csapat sikolyát.

Kálmi nem értette, mi a „bajunk”, akkor sem, amikor rohantunk megölelni őt. Amikor már túl közel merészkedtem hozzá, hűvösen ezt morogta: „Zolám, nyugi!” Elmaradt hát a baráti pacsi. Mindörökre.

Kiskamaszként talán legtöbbet a moziról, *A cápa* című Spielberg-filmről, s a lányokról beszélgettük egymással. Én minden héten újabb nőbe voltam belehabarodva. Ő nyolc éven át egybe, akit gondosan került. Meg talán egy filmszínésznőbe is, aki fekete-fehérben mutatott jól valamelyik Kabos-filmben. Azért a filmvászonon én is találtam magamnak vágyott szupernőket: *Sabrinát* a *Charlie angyalaiból*, *Jessica Lange*-ot, akibe King Kong és az az undok *Jeff Bridges* is beleszerelmesedett (hogy a franc egye meg!), *Vitay Georginát* az *Abigélből*, és az összes versmondólányt a *Zseb Tv*-ből. Kálmán a maga módján kommentálta ezt is: „Zolám, te szerelmes típus lehetsz...”

Mondott mást is, néhány évvel később, mikor a Tabáni Teázóban örült módjára terelgettem a flippergolyót kartól karig, faltól falig. „Zolám, te egész testtel játszod a flippert!” – szólt oda, s röhögött a fél ház. Ők rajtam, én rajta – és magamon.

Mindig egyetlen mondatba csomagolta a poént. Az észrevételét. Voltak, akik, azt hiszem, pökhendinek nézték. De rosszul ismerték. Mert nem értették őt. Szerencsére néhányan (jobbára az osztálytársai) „fogtuk az adást”. Így nem szigeteledőtt el. Nem hagytuk, hogy így tegyen, noha hatodikos-hetedikes diákként is vitte volna már az ár... Kerülte a közös nevezőket. Kerülte a nagy szavakat. Nem igazán volt gyerek. Nem igazán lett kamasz.

Lényegében jól érezte magát a *Bethlenben*, ahol anyuka, nagymama, nagypapa, a dédi és a szomszéd néni együttes erővel próbálták mérsékelni apahiányát. Talán túlszerették, túlóvták. Én se találkoztam soha az apjával. Akkor sem, amikor Kálmán kórházba került. Apukát nem hatotta meg semmi. Apuka – akinek különben doktorátusa is volt – a legegyszerűbb jelzéseket se fogta föl.

Kálmi csütörtökről péntekre egy influenzavírus miatt került kómába. Kedden még fölvittem neki egy kazettát, ő (bár lázas volt, s vizes kendőt viselt a nyakán) azt mondta: „*Maradj, Zolám!*”, s én leültem egy székbe, és dumáltunk – meglepően fajsúlyos dolgokról, létkérdésekről, könyvekről, majd megbeszéltük, hogy szombaton is fölugrok, és ha jól lesz, velünk tart egy metálkoncertre a Fekete Lyukba. (A gólokról nem esett szó. Kivételesen a lányokról sem.) Ekkor már gimnazisták voltunk. Ő a Petőfibe járt. Én a Kiliánba.

Az édesanyja pénteken értesített a bajról. Csak három hét múlva mehettem be hozzá. Addig – így mondták – pihent. A kórházban próbáltunk viccelődni, de

nem ültek a poénok. A formás nővérkét azért dicsértem neki. Ő is dicsérte volna, de a füle zúgni kezdett. Leléptem.

Legközelebb a Bethlen-udvar melletti kis parkban találkoztunk, ahová lekísérte az anyukája, s ahol ma egy jókora szöcskét ábrázoló szobor terpeszkedik a zöldben. Kálmán elmesélte, hogy becsajozott a kórházban. Én ezt isteni jelnek vettem, úgy kalkuláltam, hogy ha becsajozott, akkor nyilván fel is gyógyul végleg, nem lesznek rohamai, nem habzik majd a szája, nem tart tovább az őt megszóló seggfejektől sem. Azt gondoltam, minden a régi lesz. Hát nem lett.

Én felnőttem. Néha látogattam. Ő egyre szúrósabb lett. Ezért már csak én látogattam. Azután én se. Valami elpattant. A gondoskodó, ízig-vérig tabáni úriember nagypapa régen nem élt már. A dédi, a nagymama és a szomszéd néni sem. Az édesanyja vele maradt, meg a négy fal. A szomszédjukba buta senkik költöztek, akiktől egy pohár vizet se kérhettek. Az apja idegen maradt.

Azért néha hívtam a Kálmánt. Egyszer rávettem, hogy kimozduljon, felsétáltunk a Várba. Ő nosztalgizált(?)!, azután rosszul lett. A Korona cukrászda előtt egy betonpadka fölött tartottam a kezemben a fejét, s (ahogy az anyukája jó előre utasításba adta nekem, mit tegyek, ha Kálmán összeesik) figyeltem arra is, hogy ne nyelje le a nyelvét, miközben csikorgatja a fogait. Az arra járók elfordították a fejüket. Valaki odabökte, hogy „így járnak a drogosok”. Amikor magához tért, egy ideig összefüggéstelenül beszélt, majd összeszedte magát, és visszagyalogoltunk az Attila útra.

Erőd az Attila úton

Útközben egy szót se váltottunk. Hívtam azért még. De a beszélgetések egyre rövideültek. Kérdeztem, hogyan segíthetek. Azt mondta, nincs miért segíteni, ő jól van, csak hát néha felbukik, orra esik, összetöri magát. Utóhatás – ez van.

Kálmánt, azt hiszem, nem szívelte a nagy rendezőerő. Mintha mindig arasznyi létezésre, nehéz sorsra készülődött volna. Amikor utoljára telefonáltam neki, beláttam, hogy teher számára az érdeklődésem. Mintha el akarta volna tépni testvériségünk utolsó, cérnavékony szálait is. Felfogtam, miért. Leszámolt a sorssal. Leszámolt a *molyette* Tabánnal.

A halál szemébe akart nézni.

S állítólag ugyanazon a napon – talán egy és ugyanazon órában – hunyta le a szemét, mint az édesanyja. A négy fal közt. A Bethlen-udvarban. Abban az Attila úti erődítményben. A Dózsa-szobor mellett. Közel a grundhoz, ahol (úgy hiszem) ideig-óráig még ő is boldog lehetett.

A boldogság üres bablevese

„Az utca legjobb kocsmája, kiváló a konyhája”

Ott ültünk *Az utca legjobb kocsmájában*, az Alagút utcában. Részegen. Hajnalodott. Csak néhány kőszta kocsi robaja, be-beszűrődő fénye zavarta az orbitális hülyeségeket és hangzatos, világmegváltó szózatokat vegyítő mámoros diskurzust, amelyet már csak hárman folytattunk, mert a Heka néhány perccel korábban azt mondta, hogy *befáradt, és hazamegy*, mi meg megértően bólogattunk, s elengedtük.

Kicsit talán irigyeltük is. Máskor ő is mindig az utolsó utáni pillanatig maradt, most megszálta az ihlet, valami rejtélyes energia, ami a legoptimálisabb irányba terelgette. Hazafelé. Mi is mentünk volna már, de valami furcsa, erőtlén erő még itt tartott, ideragasztott a székre, s azt követelte, hogy „csak egy sört” kérjünk, meg lapátoljuk be az üres bablevest kenyérrel, kis tejföllel, eszetlen adag erőspaprikával. Mert egy mámoros éjszaka nem érhet véget idő előtt, reggel előtt, nem törhet meg a varázs, nem lehet csak úgy felpattanni, és menni, ahogy Heka teszi, akit persze most mindenki becsül, mert lám, olyanra vállalkozik, amire korábban ő se lett volna képes.

Vannak olyan nyáréjek, amikor a kamaszok farkasfalkája (még) egységesnek hat, mikor egymástól elválaszthatatlannak hisszük magunkat, mikor testvériségről papolunk, s tiltakozunk az ellen, amit pedig már régen sejtünk: hogy hónapokon belül szétesik majd a csapat, s hogy a farkaskölykök (a tabáni arszlánok?) megfutamodnak, elkószálnak majd; hogy lányokat viszünk moziba, színházba, vakációra, s szerelembe esünk; és már nem iszunk annyit, sőt, egy idő után a gyomruk se bírja majd, meg a másnapok is elriasztják a hajdani hősöket, mert fejfájósabbak lesznek azok a fránya nappalok, mert már nem lesz elég az egy Kalmopyrin, mert már a hányinger se múlik, viszont mint pinceszintről a tetőtérre a lift, úgy jöhet föl az epesav – és közben persze egyre több (lesz) a munka, ezért ugyebár észnél kell maradni; s lassan diplomássá, házastárssá, szülővé, választott szakmánkban – remélhetően – profivá válunk, s azt hazudjuk magunknak, hogy lettünk valakik.

Lassan cikivé válik a *Mötley Crue*-létforma. Lassan ráunsz a *Ramones*-re. Lassan kinövöd a *Metallica*-pólót is. (*Ride the Lightning* – ugyan már!) Azután ráébredsz, vannak, akik nálad is jobban biliárdoznak. Azután azt is elfogadod, hogy hiába vagy nagymenő a flipperben, születnek nálad is kiválóbb pinball-génuszok, s a

szabad játékot sem tekintheted mindörökre természetes kiváltságodnak. Lassacskán a diákszallások puritán belvilágát is hanyagolni szeretnéd. Idővel megtetszik a három- meg négy- meg ötszallagos komfort.

Lassan te is odalépsz az emberiség nagy recepcióához. Engedményeket kérsz tőle, meg egy nagyobb szobát, és fizetsz is érte, megfizetsz mindenkit, mindegy kit, mindenhol mindent. Lassan, de biztosan arra az útra tévedsz, amelyet megvetettél. A világmegváltó beszélgetésekből is szépen, okosan kirükkvercelsz.

Csupán álmatlan éjjeleken ébredsz majd rá, hogy a horda foghíjas, hogy a régiék sehol; ha mégis találkozol velük, már nem úgy beszéltek egymással; a tiszteletkörök szaporodnak, a közvetlen szavak elapadnak. S közben a régiék helyébe újkori régi-ek lépnek – és velük is jólesik a ser, csak éppen módjával, visszafogottan, az órára lesve.

Egy idő után pedig (már) összekeversz mindent. A farkast a rókával. A nyestet a nyúllal. Az ebet a karóhoz kötöd, vagy a karót az ebhez – végül is mindegy, nem?

Megszelídülsz, megroppansz...

De a Tabán, akárhányszor látod, újra és újra megkocogtatja majd a válladat, és a füledbe súgja: *Pajtás, itt vagytok!*

És ez jó! (lesz...)

De most még itt ülsz a széken, az *Alagút* székén, a kopott asztalon a boldogság üres bablevese. Röhögsz éretlenül, majd nyerítesz, mint a söröslő (már ha az egyáltalán nyerít), és az asztalra csapkodsz, csapkodod a másik vállát, és szívből zenged, harsogod, hogy: „*Hajrá, Újpest!*”

Röhögsz a nagyvilágon, és röhögsz azokon is, akik téged nevetnek ki. Amikor pedig bús vagy, nagyon bús tudsz lenni. Amikor pedig boldog, nagyon boldog. Nem tudod még, hol kell keresni a fékeket. Nem tudod, mikor nyugszik le a Nap. Mindent egyvégtében élsz át, minden szor, minden visz, és folyton szerelmes vagy: nőbe, nőkbe, hófehér vállakba, dekoltázsokba, illatokba..., művészfilmekbe.

És a „szabadidődben” – buszon ülve, ágyon, fotelben, sámlin és a strandon henyélve – olvasol, egyre csak olvasol. Azonban (még) másként jutnak el a szavak hozzád, mást látsz egy-egy sor mögé, (még) másként hat rád az *Utas és holdvilág*, mint húsz évvel később, amikor újraolvasod, de az *Iskola a határon* már szépen betalál; egyszeriben büszke leszel arra, hogy a „szomszédod” (volt) az az *Ottlik Géza*, aki egyszer a jelenlétedben faarccal végigvágatott a Horváth-kerten, s apád súgta, hogy ő az az író, te meg nyugtáztad, s talán nem is sejtetted, hogy bizony ez kivételes perc...

Most (még) tehát itt ülsz ezen a széken. Az *Alagút* székén. Falbontó időkben. A kopott asztalon előtted a boldogság üres bablevese, és mikor a csapos feltekeri a *Don't Cry*-t, te farkasvonyításba kezdesz, néhány pillanatra beszállsz a *Guns N' Roses*ba.

De hamar elcsöndesedsz. Hiszen az óvatosan megdöntött tányérodból kimered az utolsó babszemeket összetartó sűrű hordalékot is.

Záróra.

Starman

Zúg a harang, a Döbrentei téri templom harangja. Kalapácsol. Értem. Érted. A zaj erősödik. Mozgás. Lüktetés. Remegés. Majd hirtelen: csönd. *„Ha letérsz az emberi útról, vésővel esek neked”* – üzeni a történelem.

Csak a másodpercmutató megfontolt lépéseit érzékelem. Érzékelem, ahogy az idő halad. Kíméletlenül, akár egy dragonyos. Megfűzhetetlen. Meggyőzhetetlen. Ha kedve szottyan, ráncot húz a szemek kanyarjába, kusza hullámvonalakat a homlokra, az arcélre, a tarkóra.

Az idő olyan, mint egy munkamániás avantgárd művész. A szabálytalant szabályosnak, a ferdét egyenesnek érzi. Megteheti, hogy karistoljon, véssen, fessen, rajzoljon. Hatalma, joga van ehhez. A halál és az élet egyaránt igényt tart szolgálataira, így azon sem morfondírozik, mit érez az élő anyag, a korosodó emberbáb.

Az idő halad és a maga szélvész tempója szerint csúfot űz belőlünk. Ám abban, amit tesz, mégis van ízlés, technika, gondolat, ráció. Az üzenet egyértelmű: élj úgy, hogy a ráncaid többé-kevésbé téged képviseljenek, azonosak legyenek veled. Élj úgy, hogy ne válj karikatúrává. Élj úgy, hogy a mosolyod mosoly legyen, a nevetésed nevetés, a könnyed pedig könny. *„Ha letérsz az emberi útról, vésővel esek neked”* – üzeni a történelem, az idő (e szeszélyes alkotó) hű társa.

Az idő amúgy nem tekinti ellenségének a plasztikai sebészt; udvari bohócnak nézi. A kés helyrenyisszant, a botoxkezelés fiatalossá tesz – gondolhatja az idő ellen lázadó örök anyag. Érthető az ember dühe. És ha a sebész nem ügyetlen, átmenetileg akár fogást is talál Isten művészelkületű szolgáján. Az „időgépet” azonban épp azért „találta” fel a mindenható, hogy az idő préselni, transzírozni tudjon, ha muszáj.

Megszűnik a kongatás. Itt a kocsmában, a *Platán* alatt újra zene szól. Bowie! *There's a Starman waiting in the sky. He'd like to come and meet us but he thinks he'll blow our minds.* S befut egy régi barát is. Ő fradista, én újpesti. De nincs köztünk vita. Mindketten ugyanazt rendeljük. Körre kör. Kortyra korty a *Tabán* alatt.

„Igyon még, kedves vendég! Addig igyon, amíg a szabálytalant szabályosnak, a ferdét egyenesnek érzi. Érthető a dühe. Ne fogja vissza magát! Vegyen példát a kanálisról! Vezesse le! Vezesse el! Préselje, transzírozza a tudatát, tüzze gombostűre kóborgó gondolatait. Adjon tüzet!”

Az ablak

A bácsit megedzette az élet.

A gyermekkoráról csak annyit lehetett sejteni, hogy büszke tabáni voltára. Erről hébe-hóba, itt-ott még mesélt is, a zöldegesnek talán a legtöbbet, aki egy-két ajándékmával honorálta az elbeszéléseit. A háborúról azonban vele se diskurált. Csak pletykákból tudtak a Hegyalja út környékén a délceg őrnagy hajdani hőstetteiről. Állítólag, amikor az orosz fogságból hazatért, az állapotával szembesülő orvosok azt jósolták, hogy fél éve van hátra. Nem foglalkozott velük. Talpra állt. S néhány évig úgy élt, ahogy az egy tabáni bohémtól igazán elvárható.

Kártyázott. Mulatozott. A „meccs” a nők és a jó óbor között sokáig döntetlenre állt nála. Amikor megnősült, ugyan felhagyott előbbi szenvedélyével, ám az utóbbit (a súlyosbodó gondokkal egyenes arányban) mind nagyobb előszeretettel fogyasztotta.

Az időközben gyermekszülés miatt részlegesen lebénult asszonyát (akár a keresztet) a vállára vette. Naponta fürösztötte, etette-itatta. A tolokocsit ő kormányozta a közös napi séták során. Lassacskán az élet színtere a közeli Csörsz park lett számukra. A glóbusz – csak az ő kedvükért – Buda e piciny szegletébe költözött; egybeolvadt itt Párizs, Róma, Prága és Madrid.

Egy szem gyermekük hamar elköltözött. Az öregek idő előtt magukra maradtak. Kialakították hát a maguk külön kis világát. Kevesen értették, tudták, mi is történik a vizes falak, az omladozó betonbunker mélyén, ahol laktak. Csak a korábbi halk neszeket felváltó zörejekből, majd az állandósuló zajokból, veszekedésekből, később az esti csetepatékból lehetett következtetni életük menetére. Egyszer azonban véglegesen csönd költözött az időközben aládúcolt házba. Az asszony meghalt.

A bácsi évekig gyászolta őt. Látszott, hogy bánja már minden rossz szavát. Lassan járt, halkan köszönt, a kiskocsit eladta. Ha ivott, sokat ivott, de nem dülöngélt, nem óbégatott. Csak kevesekkel ült egy asztalhoz. Rezidenciáját, a budai bérház betonudvarából nyíló, magassíkszínti dohos barakkot alig szellőztette. Az ajtót gondosan zárta. Akadt egyetlen bekeretezett fénykép a falán, amelyet csak azok láthattak, akik sietve elsuhantak az utcai fronton, és bepillantottak azon a kis ablakon, amelyet mindennap délelőtt 10 órakor nyitott ki, majd 10 óra 5 perckor be is csukott: a fotón a felesége és ő tekintett egy szebb jövőbe.

A Krisztinavárosnál messzebb nem kíváncszott. Pest egyenesen taszította. A templomokat kerülte. Sakkozni néha azért sakkozott a közeli kisparkban, a beton-

asztalon, Rajnai úrral. Aki mindig nyert, és helyette is politizált. A bácsi eltúrte egyetlen barátja magánszárait. Szerény nyugdíjból élt. Úgy gondolhatta, nem az övé a legvidámabb barakk, de megteszi, amíg még itt vesztegel a Földön.

Idővel azonban egyre kevesebb ételre futotta a nyugdíjából. Gazdasági válságról morgott a kis rádió. A hús luxuscikké nemesült a bácsi számára, maradt hát a hálós szatyorba nyomorított lecsópaprika, néha szalonnával, néha nélküle. Kukázni kezdett. Utcáról utcára járt, hamarosan avatott mozdulatokkal kotorászott a szeméttárolókban. A lomizás logikáját is megértette, olykor kincset érő kacatokra lelt. Szorgalmáról legendák keringtek.

A körzeti doktornő szívesen példálózott vele. Csodálta az erejét. Egyszer azt mondta egy rutinvizsgálatkor a Rajnainak, hogy a bácsi menthetetlenül szerelmes az életbe. Rajnai úr nem így látta. „Kedvesem, az élet szerelmes belé” – hangsúlyozta. Ebben maradtak.

A bácsit megedzette az élet – gondolták mindketten azon a napon is, amikor pontban 10 órakor már nem nyílt ki az a fránya kisablak.

Kisteleki Dóra illusztrációja

„Csak remélj, s víg légy” (Virág Benedek)

Kisteleki Dóra: A suszter és a kaptafa

A suszter és a kaptafa

*„Az éj gyertyái leégtek, s a reggel
ugrásra készen áll a hegytetőn.
Indulok élni. Maradnom: halál.”
(Shakespeare)*

A népi bölcsélet szerint a suszter csak maradjon a kaptafánál. Úgy valahogy, ahogy azt a Tabán első számú cipésze, Turcsányi bácsi is tette, amíg tehetette. Hithű suszterként egészen a haláláig sarkalt, talpalt, kalapált és stoppolt. Olyannyira, hogy néhány éve éppen a kaptafa mellől szállították az intenzívra. Oda, ahonnan már nem volt visszaút.

Pedig mindenki visszavárta. A hajdanvolt Tabán élő emlékművének számított. Tisztelték és megbecsülték az Aladár utca környékén. Olcsón, megbízhatóan dolgozott, mégsem garaszkodott. Fröccsre mindig tellett neki. Kisflaskáját folyton magánál tartotta. Folyt is abba a száraz vörös, az édes fehér, a muskotályos, a murci vagy nehezebb időkben az agyonvizezett ecetleves.

Egyedül élt, a fia néha látogatta. Mit tehetett mást, magányát feloldva barátokat gyűjtött. Néhányan közülük ugyan ideig-óráig kihasználták az öreget, ám előbb-utóbb ezeket a kétes figurákat lekoptatta a jónép. A környéken ugyanis figyeltek rá. Óvta őt a sarki zöldséges, segítette a házmester. Ő jelenlétével ajándékozta meg őket.

A talpalás árát viszont mindig „bevasalta”. Egy pohár borért, plusz egy ötvenesért dolgozott akkor is, amikor tudván tudta, hogy másfelé a férznek is megkérik az árát. Nem volt naiv, ismerte a dörgést, négy kiló alatt senki sem vállalna hasonlót. Ő azonban jusst sem változtatott az árfolyamon. Örök kisember volt. Végigélte a háborúkat, a forradalmakat, látta kivirágozni az őszirózsát, „megízlelte” a hamis jelszavakat. Az államosítás után változatlanul üzte az ipart. Korán nősült, asszonya hamar itt hagyta. A földszinti mosókonyha tőszomszédságában, egy parányi garzonban mégis (csak azért is!) otthonosan, igénytelen igényességben élt. Esténként olvasott, néha vendégeket hívott. Vicceket mesélt, anekdotázott. Szavainak súlya volt. Közel száz esztendő érlelte azokat.

Halhatatlannak hitték. Úgy tűnt, nem vesz tudomást az idő múlásáról. Vele nem kacérkodott a halál, a betegséget hírből sem ismerte. Egyszer mégis útra kelt. Ráunt a Tabánra, a füstölgő Hegyalja útra, a délceg Naphegyre, a városra, amelyet különben soha, egyetlen percre sem hagyott el. Ahonnan soha nem indult azelőtt vándorútra. Életében talán először lázadt, igaz, most végérvényesen.

A kaptafának azóta sincs gazdája.

Utóirat

Közel a Tabánhoz

Egy vízivárosi szomszéd: Fodor Ákos költő

Budai oldal, Duna-part, sokat mesélő múlt – alighanem ezekben határozhatók meg a Tabán és a Víziváros legfőbb közös jellemzői. Persze földrajzilag is nagyon közel vannak egymáshoz; ha észak felől fúj a szél, akkor előbb a Vízivároson szalad keresztül, aztán délebbre mindjárt a Tabánon. Fodor Ákos is át-átruccant az egyikből a másikba – például mert egy időben nagy előszeretettel látogatta a Tabáni Kakas vendéglőt.

De ideje nagy részét a Vízivárosban töltötte, amit imádott. Korábban Pesten lakott, és saját bevallása szerint kamaszkori barátja, a Toldy Ferenc Gimnáziumba járó Petri György „hozta” őt erre a környékre. A vele való találkozások során, tizenévesen szeretett bele a Batthyány térbe meg az azt övező utcákba, és attól kezdve ide vágyott. Aztán sokkal-sokkal később, lakáscsere-hirdetéseket böngészve rá is talált egy kis lakásra, amiről rögtön tudta: ez az! Bár a csere nem sikerült, nagyon állhatatos maradt – kivágta az újsághirdetést, kitűzte az íróasztala fölé, nap mint nap ránézett, és várt. Nagyon tudott várni. És a lakás is megvárta őt: egy évvel később mégiscsak létrejött a csere. Fodor Ákos 1978-tól egészen a haláláig, 2015-ig itt maradt. Bár Petrivél a gimnáziumi–főiskolai évek után nem tartott szoros kapcsolatot, az utolsó években azért még sörözgettek néhányszor a környéken.

Hat évvel azután, hogy Fodor Ákos a Vízivárosba költözött, bezárt a Budai Ifjúsági Park. Ez követlenül nem érintette őt; nem tudok arról, hogy járt volna oda. A „tömegjeleneteket” többnyire kerülte, valamint hosszú haja miatt feltehetően be sem engedték volna azokban az időkben, amikor ez még szempont volt. Azonban a 60-as évek levegőfrissítő szemléletváltásához és ahhoz a zenéhez, ami ezt szimbolizálta, nagyon is szorosan kötődött. Bár klasszikus zenén nevelkedett és a konzervatórium után a Zeneakadémián tanult, a Beatlest kezdettől mély csodálattal hallgatta. A hazai könnyűzenei fejleményeket szintén nagy érdeklődéssel követte; 1971-ben még a Táncdal fesztivál zsűrijében is helyet kapott. Számos magyar popzenésszel kötött ismeretséget, esetenként barátságot. Dalszövegeket írt a Nonstop együttesnek, Victor Máténak.

A Tabán irányába nem csak a jó ételek miatt mozdult ki olykor: rendszeresen gyalogolt el a Lánchíd utcába, ahol Tandori Dezső élt. Tandorival, aki sokat tett

azért, hogy ifjabb pályatársának verseire figyeljenek, sajátos barátságba kerültek. Nemigen találkoztak, ritkán beszéltek, viszont igen hosszú ideig, egészen addig, amíg nem zárták rendszeresen a házak kapuját, el-elvándoroltak egymás levélszekrényéhez, hogy levéllel vagy frissen megjelent publikációval lepjék meg a másikat.

Fodor Ákos halálakor meglehetősen egyértelműnek tűnt, hogy búcsúztatója csakis a Vízivárosban lehet. Így erre a legendás Bem Rockpart helyszínén, a Bem rakpart 6. szám alatt került sor. Innen a Lánchídhöz sétáltak a résztvevők, ahonnan együttérzésük jeléül egy-egy szál virágot dobtak a Dunába – rózsák, tulipánok, fréziák úsztak csendesen a hullámzó vízen. Történetesen épp a Tabán felé.

Mondják, hogy minden átalakul, de semmi sem vész el. – Fodor Ákos azt írta egyik versében: ami megtörtént, az „örökre beégett valami Megnevezhetetlen mintái közé”. Azt gondolom, ebben van igazság. Ha pedig emlékezünk, ezek a minták újra és újra kirajzolódhatnak a szemünk előtt.

Podonyi Hedvig
Fodor Ákos özvegye

Ó, Víziváros!

De szeretnék itt lakni,

ha nem itt laknék...!

(Fodor Ákos: VALLOMÁS A BETELJESÜLÉSŐRL)

Utószó

„A Tabán, a Naphegy, a Krisztinaváros, a Víziváros és a Várhegy egyetlen test; úgy tartoznak össze, mint a lélek, a szív, az agy, a kéz és a láb” – írja a szerző, és mélységesen egyetérték vele.

Jómagam a Vérmező fölött, az Attila úton lakom és ötödik emeleti erkélyünkről a Városmajori Jézus Szíve-templom tornyától egészen a Tabánig ellátok.

Fiatalabb koromban többször is megfordultam a Tabánban. Az Aranyszarvas étterem – míg egykori gimnáziumi barátom volt a vezetője – egy kicsit a törzshelyemnek is számított. Büszke voltam rá, hogy sokszor volt vendég itt (a szinte az egész Tabán-univerzumot megrajzoló) Zórád Ernő is, akinek meseillusztrációit már gyerekfejjel a szívembe zártam. Zórád még Krúdy Gyulával is találkozhatott és érezhette az egykori különleges, békebeli hangulat varázsát.

Azzal is egyetérték – mint ahogy a könyv számos más megállapításával is – hogy „...a bel-budai polgár fogoly”. A tabáni, krisztinavárosi ember ugyanis tényleg ragaszkodik ahhoz a holdvilághoz, amely csak kerülete, az első kerület felett tündököl. És hiába tűntek el a dombokról a tizennyolcadik században még sorjázó szőlővenyigék, a girbegurba utcácskák, az apró terek és kockaköves sikátorok (a Csap utcától az Ulpius-házig, s a Csalogány utcától a Czakó utcáig), őrzik a megszámlálhatatlan emléket, a tradíciókat.

A Tabán a világ közepe című könyv mintapéldánya a magas színvonalú, szépirodalmi értékkel bíró szociográfiának. Érződik, hogy a tollat költő keze fogta, aki nemcsak szerelmese, de avatott ismerője is ennek az utánozhatatlan hangulatú városrésznek.

A helytörténeti írások, valamint a riportok és emlékezések remek összhangban vannak: legtöbbször szinte előkészítik, majd finoman lezárják a sorjázó fejezeteket. Szívet melengető humorral írja le a szerző például Krúdyék egyik ivócimboráját, „aki” mellel a budai hegyekből napi rendszerességgel megjelenő őz volt. De említhetném Molnár-C. Pál festőművész dédunokájának, Csillag Zsófiának emlékezését is, aki hetvenhat tabáni kocsmá és vendéglő létezéséről tud, melyekben Mikszáth Kálmántól Szép Ernőig rengeteg kiváló személyiség fordult meg gyakori vendégként. És persze folytathatnánk a sort Karinthyval, Kosztolányival, Márai Sándorral, Ottlik Gézával és Nemes Nagy Ágnessel. A visszahúzó Babits Mihály sajnos már nagybetegen élte itt mindennapjait.

De nemcsak irodalmunk kiválóságai érezték otthon magukat, a Tabán a képzőművészeket is megihlette. Évszázadok óta festők és grafikusok kaptak inspirációt és megnyugvást a Gellért-hegy ölelte egykorvolt Tímár-telepen.

Sokan megkérdézhetik, hogy mi köti össze például *Molnár-C. Pált*, *Zórád Ernőt* és *Aba Novák Vilmost* (akit Picasso „barbár zseninek” nevezett). A válasz egyszerű: a Tabán. A Krisztinaváros és a Gellért-hegy festői környezete.

Lukács Sándor

*Kossuth-díjas színművész,
költő, a Nyugat Plusz irodalmi folyóirat szerzője*

Zilahi Nono: Tabáni anziks sz I-II.

XI. Folytatása következett...

2024-et írunk. Az első megjelenés és a könyvbemutató (Jókai Anna Szalon, 2022. június 1.) óta bizton tudom: jól sejtettem, hogy a Tabán (és környezete) nem csak az én lelkemben-elmémben kivételes helyszíne a fővárosnak.

A Tabán – élő legenda. A Tabán a már nem létező és a *csak azért is létező*, a XXI. századnak üzenni képes, szinte szakrális földszeglete Budapestnek. Generációk, dédanyák, dédapák és dédunokák számára jelenti/jelentette ugyanazt az álmot/valóságot, a valahová tartozás biztos tudatát.

Az otthont.

A Tabán – megtartó erő. A Tabán nagy „tudása”, hogy újra és újra képes levedleni magáról a városrészt csak ürügynek tekintő, ahhoz valami céllal (némi fortéllyal) kapcsolódni kívánók, általában közösségi (gazdasági) érdekekre, fennkölt kulturális (párt)küldetésre, ingatlanfejlesztésekre hivatkozó újkori „Tabán-bontókat”.

De pechjükre csak azok válhatnak tabániakká, akik érzik/megértik a Márai-féle leckét: *„Budán lakni világnézet”*. Mindazonáltal ez a városrész nem zárvány, nem is holmi rezervátum. A Tabán igényli a folyamatos impulzusukat. Befogadó közeg. Horvátok, szerbek, svábok, bolgárok (és még sorolhatnánk) adtak/adnak finom ízeket, fűszereket a nagy tabáni kultúrfőzethez, ami váltig készül, lobog, gyöngyözik. Igen, egy *oly’ korban* is, amely púpozza a féligazságokat, ahol mindenki mindenkit kritizál, meghalad(?), ahol a döntések szinte minden területen izomból születnek, s a párbeszéd, a kölcsönös tisztelet, a vitakultúra kiment a mosással. Márpedig ebben a békétlen környezetben *faluvárosról* beszélni, békés „szigetre” lenni önmagában üdítő élmény.

S ha már a jelenkort veszem górcső alá, *Somogyi Ferenc* Ligetben közölt esszéjének (A 21. század forгатókönyvei) néhány sorát ide másolom: *„A technokrácia (jogászok, mérnökök, közigazdászok) több mint háromszáz év óta »szállítja« ötleteit a világ problémáinak megoldásához. Noha szinte semmi nem igazolta vissza, hogy az emberi élet értelmesebb, boldogabb lenne azáltal, hogy az életre telepítettek szervezeti s technikai láncokat. Korunkban a mindenkori politikai elit a piacgazdaság érderendszerén keresztül motiválja a technokráciát, a technokrácia pedig a tömegeket, hogy a legújabb felfedezés, a legújabb termék használata, illetve fogyasztása maga a fejlődés, amit nem lehet nem elfogadni. Az újabb időkben már azt is tudni kell a neo-neotechnikákról és -termékekről, hogy*

környezetbarátok, kímélik a természetet, és fogyasztásuk maga a boldogság. A gazdasági növekedés motorját jelentő technikai változás a lopakodó planetáris halál (amit jelentős részben a növekedés okozott) árnyékában azt ígéri, hogy képviselői a jövőben meg fogják találni azokat a neo-neo-módszereket, eljárásokat, amelyek visszafordítják a visszafordíthatatlant...”

Igen, mi magunk (tabániak és tiszteletbeli tabániak) is igyekszünk visszafordítani a visszafordíthatatlant. Nem lassítva a fejlődést. „Csupán” mederben tartva a változást.

„Úgy gondolom, követhetjük útján Desirét,
nyújtsa kezét egymás felé minden nemzedék.”

Cseh Tamás – Bereményi Géza: *Désiré és a múlt*, részlet

Az első könyvváltozat premierje óta – amelyen Zórád Kati, Hirtling István és Sipos Lajos tanár úr is csatlakozott asztaltársaságunkhoz – érzékelem: a faluváros nemcsak a helybéliek, hanem a messze földre szakadt tabániak és nem-tabániak (óbudaiak, budafokiak, kőbányaiak, csepeliek, zuglóiak, szentesiek, dunaszerdahelyiek, szovátaiak, torontóiak, stb.) számára is hívószó. Az olvasók, a közönség „Tabán-étvágyát” észlelve sikerült a Tabán-sztorik és a *Kis esti rozé* című előadás-sorozatok révén XXI. századi Tabán-közösséget formálni. (2024. augusztus 29-én a Kis Esti Rozé Baráti Kör is megszületett.)

„Már-már hagyomány, hogy a Jókai Anna Szalonba és a Virág Benedek Házba értékteremtő és értékmentő erővel bíró programsorozatra válthat jegyet a publikum. Az alkalmakon az állandóságot Szabó Zoltán Attila, író, *A Tabán a világ közepe* című kötet szerzője, a szalonestek moderátora, művészeti vezetője jelenti” – fogalmazott cikkében a Vince bormagazin.

Az irodalmi talk show-kra, amelyekhez bor (néhánykor pálinka) társul(t), és egymást inspiráló művészek, gondolkodók időről időre ide szabott produkciókkal jelentkeznek, meglepetésemre a (gyakran körülményes) magyar sajtó is felfigyelt; országos és helyi lapok, online oldalak, rádiók, televíziók sora foglalkozik az előadásokkal, amelyeknek végeredményben *A Tabán a világ közepe* című könyv a szellemi alapja.

Kialakulóban egy XXI. századi elitklub, ahol a vitáknak is helye van. Kialakulóban egy olyan emberi közösség, amelyet nem az azonnali érdek tart össze. Kialakulóban egy olyan baráti szövetség, amely úgy éli újra a tabáni álmokat, hogy közben új (szellemi) kalandokra készül. Ennek a folyamatnak lettem katalizátora.

„Hadd éljek még – hogy beteljék felettem,
amit számomra valahol kiróttak,

Be akarom még csukni az ajtókat.
S kinyitom az ajtót, mit elfeledtem.”

Kosztolányi Dezső: *Nem szabad feledni*, részlet

Megtiszteltetés, hogy dr. Vámos Éva (kerületben élő) újságíró, irodalomtörténész, Tölgyszék-Papp Attila „tösgyökeres I. kerületi lakos”, a Váci Utcai Ének-zenei Ál-

talános Iskola igazgatója, vagy olyan író-költőtársak, mint *Filip Tamás* vagy *Vörös István* kezdeményezésem mögé álltak, s ajánlást fogalmaztak meg, melyeket részben az önkormányzat kultúrával foglalkozó szakembereinek címeztek. *Horesnyi Balázs*, a Krisztina körúton felnőtt, ma is az Attila úton élő jelmez- és díszlettervező a következő baráti-szövetségi sorokkal lepett meg – az írást elsőként a Facebookon közölve:

„Horesnyi Balázs vagyok, színházi díszlettervező.

Az első kerületben születtem, és itt éltem egész életemben az Attila úton, szemben a Tabánnal.

A környék története és jelene meghatározó számomra.

Zórád Ernő képei, vagy a fennmaradt fényképek a múltból befolyásolták munkáimat.

A Szent Demeter templomi ikonosztáza »beépült« egy színpadi terembe.

Egyszóval szeretem a Tabán múltját, mint mindenki, aki egyszer is megismerkedett vele.

Nem olyan rég – Szabó Zoltán Attila kedves meghívására – egy esten voltam a Jókai Szalonban.

Társalgás a régmúlt és a közelmúlt titkos történeteiről. Olyan volt, mint egy stúdió-színházi előadás – csak itt mindenki »szerepelhetett«, elmesélhette a személyes meséit.

Én is készültem néhányval, el is mondtam őket.

De amit ott kaptam cserébe, az lenyűgözött. Gyönyörű, számomra addig ismeretlen történetek tele költészettel, bájjal, megrendüléssel és tanulsággal.

Igazán szép este volt.

És igazán fontos este.

Fontos megőriznünk és továbbadniunk ezeket a történeteket.

Horesnyi Balázs a Kis esti rozé 2024. február 8-i előadásán a Jókai Anna Szalonban.

Fotó: Molnár József, MolnArt

Látom fiatal barátaimon, amikor megmutatok néhány képet, vagy adok nekik néhány novellát a Tabánról: egy új világ nyílik meg előttük.

Ezek az esték tartják életben.

Zoli ezeknek az előadásoknak a rendezője, szerkesztője, motorja, lelke.

Mint Orhan Pamuk Isztambulnak, olyan ő a Tabánnak.

Muszáj megőrizni az emlékezetet. Kötelező továbbadni, mert mindenki, aki megismerkedik vele, jobb ember lesz. Akinek ez a feladata, kérem, hallgasson rám. És köszönöm, hogy meghallgatott.”

„A Tabán játszani hív”

A *Tabán a világ közepe* által elindított lavina, s a fentiekben vázolt XXI. századi Tabán-sztori nélkül aligha születik meg a *Tabán-blues* ötlete. Történt, hogy 2022 őszén felkérést kaptam egy „irodalmi koncert” megszervezésére, amelynek helyszínül a MáraiKult dísztermét jelölték meg. A program a magyar kultúra napja tiszteletére, 2023 januárjában valósult meg, a Talány Akusztikkal és a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola (*Brebovszky Klára* vezette) gyermekkarával a főszerepben.

Néhány héttel az előadás előtt írtam az alábbi – Krúdy Gyula ihlette – verset, amelyet *Zöld Csaba* zenésített meg.

Tabán-blues

*mállott rókagallérok, régi zsuptető,
kockás asztalterítón: sör, elhagyott keszkenő,
gombjavesztett mellények, Déryné, Mélypince,
Régi nyár, márvány, menyasszony, két icce!*

*kortyok, mosolyok, teke, verkliszó,
kártya, sakk, labda,
(várfa!nak pattanó),*

*enyém, tied, övé:
hol egy álom,
hol a labda –
a Tabán játszani hív
(boldog, aki hagyja...)*

*Tabán – odaveszett éden
Tabán – a kettétört szívben
Tabán – a remény rabja
Tabán – Zöldfa, vadkan
Tabán – múlt és jelen
Tabán – tűzvész szerelem*

Tabán – odaveszett éden
 Tabán – ródlizás télen
 Tabán – eper füge szeder
 Tabán – flipper platán csevej
 Tabán – szépleányok illatos blúza
 Tabán – világ bohóca

sírkertek, bordélyok, viharos felhők,
 ficsúrok, fiákerek, *Dúskeblű Delnő*,
 girbegurba közök, festők, vagányok,
 mesébe illő költők és talányok.

Krúdy fröccsöt kér, Virág Benedek lúdtollat,
 Liszt *Lidércfényben* bámulja az újhódat,
 Törökfürdő, Rácváros, Horváth-kert, Petőfi-grund,
 A Tabán a miénk, punktum,
 (és pont).

Tabán – odaveszett éden
 Tabán – a kettétört szívben
 Tabán – a remény rabja
 Tabán – *Zöldfa*, vadkan
 Tabán – múlt és jelen
 Tabán – tűzvész szerelem
 Tabán – piruett a jégen
 Tabán – örökké ébren?
 Tabán – flipper platán csevej
 Tabán – lányok illatos blúza
 Tabán – villamoson utazó múzsa
 Tabán – harangszó és blues

*Néhány órára hó lepte be a Tabánt
 2023. december 23-án*

Tabán – harangszó és blues
 harangszó, blues,
 harangszó, blues,
 harmonikaszó és blues,
 JÁTÉK!
 (történelmi kirakós)
 Tabán!

A dal (és a Talány *Kristó Zsófi*val, *Zöld Csabá*val, *Gáspár Gyulá*val, *Szántó Sándor*-ral a doboknál, no és a remek kodályos kórossal) – tarolt. Táblás ház, vastaps, köszönetnyilvánítások, baráti kézfogások, sok-sok mosoly lett a jussunk. A koncert-felvételből lemezminőségű hangfelvétel készült, majd jött a klip, amelyet – íme, az újabb tabáni nemzedék! – a fiam, *Szabó Zoltán Bendegúz* készített.

A rádiók se tétlenkedtek soká. Nemcsak határainkon belül, de a szlovák köz-média, a Szlovák Rádió és Televízió (RTVS) magyar nyelvű adásában, a Pátria Rádióban is elhangzott az opus. Később Pozsonyból felkértek, hogy *Városi séták #13* című helytörténeti sorozatukban mutassam be „az én Tabánomat”, amelyet 2023. augusztus 21-én a *Nappali* magazinműsora követett. A téma: Krúdy Gyula (írás) művészete volt. Az egyórás programban az író tabáni (Mélypincés) jelenlétéről se feledkeztem el. (Az elemzés podcast formában 2024. augusztus 21-én került föl a rádió Spotify-oldalára, *Puha József* szerkesztő-riporter révén.)

A kötet indította Tabán-lavina részeként a Talány Akusztik 2023. november 15-i *Krúdy-puzzle* elnevezésű nagykoncertjére (amelynek az Óbudai Társaskör adott otthont, evvel zárva a *Budapest 150* programsorozatot), *Zilahi Nono* kolozsvári képzőművész újkori Tabán-illusztrációkat készített *Tabán-anziksz I-II.* címmel. A műveket postán küldte el Budapestre, mi pedig gondosan kicsomagoltuk, majd elhelyeztük azokat a színpadtérben, vizuális pluszt adva a kortárs irodalmi-zenei produkcióhoz. Természetesen a *Tabán-blues* újra elhangzott, ezúttal a Váci Utcai Ének-zenei Általános Iskola kórusával közösen előadva.

A *Tabán-anziksz I-II.* két nézőpontból adja vissza a rajongott városrész(ek) egyedi miliójét, hangulatát. A mű érdekessége, hogy a pest-budai faluváros története és a kolozsvári Lomb-tető világa szinte összemosódik, egymásba olvad a képeken. Nem véletlenül! *Zilahi* a Tabán és a Csiga-domb határolta festői kolozsvári környezet közti hasonlóságokra utal alkotásával. Lám, az a 465 kilométer, ami Buda(pest) és a Kis-Szamos völgye között mérhető, valójában milyen csekély...

A művész a *Tabán-anziksz* második részében az elődök történelmi tette előtt is tiszteleg. Hiszen a harmincas években számos grafikus, illusztrátor, festőművész ült oda – kisszéken, sámlin, kockakövön – a lerombolásra ítélt, szűkös utcákkal, dűledező házakkal telezsúfolt tabáni haláltusát megörökíteni, mentve a legendát, mentve a (vad)romantikát. Pillanatfelvételeket készítve a széphistória lapjaiból. (*Zilahi* anziksza nyomtatásban 2023-ban, a *Nyugat Plusz Extra* antológiában jelent meg elsőként.)

A Talány Akusztik ma már országszerte játssza sikerrel a Tabán-bluest, így a krisztinavárosi MáraiKult-ban, a Jókai Anna Szalonban, a szegedi Vízi Színházban, a kőbányai Kőrösi Kulturális Központban is elhangzott. (Fotó: Molnár József, MolnArt)

XII. Egy lakóház nem csak egy építmény.

Embernek otthona, érző lények jelenét-jövőjét meghatározó fészek. Nem mindegy tehát, mely lakókörnyezethez, közösséghez tartozunk. Gondoljanak bármit az ingatlanokat pusztán árunak tekintő kufárok, egy épület és annak miliője, a település, melyhez tartozik, meghatározza az élet minőségét.

Egy lakóház története, szűkebb és a tágabb környezete kihat a hétköznapiakra. Megmagyaráz sikert és kudarcot, örömet és bánatot; emberi kapcsolatoknak szab határt, kínál kulisszát. *Horváth Attila Charlie-nak írt dalszövege szerint: „jártam a hajnali várost, / újból nem voltam álmos. / Utcák ébredő fényben. / Néztam és azt hittem, értem; / Ezek csak házak. Az otthon az valami más.”*

Igen, az otthon az valami más, az több, mert többnek (is) kell lennie! A Tabánban élők – manapság is – javarészt otthon érzik itt magukat, ezért az eladó ingatlanok száma sem különösebben magas. Ha valaki mégis elhagyja az I. kerületet, annak gyakran gazdasági okai vannak, esetleg a társadalmi változások kíméletlen szele söpörheti ki azokat, akik máskülönben örök hűséget fogadtak a helybéli falaknak, ajtóknak, az ablakoknak, az ablakréseknek. *„Kockajáték az élet”* – figyelmeztet Jókai Mór. (*Dekameron I-III*, 1894 – Révai testvérek.)

Az Attila úti támfalakat bizonyosan a történelem edzette. Vegyük a Vágó-féle iker-bérházak esetét. Vágó László építész 1875. március 30-án született Nagyváradon. Tanulmányait 1893-ban fejezte be. Alpár Ignác irodájában pallérozódott. 1899-ben a Gellért-hegyhez, az Erzsébet híd budai hídfőjéhez nagyszabású tervet készített, mellyel elnyerte a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet aranyérmét. Hosszabb külföldi tanulmányutat követően újabb pest-budai munkákba fogott. Vágó Józseffel közös irodát nyitottak. Együtt tervezték a józsefvárosi Gutenberg-otthon, a Dohány utcai Árkád-bazárt (melyet tündérpalotának hívtak a maga korában), a debreceni Alföldi Takarékpénztár Székházát (1911-ben). Városrendezési terveik a Clark Ádám teret is érintették. De a szecesszió mesterei lakóházakat is alkottak (lásd: az Attila út 35-37. sz. alatti épületpárt).

Lakott itt (is) *Babits*, s innen hurcolták el *Bajcsy-Zsilinszky Endrét* 1944-ben. Az épület felső emeletét mozaikfrízzel díszítették, amelyek táncoló, szüretelő, mulató embereket ábrázoló sgraffitókat kereteztek. (E díszítési eljárás lényege, hogy a falra legalább két réteg vakolatot hordanak fel, melyek közül a felső a

Az Attila út 35. régen (Forrás: Fortepan/Vörös Hadsereg) és a 37-es napjainkban.

világosabb, amelybe azután mintákat karcolnak.) A vakolatdíszek a Tabán hajdani lakóit, szerbeket, svábokat, magyarokat láttatták. No és ki ne ismerné a második világháborúban ide becsapódó német teherszállító vitorlázórepülőgép igazmeséjét?

Amikor összeillesztjük a múltbéli kirakóست, az „úgy-ahogy békeidőkben” történetekről sem illik elfelejtkezni. Jelzésértékű, hogy az Attila út 37. III. emelet 1. számú lakásában a hetvenes évektől máig (2024-ig) mindösszesen két család élt. A *Kéringerek*, majd a *Horesnyiék*. A 135 négyzetméteres, erkélyes lakás családtörténetein keresztül tehát fél évszázadról kaphatunk (családi) képet.

Nem titok, e sorok írója is gyakran időzött *Kéringerek* nappalijában, gyerekként. *Gábor barátommal (avagy: Kenyával) a bátyja, András által emelt, gondosan lelakkozott régi íróasztalra eszkábált gombfociszentélyén parázs mérközéseket vívtunk.* (A történelmi pontosság kedvéért vésem csak ide, hogy magam /ejtsd: Zola/ szinte az összes alkalommal a lila-fehér Újpesti Dózsát vittem gombháborúba, míg Kenya a zöldek büszke stratégiaként a Fradival vonult harcba.)

Amikor barátom a Tabán-kötet újrakiadásáról értesült, részint közös múltunkat, részint a hetvenes-nyolcvanas évek Attila úti környezetét bemutató írással lepett meg. Engedélyével közlöm sorait:

Attila úti lábnyomok

Vidéki ismerősöm beszélgetésünk során megismert habitusomból azt a következtetést vonta le, hogy minden bizonnyal faluról származom. Betelepült „gyűttmentként” hízelgett ez a kitétel, ezért erősen elgondolkodtam, vajon felvilágosítsam-e tévedéséről. Látna lelkesedését, nem tettem. Kezdetben zavart, végül nemrég rájöttem, nem hazudtam, igaza volt.

Ott születtem, ahol mindenki mindenkit ismert a házban, néniknek és bácsiknak előre köszöntünk az utcán, ahol a lengyel szabadsághősről elnevezett apró iskolában együtt tanult írni-olvasni grófok dédunokája, elsőgenerációs értelmiségi fia (szakadt mackónadrágban) a takarító lányával, ahol a kopasz tornatanártól kapott pofon nem bántalmazás, hanem neveltségünkre és tapintatlanságunkra adott jogos válasz volt.

Az Attila úti lakásban összegyűlt gombfocizni a község apraja-nagyja, a kakaó édes, anyám bejglije tényleg mazsolás, a szomszéd gyerek nem vendég, hanem háziállat. A buszvezető kapuig hozta apám, a hentes tudta, mi a „szokásos”, ahol az ünnepi ebéd alatt kihallatszott a veszekedés a nyitott ablakon, de minden péntek este templomi kóruspróbán ültünk, a párttitkár fia hittanra járt, a legvadabb időben is rendőr irányította a forgalmat a nagyszombati körmeneten. Ott, ahol a szoborral szemben bátyámmal és Zoláékkal rúgtuk a bőrt, a villamosvezető pedig úgy tett, mintha bosszankodna a sínekre rúgott labdán, de csengetett, és tudtuk, hogy legszívesebben ő is velünk játszana. Ahol meghalt szülők, testvérek, barátok szólongatnak minden kapualjból, ahol átizzadt ingben, éjjeli hársfavirágot szagolva, szerelemtől bódultan ténferegtem haza a Döbrentei tér felől a „túlpartról” jövet, ahonnan végül népmesei hősként magammal hoztam az éjfekete hajú királylányt a saját országhomba, ahol máig boldogan élünk, míg meg nem halunk, ahol lányokat nemzettem, és büszkén mesélem nekik: látod, itt tanultam, itt éltem, itt játszottam, itt szerettem.

Tényleg igaz: falun születtem. Budapest legkisebb falujában: a Krisztinavárosban.

Szeptemberi délelőtt. A Vár nyugati várfalánál, a Dózsa György térre egymás után érkeznek a lustán fújtató turistabuszok. A néhány éve hozott döntés, hogy a monstrok erre parkoljanak le, elhibázottnak bizonyult. Bár a környék nyugalmat némileg megzavarja a turistaáradat, arról szó sincs, hogy az Attila út és környékének belső udvarairól, titkos szegleteiről is értesültek volna a Várnegyedbe látogatók. Mivel a turisták legfőbb vágya, hogy föllátogassanak a Várba, így az apró (regényes) részletek mellett általában csak elrobognak (a Petőfi-pálya melletti lépcsősort használva). Így arról is csak kevesen tudnak, hogy az Attila út 37. szám harmadik emeletén Horesnyiéknek sikerült lila akácot kiültetni a függőfolyosóra – ami immár elindázik a negyedik emeletig...

Horesnyi Balázs büszkén fogad a hírrel, majd beinvitál a számomra a hajdani gombfocirangadók miatt nagyon is ismerős lakásukba. Persze azért sok minden változott azóta, hogy itt jártam. Balázséké ízig-vérig színházi család, felesége színésznő, ő maga jelmez- és díszlettervező. (Édesanyja, Molnár Gabriella grafikusművész, édesapja, Horesnyi László színművész volt, aki közel fél évszázadon át a Madách Színházban szerepelt, no meg a korszak tv-filmjeiben, sorozataiban.)

Vendéglátóm érkezésem után nem sokkal körbevezet a lakásban, ahol negyedszázada élnek, s ahol a két fia is felnőtt. – Nem volt elég pénzünk, de volt egy csomó vörös festékünk – meséli, miközben a padlóra mutat. – Díszletelemekből lett

összerakva az egész lakás. Megesett, hogy a Caragiale egyik darabjához általam készített, később a színlapról már levett előadás már kidobásra ítélt díszletelemeit vásároltam vissza a színháztól. Máskor cigány kereskedőkkel alkudtam, hogy ahhoz a hat székhez hozzájussak, amelyeknek ma a konyhánkban van a helye. Olyan különleges helyzet is adódott egyszer, hogy szükségünk volt egy fotelre, én pedig kikölcsonöztem az egyik becses darabot a Madáchtól. Néhány hónappal később itthon ültem, tévét néztem. Egyszerre csak arra lettem figyelmes, hogy a régi Madáchban felvett Molnár-előadás (*Egy, kettő, három*) egyik pillanatában a legendás Márkus László éppen arra a fotelre rogy le, amelyben én ülök. Katartikus élmény volt, meg vicces is.

Balázs rajong a Krisztinavárosért. – Lassan hatvan éve élek itt. Bár sokat utaztam, de külföldön is mindig, mindenhol a Tabánt keresem. Róma történelmi belvárosában járva a Campo de' Fiori térről a Dózsa György tér jutott eszembe. Isztambul Fatih-negyedének Aranyszarv-öböl felé vezető lejtője meg azért nyűgözött le, mert tiszta Tabán! Tudom, hogy a Vár, a Krisztinaváros, a Tabán utcái, épületei, lejtői, terei, közei engem már soha nem fognak elengedni. Ahogy érzem, a fiaimat sem... Innen csak száműzni lehet az embert! – világosít föl.

Egy kiadós (mézszel dúsított) Nescafé-kortyot követően már arról a házról mesél, ahol felnőtt. – Innen néhány lépésre a Krisztina körút 73. szám alatt laktunk az apámékkal. Ebben a házban élt *Benkő Laci* is az Omegából, meg sokan mások; egészen kiváló emberek! Ott volt *Sebestyén* is. Nagy fundamentum! Az épület tetején lakott, a fél Operaház hozzá járt énekórára. Reggeltől estig skálázást hallottam, de nem zavart. Lauretta áriáját ma is kívülről fújom Puccinitől! És képzeld – folytatja az emlékidézést –, mikor átköltöztünk ide, az Attila út 37-be, a szüntelen skálázás folytatódott! Ugyanis – noha én a Kéringer család lakását vettem meg – Laci, a legidősebb fiú, aki maga is énekművész, velünk szembe költözött egy időre, ahol nap mint nap fogadta a tanítványokat!

Felnevetünk. Az addig egyenes vonalúnak tűnő beszélgetésünk hirtelen csapongóvá válik, de egyikünk se bánja a rendbontást. Sztorik, tabáni történetek, arcok, a nyolcvanas évek derűs mindennapjai kapnak pillanatnyi időre élesebb figyelmet. Balázs a tabáni underground „hőseit” emlegeti. A váralagútban élő *Fazekas János* hídmestert, aki az alagút belső, titkos tereit, szegleteit a magyarországi ellenkultúra képviselői előtt megnyitotta. Igen, számos punk formáció innen indult, itt próbált (a hídkamrában), olykor itt is koncertezett (félig-meddig titokban). Szóba kerül a *Sikátor* és a *Csokonai Vitéz Műhely*, ahol *Kelempájsz Zénó* basszusozott, *Bernáth Atom Tamás* énekelt. – Zénó itt lakik, már a dédszülei is az Attila utcában éltek. Kedélyes, jó ember. Néha találkozunk, mindig élmény a vele való társalgás – summázza Balázs, aki életkorából adódóan részese/szemlélője lehetett annak a felforgatónak (ki) nevezett, de valójában javíthatatlanul naiv korszaknak. Megemlékezik *Xantus Gábor* filmrendezőről is: – A Naphegyen élt, nagyon-nagyon jólelkű ember volt, ami talán megmagyarázza fájdalmasan korai halálát.

Mesél a gyerekkori bandázásról is. *Kaposi Gergő* „bandavezérrel” a Derék utcából, akiből időközben világpolgár lett (zeneigazgatóként dolgozott a Harrow Opera Companynál). Azután Esztert, majd a jazzlegenda *Vukán György* unokahúgát dicsé-

ri. Édesanyja fantasztikus társaságáról se felejtkeznek el. – Rézmetszők, fametszők alkották, akiknek a *Koller Galéria* adott helyet a Táncsics Mihály utcában. *Virág Katalin, Sulyok Gabriella, Rékassy Csaba* – és még sorolhatnánk, ki mindenki tartozott a csapatba. (Az 1982-ben a Móra Kiadó által újra kiadott *Ábel a rengetegben* című Tamási Áron-regényt Rékassy illusztrálta.)

Ezután a Róka utca különleges vonzásáról is említést tesz. – Anyám oda született, s olyan törésnek élte meg, hogy el kellett költöznie a közeli Krisztina körútra, hogy évtizedekig nem volt hajlandó visszasétálni oda – mondja mosolyogva, de megértően. Horesnyi Balázs a hetvenes évek fiatal tabáni papját is az életét meghatározó barátai közé sorolja. – *Blanckenstein Miklós* akkor új szellemet hozott ide. A szabad szellemet képviselte. „*Az igeneitek legyenek igenek, a nemeitek pedig nemek!*” – tanácsolta nekünk, az ifjú tanítványainak. A mai napig hálás vagyok neki ezért.

Végezetül újra az Attila út 37. históriáskönyvébe lapozunk. Balázs, aki tabáni fényképek, relikviák gyűjtője, megjegyzi: – Ady testvére is ebben a lakásban élt! (*Dr. Ady Lajos* tanügyi főbiztosként, a debreceni tankerület főigazgatójaként lett ismert.) Majd felsóhajt. – Régen minden lakásban volt egy szép, kúp alakú szecessziós kályha. Sajnos, eltűntek. Néha eszembe jut, milyen jó lenne valahogy visszaszerezni egyet...

XIII. Sramli, jazz, kocsmai muzsikaszó – avagy a Tabán az asztalnál

Gerstl Ferenc vendéglője a Kör utca 26. alatt lebontott kis házból – ahol már a századforduló előtt is működött – költözött a Czakó utca 1-be egy tágas, szép kerthelyiségű épületbe, még 1910 előtt.

„Gerstli bácsi” – ahogy törzsvendégei nevezték – azok közé a korcsmárosok közé tartozott, akik nemcsak eladni, de meginni is szerették a borukat. Minden literért külön ment le a pincébe, mert a budai bor hamar megtört, ha fenn állt a söntés kannáiban. „– Wie Mülch – mondta áhítattal és szeretettel simogatta a literes üvegeket – idézi Magyar Elek –, mit az imént töltött meg a pincében, hébérrel szíván ki a hordóból a sasadi szőlő 1901-es termését, a híres ‘Anzer’-t, ‘Ich möcht alle selber trinken’ – folytatta őszinte vallomását”.

A vendéglő tágas kertjében Gerstl sorra járta az asztalokat, kibicelt a kártyázóknak, koccintott az ivókkal, és szombat esténként, ha „... eljött citerájával a görög utcai hentes, gitárjával és aranykakas utcai grájzleros¹, harmonikájával a szarvas-téri pékmester, megalakult a ‘srammlizenekar’. Gerstli bácsi pajkos stancnikat² énekelt idegen füleknek érthetetlen sváb dialektusban.”

1916 után „...Egy szeptemberi estén – meséli Magyar Elek – zárva találtuk a naphegyi kertet: Gerstli bácsi visszavonult az ‘Anzer’ és ‘Medizin’ maradványaival a magánéletbe. Félt, hogy a sok szakértő vendég csakugyan megissza előle az erősen megfogyatkozott isteni nektárt, aminek pótlására a háború alatt nem volt kilátás...”

A tabáni vendéglők közül az egyik „legfiatalabb” a Kakuk volt – olvasható Gundel Imre – Harmath Judit: *A vendéglátás emlékei* című szakkönyvében –, amely 1926-ban egy régi földszintes házban nyílt meg, de a Tabán bontásakor új

1 Grájzleros = szatócs = „mai nyelven kiskereskedő volt, aki vegyesáru-boltjában élelmiszert és különböző háztartási kellékeket (papíráru, textil, vasáru stb.) árusított, és emellett italokat is mért ki. A szó török eredetű.” – wikipédia.

2 Stancni = jambusokban írt, nyolcsoros versszakok

helyiségbe: az Attila útra költözött. A növekvő idegenforgalomra számítva rendezték be, magyaros bútorzattal, a mestergerendáról függő kukoricacsövekkel. A vendégeknyvbén Olga Csehova, Harold Lloyd, külföldi diplomata, művészek, még egy maharadzsza neve is szerepelt. Emléktáblával jelölték meg az asztalt, ahol Gusztáv svéd trónörökös, illetve a walesi herceg mulatott.

*

A Tabán elképzelhetetlen zene nélkül. Így volt ez akkor is, amikor *srammlizenekar* alakult, akkor is, amikor – ahogy Nagy Ignác 1844-es leírásában szerepel – *a kiskorcsmákban Natursängerek* (népi énekesek) *iszogatták a rác ürmöst* az akkortájt egymás mellett még békében megférő *gazdag úr és a targoncás* társaságában. Természetesen a hírneves Mélypincében, a már többször említett „Krúdy-hős”, Krausz Poldi *pókhálós borokat őrző* szentélyéből se tiltották ki a kottafejeket. Az 1925 elején elhunyt legendás hegedűs Jocó cigány mellett elfért Poldi bácsi gitáros leánya is, aki „odaállt rendszeren Krúdy asztala mellé s halkan, szordínósan régi avasi nótákat pengetett.”

Egy évszázaddal később a Tabán-sztorik előadásán (2023. október 5-én, a Virág Benedek Házban) Unger Balázs cimbalomművész, a Cimbaliband alapítója arra vállalkozott, hogy valamelyest rekonstruálja *nekünk* a korabeli játékot, életérzést. Tudnivaló, hogy a cimbalom Krúdyék idejében népszerű(bb) hangszernek számított, ezért számos kocsmában, vendéglőben muzsikáltak akkoriban cimbalmosok – ahogyan hegedűsök, zongoristák is.

Persze, Unger a közelmúlt tabáni zenéjét se felejtette ki az erre alkalomra összeállított repertoárból. Az LGT *Gyere, gyere ki a hegyoldalba* című opusa éppúgy részét képezte az előadásnak, mint (az 1910-ben született) Django Reinhardt eredetileg gitárra megálmodott művei is. A művész egy román-bolgár-szerb-moldvai blokkal pedig a Tabán (Rácváros) befogadó, a nemzetiségek kultúráit szinte „összeforrasztó” jellegére kívánt utalni. Ahol a cigányzene szintén kulcsszerepet kapott.

Unger Balázs, aki zenekutatóként, népzene-tanárként ugyancsak sokat tesz a hazai zeneművészet minél átfogóbb képének „felrajzolásáért”, a korszak (kocsmái) zenéjéről, (tabáni) muzsikusról megállapítja: *a Jocó által képviselt zenei megközelítés tökéletesen illett a korszakra általában jellemző cigánymuzsikusi felfogáshoz. A pesti éjszakai élet egyik hajdani centruma, a Mátyás pince híres zenészei sem képviseltek gyökeresen mást. Szórakoztatni akartak, virtuózok voltak, bár nem feltétlenül ismerték a kottát. A cigányzene elsősorban a városi cigányzenészek által játszott zenét jelentette Magyarországon.*

„Ez azonban nem azonos a cigány népzenevel, hanem zömében a 19. században keletkezett magyar népies műzenét értjük alatta. Bár a hazai cigányzenészekről legkorábban a 15. században, fejedelmi számadásokban tesznek említést, a zenélés, mint foglalkozás, a 18. században terjedt el a cigányok körében” – mutat rá a Magyar Nemzeti Levéltár *A régi mulató Magyarországról* szóló elemzése. (https://mnl.gov.hu/mnl/tml/hirek/huzd_ra_cigany).

Mozaik

Tabániak a Tabánban

Már csak irodalmi és művészeti emlékeink vannak az egykori ódon városnegyedről, a Tabánról. Negyvenhárom éve múlt, hogy az utolsó csákányütés koppanása is elhalt a szétszedett Tabán romkövei között. Krúdy Gyula ekkor már nem élt. Kárpáti Aurél, a vén Tabán egy másik rajongója és Krúdy kortársa, szerette fel-emlegetni a szerkesztőségi beszélgetéseken, hogy „Gyula ódákat írt prózában” a régi Katalin-napokról, a Hadnagy utca, a Kereszt utca és a Fehérsas tér romantikájáról, kémenyseprők lányainak hamvas szépségéről s a hűtlen asszonyok félrelépései fölött szemethunyó alabárdos ősről.

A tabániak ragaszkodtak az öreg vendéglőkhöz, Bagyik, Alpecker, Avar borához és rácz pörköltjéhez, Krúdy pedig a Mélypince kissé tisztátalan abrosza mellett itta zöldszilváját, amit kedvelt vendéglőse: Poldi tett asztalára. Kárpáti azt is megemlítette: érthetetlen volt, hogy miért ragaszkodott éppen ehhez a nem is egyéniségéhez illő kocsmához. „Talán azért — tűnődött félhangon —, mert ennek a pincének a mélyéből láthatta legközelebbről a sziporkázó havazást a Katalin-napok előestéjén...”

A tabániak szétszéledtek ugyan, de több mint huszadik éve megrendezik hagyományos tabáni találkozójukat. Erre az összejövetelre még külföldről is megérkeznek a szerkesztőrodottak közül sokan. Az itthoniak pedig a Tabán peremén, a Márványmenyasszony vendéglőben emlékeznek „szülőfalujukra”. Ez idén november 28-án jönnek össze, mint halhatatlan tabáni lelkek őrzői, az élők.

(szabó)

Újságcikk 1977-ből

Amikor még a Szent Demeter templom is állt.... (1907)
(Fotó: Fortepan / Deutsche Fotothek / Brück und Sohn)

A Tabán kapujában (1987-ben): Cserhalmi György
színművész (Fotó: Fortepan/Kanyó Béla)

„Legyen a Horváth kertben, Budán!” Békeffi István
slágerét Farkas Izsák játszotta el a Tabán-sztorik
előadásán (2022-ben). Fotó: Újnyugat Irodalmi Kör.

Felhasznált irodalom:

- Krónika – Szórakozás Budán. In: *Budai Napló*, 1920. június 19. (XVIII/653.) 83. o. https://library.hungaricana.hu/hu/view/FSZEK_HelyiLapok_BudaiNaplo_1920/?pg=0&layout=s
- ifj. Csemegi József: A tabáni Krisztus-relief. In: *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 1935. dec. 15. 345-348. o.
- Az Est Hármaskönyve. Budapest: Az Est Lapkiadó Rt., 1928,
- – *Jó tanácsok kincsháza c. fejezet*, 69-77. o.
- – *Hogyan keletkeztek a budai kiskocsmák?* 235-236. o.
- – *A legújabb magyar építőművészet*. 721. o.
- Gundel Imre – Harmath Judit: A vendéglátás emlékei (A pesti, budai és óbudai fogadók, vendéglők... életéből). Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979, 361, [3] o.
- Hegedűs Gyula: A magyar irodalom arcképcsarnoka. Budapest: Trezor, 1995, 2 db
- Krúdy Gyula – Zórád Ernő: Kis magyar irodalmi panteon. Veszprém: Prospektus Nyomda, 2016, 89 o.
- Ottlik Géza: Próza. Válogatott írások. Budapest: Magvető, 1980, 85-88. o.
- Sárközi Mátyás: Vérbeli várbeliek. Budapest: Kortárs Kiadó Kft, 2010, 142, [1] o. [6] t.
- Szentesi Edit: A Tabáni Szarvas-ház. Tanulmányok Budapest múltjából, 34. Budapesti Történeti Múzeum, 2009, (oszk.hu) 33-71. o.
- Tabán/ Végh Gusztáv képei Perekázy Károly szövegével. Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1970, 32 o., 20 t.
- Tihanyi János: Séta Budapesten. Budapest: Express Ifjúsági és Diák Utazási iroda – Panoráma, 1973, 11-72. o.
- Beszélgetés Török Sándorral. In: *Kisdobosok Évkönyve*. Budapest: Móra Könyvkiadó, 1979
- Dr. Vajda Árpád: Emlékezzünk régiekről. In: *Magyar Sakkélet*. 1960, július.
- I. kerületi kézikönyv. Csillag Kiadó Kft, 2017
- Szerb székesegyház a Tabánban – Az eltűnt Rácváros emlékezete. Budapesti Történeti Múzeum, 2019
- Földváry Gergely: Mozik, filmszínházak a Hegyvidéken – anno és most. = *hegylakomagazin.hu* 2020. 07.17.
- Irodalmi kávéházak 4. – Philadelphia. 2012. szeptember 2. <http://szerelmembudapest.blog.hu>
- Jamrik Levente: Repülőgép csapódott egy Attila úti ház ötödik emeletébe. = *index.hu*, 2022.01.06.
- Katona Csaba: Az Ördög-árok legpokolibb tánca. = *mult-kor.hu* történelmi magazin. 2015. augusztus 18.

- Kocsis Katalin: Legyen a Horváth kertben Budán... – Egy park és egy dal története. = *papageno.hu*, 2020. június 16.
- „Gyere, gyere ki a hegyoldalba!” – a Tabán.= *beatkorszak.blog.hu*. 2020. február 6.
- A Tabánban 270 éve szentelték fel a szerb ortodox templomot – Ma egy harangláb őrzi az emlékét. = *pestbuda.hu*. 2021. június 3.
- Titokzatos kert és templom bújik meg a szép belvárosi kapu mögött. = *szmo.hu*. 2018. január 17.
- Magyar etimológiai szótár: *mandorla* | Magyar etimológiai szótár | Kézikönyvtár (*arcanum.com*)
- REAL – A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Repozitóriuma: <http://real.mtak.hu/34503/>

Szabó Zoltán Attila

A Tabán a világ közepe 2.

Bővített
kiadás

„A *Tabán a világ közepe* című könyv mintapéldánya a magas színvonalú, szépirodalmi értékkel bíró szociográfiának” – állítja a kötet utószavában Lukács Sándor, Kossuth-díjas színművész, költő.

Az olvasó a kortárs irodalom és a minőségi újságírás ritka találkozásának lehet tanúja: egyszerre élvezheti a közelmúltat megjelenítő prózai írások játékosságát, drámai humorát, és mélyülhet el a Tabán (Rácváros) kultúrtörténetében, helytörténetében. A *Kisteleki Dóra* illusztrációival, gazdag képanyaggal és dokumentumokkal tűzdelt, részletgazdag mű a személyes történetekre, a családi emlékezetre is ügyel, hiszen a visszaemlékezéseknek néhol értékmentő szerepük van, közelebb hozzák a múlt, a régmúlt alakjait, érzékeltetik a tabáni „mikroklímát”, életérzést.

Szabó Zoltán Attila művében – mások mellett – emlékeiről, s a város-részeiről vall Zórád Ernő leánya, Aba-Novák Vilmos unokája, Molnár-C. Pál unokája és dédunokája, valamint Márton András, Sipos Lajos, Gablini Gábor, Tompa János, Nagy Antal, Horváth Charlie, Török Ádám. A szerző Krúdy Gyula és Casanova kalandos útjait is követi; szépséges asszonyokról regél, kávéházakba, cukrászdákba, kocsmákba, grundokra, rokszeán-szokra invitál, jellegzetesen tabáni ízekkel, receptekkel ismertet meg.

A könyv szerzőjéről:

Szabó Zoltán Attila író, költő, újságíró, kommunikációs szakember, több dokumentumfilm és irodalmi est rendezője, televíziós műsorok szerkesztő-műsorvezetője. A *Nyugat Plusz* folyóirat alapító-főszerkesztője. Pályája során olyan lapok közölték/közlik írásait, mint a *Magyar Nemzet*, a *Népszava*, a *Merliner*, a *Magyar Hírlap*, az *Esti Hírlap*, az *OPUS*, az *Új Szó*, a *168 Óra*, a *Der Neue Pest* Lloyd. Néhány korábbi könyve: *Volt egyszer egy filmgyár* (2000), *Gershwin szerelmei* (2017), *K.Ö.R.* (2021), *XXI. század, 21 női sors* (2024).

A kötet megjelenését
a Budai Városlalmazó
Közalapítvány
támogatta.

Ára: 4900 Ft

újnyugat

IRODALMI KÖR